

naše planine

5-6

1971

le nostre montagne

Redakcijski savjet Planinarskog saveza Hrvatske
Vladimir Blašković, Srećko Božičević, Petar Lučić-Roki,
Mihajlo Pražić i Ljerka Verić

nos montagnes

Glavni i odgovorni urednik revije: Dr Željko Poljak
41000 Zagreb, Cesarčeva 5

the mountains

Izlazi u šest dvobroja godišnje. Godišnja pretplata 20 dinara
(za inozemstvo 4 USA dolara). Cijena pojedinog broja 5 dinara
(za inozemstvo 1 USA dolar). Uplate se šalju čekom
na tekući račun Planinarskog saveza Hrvatske (br. 301-8-2231).
Na poledini čeka treba naznačiti: »Za naše planine« i ispisati
čitku adresu pošiljaoca. Pretplate iz SR BiH šalju se
na tekući račun Planinarskog saveza BiH (broj 101-8-106).
Rukopisi se šalju Planinarskom savezu Hrvatske, 41000 Zagreb,
Gajeva 2a i Planinarskom savezu Bosne i Hercegovine,
71000 Sarajevo, Sime Milutinovića 10. Izdavač Planinarski
savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Gajeva 2a, tel.
37-316, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb.

GODIŠTE XXIII MAJ—JUNI 1971

BROJ 5—6

S A D R Č A J

<i>Dr Mirko Marković: Životi prožeti planinama i znamenju</i>	81
<i>Ivo Slaviček: Dr Kamilo Firinger</i>	85
<i>Radoslav Radošević: Robert Benak</i>	86
<i>Uzeir Beširović: Memorijalni pohod na Lupoglavl</i>	87
<i>Klara Polak: Trenuci koji se pamte</i>	90
<i>Boris Regner: Hrvatskim zagorjem</i>	91
<i>Karmelo Lovrić: Prvi susret s Ozren-planinom</i>	93
<i>Dr Željko Poljak: Makedonsko planinarstvo</i>	95
<i>Trajko Ribarov: Planinarstvo u Makedoniji prije oslobođenja</i>	103
<i>»Počeci planinarskog skijanja u Hrvatskoj« (polemika)</i>	107
<i>Ešref Korjenić: Sarajevsko TD »Prijatelj prirode«</i>	113
<i>Dr Ivo Lipovščak: »Što je to grad?«</i>	116
<i>Ivo Ott: Spilja Siča — nekad i sad</i>	117
<i>IX redovna skupština Planinarskog saveza Hrvatske</i>	119
<i>Iz literature</i>	121
<i>Speleologija</i>	122
<i>Orientacijski sport</i>	122
<i>Vijesti</i>	123

SLIKA NA NASLOVNOJ STRANICI

Hercegovački katun

Foto: Č. Šilić, Sarajevo

Rušće planine

GODINA XXIII SVIBANJ-LIPANJ 1971 BROJ 5-6

Život prožeti planinama i znanošću

Povodom sedamdesetgodišnjice života profesora Marijane i Branimira Gušića

Prof. dr MIRKO MARKOVIĆ

ZAGREB

Naše hrvatsko planinarstvo navršava uskoro svoju stogodišnjicu. U tom, za opstanak jednog društva dugom vremenu, stoe pojedinci koji su tome planinarstvu davali sadržajno trajne vrednote. I danas, spominjemo se sa zahvalnošću svih koji su na tom radu pridonosili svoj udio. Za povijest našeg planinarstva ostaju to neizbrisiva imena.

prilikom iznesu neke bitnije pojedinosti iz života i rada ovih naših istaknutih planinara i znanstvenih radnika.

Počeci planinarskog rada naših jubilaraca datiraju u godine neposredno iza Prvog svjetskog rata, kada su Marijana Heneberg i Branimir Gušić još kao studenti počeli aktivno suradivati oko tadašnjeg Hrvatskog

Ove misli spontano nam se nameću u godini, kada naši planinarski seniori profesori Marijana rod. Heneberg i njezin suprug akademik Branimir Gušić navršavaju svoj sedamdeseti rođendan. U kronici rada naše planinarske organizacije njihova imena uklešana su čvrsto i neizbrisivo, vidljivo strše i upozoravaju na vrijeme i sadržaj svoga rada. Naši stariji planinari dobro poznaju naše jubilarce i jedva da je za takav krug planinara potrebno isticati sve pojedinosti ili zasluge svećara. Međutim, za mlađe, koji nas slijede, smatram, da je neophodno da se ovom

planinarskog društva. Započeli su, kao rođeni Zagrepčani, prvo sa obilaskom Medvednice. Te zajedničke ekskurzije dadoše već 1924. god. knjigu »Medvednica, planinarski vodič«, za koju je jedan suvremeniji kritičar lijepo napisao »da je izrađena i previše savjesno te uvelike nadmašuje zahtjeve jednog običnog planinarskog vodiča, što dakako gosp. piscu može služiti samo na čast«.

Daljnja je etapa u njihovom planinarskom razvitku bila slovenska. U dodiru sa svojim najranijim slovenskim planinarskim drugovima stišu oboje solidnu planinarsku i penja-

čku školu. Iz toga vremena posebno treba istaknuti njihovu suradnju i prijateljstvo sa istaknutim slovenačkim planinarkom i planinarskim piscem Rudolfom Badjurom, uz koga su počeli ulaziti u svu sadržinu i vrijednost izučavanja slovenskog alpskog svijeta.

Iza faze obilaska Julijskih i Kamniških Alpa te Karavanki, njihovi planinarski interesi se šire. Zbog svoje sklonosti geografskim i etnografskim upoznavanjima naših manje poznatih gorskih krajeva, oni svoj interes sve više skreću na visoke i do onda malo posjećivane masive Dinarskih planina. Od 1926. godine, kada stupaju u bračnu vezu, naši jubilarci su stala planinarska dvojka, koja u pravilu svako ljetu kreće na daleke i zamorne ekskurzije od Velebita do Šar-planine i Korbala. S vremenom se njihova interesna radna sfera širila i dalje prema jugoistoku, pokrivši tako čitav teritorij Balkanskog poluotoka.

Danas, kada želimo pred svoje oči staviti opus od pet decenija aktivnog planinarskog i znanstvenog rada naših jubilaraca, teško je dovoljno vjerno i sveobuhvatno prikazati sve suštinske strane toga rada, jer naši jubilarci su kroz to dugo vremensko razdoblje prešli terene i relacije, koje se teško mogu usporediti sa našim najistaknutijim terencima. S druge strane, studijem tih prostranstava, oni su stvorili djela koja ih stavljaju na vrh naše jugoslavenske znanosti. I Marijana i Branimir Gušić spadaju u krug planinara, koji su planinarstvu svoje zemlje davali uvijek trajne, znanstvene vrednote. To se ogleda iz čitavog opusa njihovog znanstvenog rada, a posebno iz njihovih planinarskih putopisa ili putnih izvještaja. Za planinarstvo zbog sporta ili alpinističkih prvenstava nisu nikada imali puno smisla. Njih je privlačila suštinska strana proučavanja planinskih krajeva, a samo kretanje kroz planine shvaćali su kao korisnu i nužnu stranu takvog rada. Kao planinarski pisci oni su izraziti zastupnici planinarstva, koje nas suštinski povezuje sa zemljom i ljudima. Prikazi uspona i silaska ili događaji s tim u vezi, njih zanimaju malo. Daleko veću pažnju poklanjavaju prikazu društvenih vrednota kraja, zajedno sa njegovom prošlošću, aktuelnom problematikom te prikazom života ljudi, naseljima i sa svim drugim pojedinstvima, koje daju pečat i vrijednost jednog kraja ili planine. U tom smislu radovi naših jubilaraca mogu biti dobar uzor, napose našim mlađim generacijama planinarskih pisaca, koji u naše dane u planinama nekako nerado zamjećuju naše ljude, gorštakе, njihova naselja, teškoće i brige u suvremenom životu današnjice. A činjenica je, da planinarska književnost ne bi smjela imati granica u svome arealu, pa je sigurno trebaju zanimati sve strane estetske, prirodne i društvene problematike planinskog zemljišta. U planinarsku književnost unijeli su naši jubilarci potrebnu širinu gledanja na planine, obogatili su je novim sadržajima i tako najbolje potvrdili da planinarstvo treba i mora u sebi sadržavati potreban kvalitet trajne vrijednosti.

Biografski podaci naših slavljenika skladno se dopunjaju sa njihovim planinarskim i

znanstvenim interesima. Branimir Gušić još kao srednjoškolac objavljuje svoje prve radeve iz područja planinske botanike i zoologije. Zelio se posvetiti biologiji, no životni imperativi nisu tako htjeli. Zato je izabrao studij medicine. Iza diplome (31. svibnja 1926), ostaje on na Ušnoj klinici tada novoosnovanog Medicinskog fakulteta u Zagrebu, gdje je doskora bio postavljen za asistenta, a poslije habilitacije za docenta.

Marijana Gušić rod. Heneberg završila je 1924. godine studij historije i geografije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, gdje su joj bili učitelji naši poznati profesori Ferdo Šišić i Milan Senoa. Kao mlada profesorica morala je odmah stupiti u službu i osigurati si vlastitu egzistenciju.

Počeci planinarske aktivnosti prof. Marijanе Gušić usko su povezani, kako je to već istaknuto, sa etnološkim studijem medvedničkog Prigorja. Već u tome vremenu očituje se njezin smisao za finoču uočavanja i povezivanja terenskih detalja, koji mogu biti od koristi za cijelokupnost studije. Metodološke kvalitete u etnološkoj znanosti razvija ona od 1926. godine, kada je zajedno sa svojim suprugom počela sistematski da obilazi naše Dinarske planine. Prvi značajniji centar njezinog ovdašnjeg posebnog interesa bio je etnološki studij durmitorskog kraja. Njezina studija »Etnografski prikaz Pive i Drobnjaka« je rad, koji je u svoje vrijeme, ne samo po sadržaju već i po način obrade jedne planinske regije, bio sasvim originalan prilog, napisan bez tada uobičajene šablonice zagrebačke ili beogradskе etnografske škole. Obilan, na terenu prikupljen etnografski materijal njezinom je brigom dopremljen u Zagreb i tu je zajedno sa svojim suprugom radila na postavci izložbe materijalne kulture iz života stotčara na Dinarskim planinama, a napose na Durmitoru. Taj rad je bio popraćen izvrsno priređenim katalogom sa uvodnom studijom, te nizom predavanja, kako u našoj zemlji tako i u inozemstvu. Publikacije i javni nastupi pribavili su već u to doba prof. Marijanu Gušić glas ustrajne planinarke i vrsnog etnološkog stručnjaka. Javnosti je imponirala ne samo njezina priznata solidnost u zahvaćanju raznolike etnološke problematike, već i njezina vanredna fizička izdržljivost. Treba uvažiti da je prof. Marijana Gušić zajedno sa svojim suprugom prešla terene i relacije, koje su u svoje vrijeme smatrane nezamislivim za jednu ženu. Penjala se kao prava penjačica kroz stijene Durmitora, Komova, Bjeliča, Krasničkih planina u Prokletijama i drugdje, i to smjerovima kojima ranije, pa vjerojatno ni kasnije nije prošla ni jedna žena.

Planinarski i znanstveni razvitak prof. Branimira Gušića u mnogom se pogledu podudara sa onim njegove supruge. No, dok je ona planinska prostranstva i ekskurzije shvaćala kao terenski rad sa svoj etnološki studij, on je tu još od najranije mладости imao znatno širi interes. Da bi za takav pristup u svojim istraživanjima stekao obrazovanje, odlučio se za studij geografije i historije na zagrebačkom Filozofskom fakultetu, gdje 1928. godine stiče doktorat iz sveukupne filozofije.

Kroz studij geografije i historije i ekskurzijama po planinskim terenima Balkanskog polju tokom prof. Branimir Gušić se brzo počeo razvijati u stručnjaka specifične znanstvene fisionomije. Obrazovan kao liječnik, geograf i historik, uz to duboko upućen u brojne srodne i pomoćne znanstvene discipline, prof. Branimir Gušić dobiva mogućnost da prirodoj ili društvenoj planinskoj problematice prilazi sa širinom, koja je upravo njemu svojstvena. Ipak, a to je važno naglasiti, terensko iskustvo u njegovom sveukupnom djelovanju ima odlučujući značaj. Gotovo da u našoj zemlji nema veće ili značajnije planine ili sela, gdje on nije bio i istraživao. Rezultati tako brojnih ekskurzija očitovali su se i u nizu putnih izvještaja i znanstvenih studija. Publiciranjem sve većeg broja priloga koji tretiraju odnos rasprostiranja bolesti u našim dinarskim oblastima, prof. Branimir Gušić postaje osnivač naše medicinske geografije.

Sa iskustvima u terenu rastao je, razumljivo, i interes o zakonima uočene problematike. U svrhu što dubljeg ulaženja u te zakonitosti trebalo je stalno iznova posezati za novom literaturom. I u tom pogledu su naši jubilarci znali naći pravu mjeru. Kupovali su neumorno knjige i čitajući sticali nova znanja. Njihova bogata privatna biblioteka najbolji je dokaz šrine interesa i znanstvenog razvijanja svojih vlasnika.

Godine okupacije proveli su naši svečari tužno, otrgnuti od svoje sredine i svakog znanstvenog rada. Međutim, odmah po oslobođenju naše zemlje, oni se vraćaju u svoj Zagreb i tu se ponovo uključuju u svoja ranija zvanja.

Prof. Marijana Gušić dolazi sada na čelo Etnografskog muzeja u Zagrebu u svojstvu direktora. Tu funkciju vršila je bez prestanka do 1964. godine, kada je konačno umirovljena. Uz funkciju direktora u Etnografskom muzeju ona je od 1949. godine član Odbora za narodni život i običaje Jugoslavenske akademije, a od 1963. do danas vrši dužnost direktora Etnološkog zavoda Jugoslavenske akademije u Zagrebu. U tome vremenu i u navedenim sredinama prof. Marijana Gušić nije razvila samo vanredno plodnu ličnu znanstvenu aktivnost, već je jednako tako uspješno znala prenositi svoje golemo radno iskustvo na generacije svojih mlađih suradnika. Brojni današnji planinari mlađe ili srednje generacije našli su u profesorima Marijani i Branimiru Gušiću svoje učitelje i savjetnike.

Značajno je, da su se poslijeratni planinarski interesi prof. Marijane Gušić u stano-vitoj mjeri pomaknuli iz isključive sfere našeg dinarskog područja. Od sada nju počinju privlačiti i kontinentalni dijelovi Hrvatske, napose Hrvatsko zagorje, Međimurje, područje Kupetine i neki dijelovi Slavonije. Rad u Etnografskom muzeju tražio je širok interes za čitav teritorij naše zemlje. No pojedina otvorena pitanja iz naše nacionalne etnološke problematike privlače je i dalje i taj njezin interes ogleda se u nizu publiciranih radova. Potpuni spektar njezinog znanstvenog rada

ne možemo ovdje detaljnije prikazati, to će se učiniti doskora na drugom mjestu. Ovdje je bitno istaknuti vrijednost toga rada za naše planinarstvo. Iz svih objavljenih radova prof. Marijane Gušić očituje se njezino golemo etnološko i historijsko znanje najuže povezano iz iskustava ili nalaza sa terena. Dovoljno je za primjer spomenuti jednu od njezinih posljednjih većih studija pod naslovom »Etnološka grupa Bezjaci«, objavljenu u 43. knjizi akademijinog Zbornika za narodni život i običaje. Svaki čitalac ove radnje mora priznati autorici da je to, već po svom sadržaju, rad koji zasjeca u supitnju prošlost društvenog diferenciranja našeg agrafičkog društva na tlu Hrvatskog zagorja, dakle tema o kojoj je do sada naša znanost znala tako malo. Uopće uvezvi, prof. Marijana Gušić je planinarka i etnološki stručnjak, koja je kod nas prva počela upotrebljavati i prezentirati etnografski materijal kao kulturno-historijsku gradu, kao specifični dokument svoga vremena, pomoću kojega se može na jedan do sada kod nas još nedovoljno poznat način osvijetliti život naših bezimennih slojeva naroda i to kroz višestoljetni vremenski raspon.

Planinarstvo prof. Marijane Gušić stajalo je, dakle, uvek u službi znanosti. To je činjenica, koja našu jubilarku izdiže u svojoj sredini i čini je istaknutom predstavnicom jednog vremena i stremljenja.

I prof. Branimir Gušić se odmah po oslobođenju naše zemlje povratio na rad u svoju raniju sredinu. Sada on preuzima Katedru otorinolaringologije i upravu Ušne klinike Medicinskog fakulteta u Zagrebu. Prilikom poslijeratne reorganizacije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu izabran je za redovnog člana u razredu za prirodne i medicinske znanosti, a na prvoj skupštini Akademije izabran je za njezinog generalnog tajnika. Poslijeratno djelovanje akademika Branimira Gušića vanredno je bogato, sadržajno i uspješno. On je iza smrti akademika Dragutina Boranića predsjednik najstarijeg akademijinog Odbora za narodni život i običaje Južnih Slavena, urednik je njegovog Zbornika, jedan je od osnivača Odbora za krš i član Savjeta mnogih akademijinih institucija. Sada je i član Predsjedništva naših Akademija.

U poslijeratnom planinarskom i znanstvenom radu akademika Branimira Gušića značajno je, da je on i u tom vremenskom periodu ostao i dalje vjeran svom ranijem radnom terenu, tj. našim dinarskim područjima. Često isticana činjenica, da u ličnosti akademika Gušića imamo danas najboljeg poznavaoce našeg dinarskog planinskog prostora i njegovog čovjeka-gorštaka, postaje u najnovijem vremenu sve očitija. Ovu konstataciju potvrđuju u prvom redu njegovi brojni radovi i predavanja, u kojima je on na njemu svojstven način znao uči i u najsloženije probleme Dinarida, vodeći čitaoca ili slušaoca kroz prostore i vremena, gradeći pri tome svoje poglede uvek na faktima postojećih terenskih činjenica. Njegovi pogledi ili zaključci postavljeni su uvek na temeljitoj analizi postojećeg aktuelnog terenskog sta-

nja, vanrednom poznavanju prošlih zbivanja, te aplikativnoj noti suvremenih potreba i stanovišta naše najšire zajednice. Život ljudi u određenoj prirodoj sredini i praćenje historijskih promjena u dinamici prirodne osnove kraja, te odraz tih promjena u životu žiteljstva zadane regije, njegove su najomiljeli te teme. U tom pogledu dolazi do izražaja njegovo suvereno vladanje sa historijskom znanostu, zatim pomoćnim historijskim disciplinama, a napose arheologijom i etnologijom.

Od brojnih planinarskih radova našeg jubilarca teško je ovdje izdvojiti i primjerom pokazati sve njegove kvalitativne značajke kao planinarskog pisca. Još teže je to postići za ilustraciju njegovih strogo znanstvenih rasprava. Zajedničko u svim njegovim radovima je oživljavanje prostora, unošenje života u njih, praćenje toga života kroz razna vremena i promjene koje su to uvjetovale. U mnogim svojim radovima akademik Gušić nas upravo majstorski vodi dinarskim prostranstvima i to od prvih faza postpleistocena, slijedeći u stopu tragove života ondašnjih gorštaka, isprva kao nomada sabirača, pa kasnije kao lovaca, uzgajivača stoke i konačno stočara nomada. Neki od radova ove vrste važe danas u našoj historijskoj geografiji kao kapitalni i bez njih je danas nezamisliv bilo kakav znanstveni rad iz područja koje obrađuju.

Mislim, da je za naše planinare korisno istaknuti one lokalitete, za koje se može reći da su u poslijeratnom radu akademika Gušića napose došli do izražaja. To su Prokletije, Velebit, otok Mljet, Plitvička jezera, Lička i Ravni Kotari.

Prostrani i teško dostupni masiv Prokletija ima danas u akademiku Gušiću svog najboljeg poznavaoce. U nizu radova o ovim planinama vodi nas naš jubilarac kroz bespuća ovog gorskog kraja, osvjetljavajući ga gotovo sa svih stanovišta, od geomorfologije, glacijacije, do etnografije i historije ovađnjeg naseljenja. Sve su to redom pionirski radovi, prvi i jedini svoje vrste u nas.

Drugi omiljeni radni teren akademika Gušića je Velebit, njegovo primorje i podgorje. Na tom radnom području kroz gotovo 45 godina, razvio se on u pravog »velebitologa«. Tu on poznaje svaki kuk, svaku duljinu i svaku sniježnicu. Depopulaciju Velebita i njegovih podnožnih naselja prati gotovo iz godine u godinu, a arhivskim i arheološkim studijem uspio je ovaj kraj osvijetliti od predrimskih vremena sve do najnovije prošlosti. Niz svojih ranijih velebitskih studija vjerojatno će akademik Gušić u skoroj budućnosti sjediniti u jednu cijelovitu monografiju i tako dati svoju konačnu riječ o ovoj tako osebujnoj, upravo jedinstvenoj hrvatskoj planini.

Otok Mljet je također stalna sfera interesa akademika Gušića. To je vjerojatno uslovljeno dvostrukom činjenicom: ovaj naš jadranski otok bio je objekt njegove doktorske disertacije iz geografije i zbog toga, što je ovaj otok doista posebno jedinstven u sklopu našeg jadranskog arhipelaga. Da je zapadni

dio ovog otoka u novije vrijeme proglašen za nacionalni park, zasluga je također našeg jubilarca.

Daljnji objekti njegovog interesa u novije vrijeme jesu Lička i Plitvička jezera. Niz godina proučavao je lička sela u podnožju Velebita, a posljednjih nekoliko godina puno se zanimalo problematikom zaštite Plitvičkih jezera, okolicom Nina i Biograda. Zaštita prirode općenito, zatim neekonomično gospodarenje našim šumama, a napose na kraškim terenima, zauzimaju u njegovom radu također istaknuto mjesto.

Na kraju treba naglasiti da akademik Branimir Gušić i danas kao sedamdesetgodišnjak spada u red naših aktivnih planinarskih i znanstvenih radnika. Svi njegovi nastupi, bili oni ma koje vrste, pokazuju uvjek i bez izuzetka vanredno široko znanje i neposredan humanistički interes za čovjeka i društvo u kojem živimo. Istiinski oduševljen za znanstveno shvaćanje planinarstva, on je ujedno nepomirljiv prema svemu što oduzima od konstruktivnih težnji današnjice za sveopći napredak. Taj principijelni stav pronosi akademik Gušić dosljedno kroz čitav svoj život i to je najljepša karakterna osobina njegovog značaja.

Zivot i rad naših svećara bio je ispunjen stalnim naporima te duboko prožet ljubavlju za naše planine i sve što je s njima u vezi. Rezultati toga rada nisu izostali, dapače, oni reflektiraju u svojoj punini. Zbog toga njihov jubilej nije i ne može biti samo njihova lična radoš, bez odraza u sredini iz koje su niknuli i postigli maksimalni uspon. S ponosom treba naglasiti, da se njihov višedesetogodišnji rad duboko odrazilo u mnogim područjima i sferama našeg kulturnog i znanstvenog života. Jednako tako izvršili su naši jubilarci presudan utjecaj i na razvitak našeg planinarstva kroz posljednjih pedeset godina, usmjeravajući ga prvenstveno na put znanstveno trajnih vrednota. Kroz sve to vrijeme njihov utjecaj na generaciju mlađih planinara dao je također svoje rezultate. To nas naročito stavlja u obavezu, da svojim dugogodišnjim učiteljima i savjetnicima u radu izrazimo svoje veliko i iskreno hvala. Zahvalnost mlađih prema svojim učiteljima spontano se pokazala i ovom prilikom. Učenici i kolege akademika Gušića na Medicinskom fakultetu, priredili su prigodni Zbornik radova, a u izdanju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti izašao je ovih dana iz štampe opsežan antropogeografski Zbornik u formi spomen-knjige posvećen našim jubilarima. Dokaz je to visokog stupnja pažnje i zahvalnosti, koju možda mnogi naši planinari-seniori nisu za života primili. U slučaju naših jubilaraca znak je to da su svoj život i rad znali pravilno uskladiti sa sredinom u kojoj su izrasli. Ove osobine čine naše jubilarce doista velikim ljudima i velikim planinarama, koji zaslužuju da ostanu uzor svoga vremena, a njihova imena već danas su časno zacrtana u analima kronike naše znanosti i hrvatskog planinarstva.

Dr Kamilo Firinger

Uz 50. obljetnicu aktivna planinarenja
i neumorna rada
u planinarskoj organizaciji

Malo je planinara koji rad u toj mjeri vežu s planinarskom organizacijom u svom mjestu, kao što to čini predsjednik PD »Jankovac« u Osijeku, dr Kamilo Firinger. Malo je i društava koje — uz ostale planinare — toliko godina vodi jedna ličnost. Zato je Trofej Saveza za fizičku kulturu Hrvatske za zasluge u fizičkoj kulturi, uručen dru Firingeru 23. studenoga 1970., priznanje zaslужeno u punoj mjeri, priznanje jednoj ličnosti koja je neobično zaslужna za fizičku kulturu i koja je ujedno u visokim godinama ne samo neumorni radnik u planinarstvu, nego i aktivni planinar koji ne propušta ni jednu godinu da ne načini nekoliko značajnijih pohoda u planinama.

Dodir s fizičkom kulturom stekao je dr Firinger još kao srednjoškolac 1905. godine kad je bio član đačkog odsjeka Hrvatskog sokola u Osijeku u Donjem gradu, pa je kasnije kao vježbač sudjelovao u Sveslavenском sletu Sokola u Sofiji 1910. i Svesokolskom sletu u Zagrebu 1911. S planinama došao je u neposredni kontakt za Prvog svjetskog rata, prvo na talijanskoj fronti 1916. kod Tolmina i pod Krnom na Mrzlotu vrhu. Godinu dana kasnije bio je u ruskoj vojsci na turskoj fronti u gorama Perzije i Mezopotamije. Od 1919. član je Hrvatskog planinarskog društva u Zagrebu, a 19. listopada 1925. osniva podružnicu HPD u Osijeku, kojoj je i predsjednik do 1935. Prigodom obnavljanja planinarske organizacije u Osijeku 1948. godine ponovo je izabran za predsjednika, na kojem je položaju i sada. Za njegovih predsjednikovanja otvoren je 1934. prvi planinarski dom na Jankovcu, a 1948. obnovljen i proširen treći dom.

Pod njegovim vodstvom izveli su osječki planinari 1926. prvi uspon na Triglav, a s osječkim je planinarima sudjelovao i kod planinarskih uspona na glavne gore Hrvatske, Slovenije, Bosne i Crne Gore. Godine 1964. završio je Slovensku planinarsku transverzalu. Dvije godine prije toga sudjelovao je kod osnivanja Planinarskog saveza kotara Osijek i Smučarskog saveza kotara Osijek, pa je od kraja 1962. do proljeća 1967. bio predsjednik PS kotara Osijek, kasnijeg Planinarskog odbora Slavonije. Za sav taj predani rad nisu ga mimoilazila ni priznanja: 26. lipnja

1934. izabran je za začasnog plana HPD u Zagrebu, 1955. podijeljena mu je Zlatna značka PS Jugoslavije, a lani Zlatni znak PS Hrvatske. U lipnju 1964. primio je zlatnu plaketu Saveza za fizičku kulturu SR Hrvatske. Nije ga mimošlo ni priznanje u vlastitu gradu: početkom ove godine na svečan mu je način Savez fizičke kulture općine Osijek u nazočnosti dobrog dijela članstva PD »Jankovac« uručio u znak priznanja vazu s posvetom.

Neumorni radnik i autor brojnih rasprava i članaka (za tu je djelatnost u travnju ove godine dobio Nagradu za životno djelo grada Osijeka) nije u svojoj autorskoj djelatnosti mimošao sport i planinarstvo. Kao arhivist istraživao je prošlost osječkog i slavonskog sporta, surađivao u stručnom novinstvu pa je tako u Historiji fizičke kulture br 5/1968. izašla njegova rasprava »Počeci sporta u Osijeku«, a u »Povijesti sporta« br. 1/1970. »Gradansko streljačko društvo Osijek 1784.«. O planinarstvu mnogo je pisao u »Našim planinama«, osječkim novinama i izdanjima osječkoga Planinarskog društva. Tako je 1955. izašlo njegovo djelo »60 godina planinarstva u Osijeku«.

Koliko je god sklon neumornu radu, toliko je nesklon priznanjima i svečanostima. Tako je i prilikom proslave 50. obljetnice aktivna djelovanja u planinarstvu, izjavio uz ostalo: »Napori pojedinaca u radu u planinarstvu, kao i u svakom drugom radu, doduše su važni, ali nisu toliko važni kao činjenica da ima ljudi koji to prihvataju, sudjeluju u tom radu i kasnije ga nastavljaju. Zato moramo misliti na mlade, na one koji će nastaviti naše djelo!«

Tom izvanrednom planinarskom radniku, neobično skromnome kad je riječ o hvaljenju njegova rada, ali nimalo skromnome kad da još dugo prenosi svoja dragocjena iskustva treba »povući«, ne možemo a da ne zaželimo na te mlade koje uvijek želi okupiti oko društva, da daje još dragocjenih priloga povijesti planinarstva i sporta, a nadasve da još dugo uživa u planinama, nalazi u njima okrepi i inspiraciju.

IVO SLAVIČEK

Robert Benak

1894 - 1970

Navršila se godina dana kako je planinarska organizacija Bosne i Hercegovine, a posebno Planinarsko društvo »Bjelašnica«, izgubilo jednog od svojih najboljih članova, odanog, nepokolebljivog planinara Roberta Benaka.

Rođen je 1894. u Sarajevu, na domaku Trebevića, koji ga je od prvih đačkih dana privlačio. Na Trebeviću je hvatao prve primjerke leptirova, da bi u toku svog plodnog života prikupio i uredio bogatu zbirku sa mnogim primjercima koji danas predstavljaju pravu rijetnost ili su već izumrli.

Ljubav prema prirodi odvela ga je na studije šumarstva koje je započeo u Bečeju, a prekinuo nažalost uslijed poziva u Prvi svjetski rat. Po povratku iz zarobljeništva nastupio je službu kod Željeznice, u kojoj je proveo sve vrijeme do penzioniranja. Bio je priznat i cijenjen kao veoma vrijedan i savjetan radnik.

Sve svoje slobodno vrijeme koristio je za odlazak u planine. Najviše su ga privlačili Prenj i Čvrsnica, na koje je odlazio po nekoliko puta u godini. Da bi na Prenju ubrao jedan rijetki cvijet, koji cvjeta u maju i živi samo nekoliko dana, išao je pred kraj života zadnje tri godine uzastopno na Prenj, bez obzira na vremenske prilike. Nažalost, nije imao sreće, stizao je prerano ili prekasno.

Pred odlazak u zasluženu mirovinu počeo se baviti fotografijom. Najprije je radio u crno-bijeloj tehnici, da bi uskoro prešao na kolor snimke i dijapositive, u čemu je postigao zapažene rezultate. Kroz snimke je došla do izražaja profinjenost njegovih osjećaja, ljubav prema prirodi i smisao za lijepo, o čemu govore njegove veoma bogate kolekcije fotografija i dijapositiva sa mnogih naših planina.

Vrlo rado i često držao je predavanja o ljepotama naših planina, protkana veoma uspјelim dijapositivima iz njegove bogate raznice.

R. Benak je jedan od osnivača Planinarskog društva »Bjelašnica«, u kome je 1953. godine biran za predsjednika Upravnog odbora, a od 1956. do 1962. za predsjednika Nadzornog odbora. Bio je član Izvršnog i Nadzornog odbora Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine, član Izvršnog odbora Speleološkog društva BiH i Entomološke sekcije Biološkog društva. Svim ovim dužnostima prilazio je savjesno, sa mnogo ljubavi i zalaganja. Učestvovao je kod izgradnje planinarskih kuća na Bjelašnici i Igmanu. Svoje bogato iskustvo sa pohoda u planine rado je prenosio na mlade. Bilo je pravo uživanje sa njim poći u planine, jer je na svakom koraku nalazio nešto novo, vrijedno pažnje, na šta je živo ukazivao svom saputniku.

Svake godine u rano proljeće planirao je ture koje će u toku godine napraviti i obrazovao grupe ili zainteresirao pojedince sa kojima će poći na koju turu. Tako je početkom 1970. godine planirao da u maju ode na Prenj, po svoj nesudeni cvijet, a za juni — juli predviđao je odlazak u Bol na Braču u posjetu svom dobrom prijatelju planinaru Lui Dicu, da bi zajedno krenuli na Vidovu goru. Međutim, iznenadna smrt nije dopustila da se ostvari ovaj susret. U razmaku od samo tri mjeseca smrt je pokosila oba ova draga čovjeka i planinara.

24. marta 1970. godine sve nas je zapravila vijest da nas je za svagda napustio naš dragi prijatelj, plemeniti čovjek, Robert Benak. Duboko nas je potreslo saznanje da ga više neće biti među nama, da više nećemo slušati njegova nezaboravna predavanja protkana izvanrednim snimcima koji su nam dočaravali raskošne ljepote naših planina.

Iako Te nema među nama, dragi naš Roberte, Tvoj dragi plemeniti lik će uvijek biti s nama i pratiti će nas na našim pohodima u planine, koje si toliko volio i za kojima si tako neutoljivo žudio.

Neka Ti je vječita slava i hvala!

RADOSLAV RADOŠEVIĆ

Memorijalni pohod na Lupoglav

UZEIR BEŠIROVIĆ

SARAJEVO

Najveća prepreka za osvajanje vrha Lupoglava zimi je udaljenost od skloništa i komunikacija. Jedino iz sela Gračevići nije daleko ni naročito teško doći do vrha, kako ljeti tako i zimi. Uspon ovim smjerom traje 7 — 8 sati hoda, put je markiran, a skloništa i noćista su seoski domovi, pojate i katuni. Od zadnjih objekata, katuna, može se na sam vrh Lupoglava stići za 2 — 3 sata hoda.

Ko zna po koji put je Prenj, ta lijepa i čudna planina u Hercegovini, ponovo prema nama bio negostoprmljiv. Istina, ovog puta ne toliko okrutno i drsko, kao što je to ranije tri puta znao biti prema planinarima-alpinistima a još više puta prema gorštacima i čobanima, oduzvši im živote.

Kako je poznato, 19. augusta 1949. godine, uslijed ledene oluje na Prenju ispod Otiša, smrzel su se Ada Modic i Marija Hribar, dvije mlade planinarke iz Slovenije; 1. marta 1954. godine, na domak planinarske kuće Jezerce, smrzao se Mladen Škreb, student iz Zagreba; 15. februara 1970., nakon izvršenog uspona na Lupoglav (2102 m), najmarkantniji i najudaljeniji vrh u zapadnom Prenju, smrtno su nastradali i osvajanje toga vrha platili najvećom cijenom — životom: Zijo Jajatović, Ilija Dilber i Milorad Stjepanović, mlađi planinari-alpinisti iz Sarajeva i Zenice.

* * *

Sumrak je ovlađao kanjonom Neretve. Noć se duboko uvukla u korito te lijepe, ponekad opasne i zločudne hercegovačke rijeke. Farači automobila, koji suludo jure kao na filmskoj traci, na momente osvijetle zelenu rijeku i tamno kamenje što nas okružuje..

Asfaltni drum, plahovita Neretva i brzi automobili ostaše iza nas. Ušli smo u kanjon Bijele, koji je znatno uži od Neretvinoga. Voda, čista i bistra, neupečivo manja od Neretve. Brzi planinski potok, pored kojeg odmičeno, stalno žubori, kao da sa nama govor i pita nas: Kuda idete u ovoj noći? Idemo u pohode Prenju — Lupoglavu. Idemo gore, visoko iznad tvojih izvora...

Priješavši usko brvno odvojimo se od potoka Bijele. Uspon je počeo naglo. Odmičemo sporu i tihu uz zmijolike serpentine konjske staze. Tamošnji stanovnici, Grabovčani, kažu da odavde do njihovih domova ima ravnog 80 okuka; relativna visina uspona iznosi 600 metara.

Bez naročito uloženog napora, ni ne osjetivi umor, predosmo ovaj put i poslije dva sata pješačenja stigosmo u selo.

Seoski psi, ti vjerni i budni čuvari sela, najaviše lavežom naš dolazak. U isto vrijeme mjesec se pojavio iznad visokog masiva He-

rača i svojom svjetlošću obasjao male, niske seoske kuće i pojate, što su se šćućurile i pripile uz strme prenjske padine. Iz prvih kuća pred nas izadoše domaćini. Neki od njih nas prepoznaše. Znaju nas od ranijih susreta ovđe i na Prenju.

I ove noći ti gostoprmljivi ljudi nudili su nam hranu, piće, svoje domove i ležaje da prenoćimo. Takav je njihov adet, da izadu u susret putniku i namjerniku u svakom pogledu. Mi, kao i obično, odbismo sve ponude, osim vode-kišnice, i za noćenje odabramo pojate sa sijenom.

Prenj, dosljedan sebe, u toku noći se potrudio da nam priredi jutarnje izmenadenje. Ovog puta neprijatno. Novi dan je osvanuo oblačan, tmuran i prohладan. Oblaci su se spustili na domak Grabovčića, Jasenjanu, Vrda i Drežnice — na susjednoj planini Čabulji.

Naši domaćini sumnjičavno su vrtili glavom.

»Nejdite, braćo, u Prenj. Nevrijeme je. Ne goni vas nevolja. Ostanite kod nas, dok se ne proljetota vrijeme«, govorili su nam.

»Ako bi znao kada će 'proljetati', i koliko bi dugo trebali čekati ljepešte vrijeme? Niko to ne zna!«

Brzo smo razgovor priveli kraju. Našli smo kompromis. Idemo do groba. Položit ćemo vijenac i vratiti se. Grabovčani nam u ovoj varijanti odobrili odlazak.

»Neka vas, djeco, moj blagoslav prati. Kućim vas bogom, nemojte ići na Lupoglav, vikala je baba Janja Lojpur za nama. Pratila nas, ta dobroćudna starica, dugo pogledom. Dugo je gledala brižnim očima za nama, kao za svojom rođenom djecom kada ih ispraća na neki daleki put.

Ni puni sat od sela nismo pješačili, a već smo stupili na zaleđeni snijeg i utonuli u guste oblake kao u sutan. Snijeg je počeo da pada. Sitni bijeli kristali odzvanjali su na našim glavama i ramenima. Pada »sola«, kako vele Hercegovci. Hladni vjetar, iz pravca Lupoglava, počeo je da puše. Ipak odmičemo, sporo, ali sigurno. Služimo se cepinima.

Kako više odmičemo, snijeg je sve veći, a vjetar jači i hladniji. Huči drveće. Vjetar goni oblake, pa vršljaju na sve strane. No, naš cilj se zna. Idemo do njega. Borimo se i savlađujemo sive prepreke.

Na ivici šume nailazimo na tragove vjetra. Taj prenjski urlator je harao i ovdje, u gustoj, visokoj borovoj šumi. Polomio je i poobarao veliki broj munika. Visoke preko 10 metara, a debele po metar i više, pale su munike pod snagom vjetra, prelomljene kao šibice. Jedno od mnogih polomljenih stabala palo je na katum i provalilo drveni krov, kao da je bio od kartona. Prava mala pustoš je oko nas. Tužna slika.

Po izlasku u Barni do oblaci se razvukoše i otančaše. Sunce se probi i nejako obasja vrhove i doline. Idemo po zaleđenoj snježnoj kori. Vjetar je jenjao, snijeg je prestao da pada.

I tako hodajući, stigosmo u predio gdje smo 11. jula 1970. godine sahranili Iliju Dilbera i

Milorada Stjepanovića, dva mlada planinara-alpinista iz Zenice. Od njihove zajedničke grobnice nema ni traga. Sve je zavijano u snijegu, visokom preko dva metra. Po sjećanju odredili smo mjesto grobnice. Odložili smo naprtnjače. Okupili se podbočeni na celine i mirno saslušali prigodni govor:

»Nakon 62 tužna pohoda Prenju, od 18. februara do 11. jula 1970. godine, koje učiniše planinari Bosne i Hercegovine, u najboljoj namjeri da priteknu u pomoć mladim entuzijastima Ziji Jajatoviću, Iliju Dilberu i Miloradu Stjepanoviću, a kasnije da pronadu vaša mrtva tijela, evo, danas izdōsmo podno vrha Lupoglava na godišnjicu vaše smrti.

Lani smo odlazili po mećavi, hladnoći i visokom snijegu, pa i onda kada vam naša pomoć nije bila potrebna. No, mi smo željeli bar da zaustavimo ili smanjimo suze vašim majkama, očevima, sestrama, braći, drugovima, kolegama i sugrađanima. Željeli smo da svima skratimo bol koji nosimo nepunih pet mjeseci, pa i danas. Ali, na žalost, u tome nismo uspjeli, iako smo nastojali svim našim bićem, voljom i snagom, koje nismo štedjeli, kao ni vlastite živote. U traganju smo proveli 138 dana ovuda po divljem Prenju.

Oprostite nam taj naš neuspjeh.

Penjući se uz kamen i snijeg, evo, dodosmo do vaše rake koju lani iskopaše vaši i naši drugovi.

Na ovom mjestu gdje su vaša hrabra srca prestala da kucaju, gdje su ugasilisvaša mladost, gdje su silom vjetra, snijega i leda savijena, polomljena, prerano zaustavljena i za uvijek smirena tri mlađa ljudska tijela jednog naveza, naveza smrti — tišina se čuje, a priroda se javlja. Vjetar jauče, kamen i klekovina žale vas, dok ih snijeg pritiskuje. Oblaci prekrivaju sunce. Sve je tužno oko nas, kao i mi.

A sada, na kraju, u ovim teškim trenucima kada mi živi stojimo iznad vašeg hladnog groba, sada nam je najteže. Žalimo vas duboko i iskreno.

Ne! Suze nisu uvijek potvrda боли, žalosti i tuge. Planinarima nije svojstveno da proljavaju suze, a ako same naviru i kapljaju, to je jače od nas. To je odraz teškoće što nam pritiše grudi i srce steže.

Pred vašim sjenama, drugovi, mi se duboko klanjam. Ovog časa jedna grupa planinara-alpinista stoji na sarajevskom groblju uz humku Zije. Svi smo u mislima zajedno.

Dozvolite nam da sada podemo na vrh gdje ste vi posljednji put bili, za čije ste osvajanje dali najvišu cijenu — život.

Lupoglav zimi...

... i ljeti

Foto: U. Beširović

Mirno počivajte, drugovi, u prenjskoj sa-
moći, a mi ćemo do vaših humki još često
puta doći u našem životu.'

* * *

Zeleni vijenac sačinjen od tankih grana
munike, protkan svježim cvjetovima šeboja,
polozismo na zaledeni snieg. Minutom šutnje
odali smo dužnu poštu i tiho se udaljili sa
toga mjeseta. Bez riječi, bez dogovora, uputi-
smo se na mjesto gdje su nađena tijela
poginulih.

Vrijeme se nije izmijenilo. Ostalo je isto
kao dolje kada smo bili u dnu Barnog dola.
Vrh Lupoglava, Erača i barijeru Herača pre-
krivaju gusti oblaci. Stojimo nadomak vrha
Lupoglava. Zašto ne ćoci na vrh? Doduše,
vrijeme nije pogodno, ali treba pokušati.

Nakon kraćih priprema počinjemo uspon.
Ide se u navezima. Stopu po stopu. Osvajamo
zaledenu strminu. Svuda oko nas je tvrdi led.
Sve je bijelo: snieg i oblaci, kao mlijeko.
Prenj je obavijen sniegom i ledom, okrugao
kao jaje.

Uspon se pojačava, a s njime i napor.
Oblaci postaju gušći, vjetar jači, a uspon do
vrha sve teži. Izdržali smo, savladali smo
uspon, led, studen i vjetar, iako su nas oblaci

užasno proganjali. Očito su bili srditi što
smo stalno bili u njihovom društvu. Naporno
je drugovati sa oblacima.

Za vrijeme sporog uspona par puta su se
oblaci razbili na kratko, što je bilo dovoljno
da stanemo na kotu visoku 2.102 metra. Za
nešto više od dva sata napornog uspona i
posljednji navez izašao je na najviši vrh
zapadnog Prena — Lupoglavlju.

Nepovoljni vremenski uvjeti nisu dozvolili
da se duže zadržimo na vrhu. Vratili smo se
istim putem kojim smo došli.

Iako za izlazak na vrh Lupoglava nismo
imali pogodno vrijeme, ipak smo, zahvaljujući
dobrom poznavanju terena, homogenosti eki-
pe, značakom korištenju snage, samodisci-
plini i uz nešto sreće, uspjeli osvojiti ovaj
zimi »neosvojivi« vrh.

Istog dana, zajedno sa prvim mrakom, ušli
smo u selo Grabovčice.

Na ovom pohodu smo pješačili ukupno 13
sati, od toga 8 u odlasku-usponu, a 5 u
povratku.

* * *

Po povratku smo u Grabovčicima sreli gru-
pu planinara iz Zenice koji su pošli do groba
Ilie Dilbera i Milorada Stjepanovića da ih
posjete i polože cvijeće.

Trenuci koji se pamte

KLARA POLAK, PD »Paklenica«, Zadar

Prošlog ljeta uputili smo se na Velebitski planinarski put. Nismo uspjeli. Prošli smo samo sjeverni Velebit. Na Alanu nas je zateklo nevrijeme, pa smo se vratiли ne dovršivši put. Ovaj neuspjeh je u meni ostavio bolan trag, ali ču i tih nekoliko dana dobro pamtići, ne u cijelosti, već po trenucima sreće, straha i iznenađenja. Uvijek postoje oni trenuci koji se pamte.

Hodajući stazom obrasлом žbunjem, pazeći gdje stavljam nogu, razmišljala sam — ni sama ne znam gdje su mi misli tada bile. Odjednom pored svog uha začuh prhut krila i osjetih blagu uskomešanost zraka. Pogledam na žbun odakle je zvuk došao i iznenadi me ono što sam vidjela. U zelenom granju bilo je savijeno gnijezdo, malo, duboko, smede gnijezdo. A u njemu su se nalazila jaja. Ne onakva kakva pozajemo mi djeca grada, bijela i velika, već mala, ni zelena ni plava — neke nježne, tople boje. Izgledalo je kao da je neko dijete sakrilo u tom kutu prirode bonbone, slatkiše, bojeći se da mu ih netko ne uzme.

Na grani u blizini ljljala se ptica, ne velika, smeda poput gnijezda i svojim malim očima pratila je svaki naš pokret plašći se da ne pokvarimo idilu njene obitelji. Pa naravno, nitko od nas nije imao namjeru narušiti taj kutak sreće. Stajali smo i promatrali šuteći, upijali smo tu sliku trudeći se da je zadržimo u sebi. Sve je to potrajalo nekoliko trenutaka, a onda smo produžili stazom. Nismo ništa govorili, još uvijek smo bili pod utiskom minulog prizora.

Cudna je ta priroda, taj Velebit. Hodajući kroz njega i po njemu vidimo ogromne stijene oštirih rubova, velike šume s malo sunca, gorostasne vrhove, osjećamo nesnosnu žegu, hladne vjetrove. Svuda samo gordost i grubost koji zapanjuju. Ali kada pogledamo bolje, kada se osvrnemo, vidimo na oštroj padini meku zelenu travu, šareno cvijeće što je niknulo na livadama koje su izrovale divlje svinje, bistro potočiće što se stidljivo skrivaju za stijenje koje samo što se ne sruši u njih.

Tko zna kakva je sADBINA onog malog gnijezda i što će biti s ptičima koji tek treba da ugledaju svjetlost ovog svijeta, plavetnilo ovog neba, i tko zna hoće li ih ovo sunce doista ogrijati. Ne, neću misliti na to, neka u meni ostane onaj trenutak sreće što sam ga osjetila onda kada sam ugledala tu malu obitelj, taj kutak u koji je priroda udahnula dio sebe, nježne i milostive vile.

»RAINOV GROB« I »MURAJINOVICA« U VELEBITU

Na sadašnjem prostoru pred novom crkvom i oko nje u Smiljanu rastla je bujna trava, koju su kosili Turci Alić iz Ličkog Novoga.

Godine 1662. pokosiše je i dodoše s dvoja kola, da je odvezu. Došavši u Smiljan pustiše 12 volova da pasu, dok se vozovi natpraju. Dok su oni vozove sadjevali, privukoše se u ondašnji trnjak, gdje je sada kapelica, tajmice 4 Bunjevaca; 2 Pavičića i 2 Tomljenovića, i stadoše strijeljati iz pušaka u ona dva Turčina koji su bili na kolima.

Pavičić rani u lijevo koljeno Rajina Alića, a Tomljenović ne pogodi brata mu Ahmeta. Oni skočiše s kola na osedlane konje i pobjegoše k Novom. Čim tamo stigoše, puče top na gradu na znak, da se Turci kupe.

Bunjevci Pavičići i Tomljenovići zaokupe onih 12 volova i otjeraju ih prema Bužimu. Došavši tamo hvate se Velebita uz Bužimsko bilo, a u to i Turci dojezdile na konjima u Bužim. Sve po tragu dodoše pod planinu, ali se ne usudiše tragom dalje. To su sve naši Bunjevci odozgor iz planine gledali, jer nisu imali straha od Turaka.

Vlasnik volova Rajin Alić natisnu se ipak u potjeru za svojim volovima i idući preko

planine dode blizu dabarskih planinskih goleti. Tu ga dočekaše u busiji Vid Pavičić i Ivan Tomljenović i ubiše, a volove odagnaše u Primorje i plijen podijeliše.

Sutradan se podignu dva Rajinova brata Ahmet i Murajin, da razvide, što je bilo s bratom njihovim Rajinom. Podoše iz Bužima tragom i nadu ga mrtva. Tu ga urede, izkopaju grob i ukopaju ga, a grob obzidu kamenjem, koji se i dandanas vidi u ostatcima, pa se to mjesto i zove »Rajinov grob«.

Braća poslijе toga nastave put tragajući za volovima. Idući tako planinom izgube se jedan od drugoga. Murajina je negdje u planini rastrgala i usmrtila neka divlja zvjerka, stoga se taj dio planine prozva »Murajinovica«. Ahmet lutajući neko vrijeme uzalud vrati se napokon sretno u Novi.

Tako je ovu zgodu zabilježio načelnik smijanski Franjo Šarić godine 1878., a meni je te zabilješke dao njegov unuk, sad već pokojni Božo Šarić.

Prof. M. Japunčić

»Iz »Vile Velebita«, zbornika za 1942. godinu (str. 110) prenio Ante Rukavina

Hrvatskim zagorjem

Jedan izlet bratstva i jedinstva

BORIS REGNER

BEOGRAD

U planinarsku kuću PD »Japetić« pod Oštrecom, stigli smo iz Samobora u kasnu suton 28. studenoga 1970. godine. Planinarska veselost, razdraganost — kao i uvijek — koja poslije prvih upoznavanja, snalaženja ili nesnaženja brzo plane i pretvori se u veselje! Ja sam, osobno, te večeri doživio jedno ponovno sretnanje, poslije dugih godina, sa samoborskim planinarom i poznatim liječnikom drom Veronekom. Utvrdili smo, naime, da se znamo iz predratnih dana, čak iz vremena kad su u »Hrvatskom planinaru« izlazili moji članici o tada slabo poznatim planinama sa dalmatinsko-bosanske međe i o dinarskim gorštacima. Kao što to obično biva, probudili smo iz dugogodišnjeg sna mnoge uspomene.

Bio je to opet jedan od izleta »bratstva i jedinstva«, koji nás, planinare PD »Pobeda« iz Beograda, zajedno sa članovima bratskih društava iz drugih jugoslavenskih republika, često nosi kroz razne krajeve naše zemlje. Ovoga smo puta bili stigli zajedno sa nekolikom članova PD »Konjuk« iz Tuzle.

Svečana večera i birane riječi dobrodošlice domaćina, uz isto tako svečane odgovore nás ugošćenih, brzo su podigli raspoloženje. Osjetili smo poznato starodrevno zagorsko gostoprimstvo. Čudom nekim bili smo izvučeni i iskorijenjeni iz Srbije i Bosne i presaćeni u »zagorski kraj«, u sredinu gdje smo slušali:

...starinsku reč: KAJ.
Kak zvon je KAJ grmelo,
kak kres je KAJ plamtelo,
kak jogenj, kak harfa vekomaj...

(M. Krleža: Balade Petrice Krempuhu)

Iz grla naših samoborskih domaćina upravo se izvijala i orila kajkavska popevka. Mi smo im pomagali (ili odmagali) kako smo znali i umjeli, nastojeći da oponašamo melodioznost i zvučnost kajkavskoga govora i kajkavske pjesme. Ali, u svakome slučaju ona nas je najbolje i napršnije zblžila. Zato nije ni čudno ni slučajno da je dr Veronek, na moju primjedbu da je sada u toku renesansa kajkavske pjesme, rekao »da se na taj način pokušava sačuvati kajkavski govor i spasiti ga od zaborava«. Time je, ne hoteći, izrekao onu istu istinu što ju je nekada jedan veliki srpski pjesnik bio izrekao o svima nama:

Pesma nas je održala

Njojzi hvala...

Tog istog smo popodneva bili stigli preko Zagreba u Samobor, gdje su nas dočekali ne samo samoborski planinari već i predstavnici društveno-političkih organizacija. U zgradici Gradskog muzeja u Samoboru priređen nam je doček i tu nam je mnogo toga lijepog i toplog rečeno i zaželeno. Premda su nam to rekli ljudi koji vrše razne službene funkcije u tome kraju, sve to nije zvučalo nimalo službeno ni hladno. Naprotiv: i njihove riječi kao i odgovori naših, planinarskih »službenih lica«, bile su tople i prijateljske, pa su se uklapale u starinsku, intimnu atmosferu muzeja, gdje — među uspomenama iz prošlosti — vrla neka prisna atmosfera starog hrvatskog gostoljublja.

Svi ti dojmovi — i oni prvi iz Samobora, kao i oni iz doma pod Oštrecom — ovладали su nama i, nekako, bili su dominantni u našim dušama. Vladali su našim raspoloženjem sutradan i slijedećih dana sve do našeg povratka kućama. Jer kako bih, na primjer, sebi mogao objasniti činjenicu, da sam cijeli taj put kroz Hrvatsko zagorje doživio kao listanje nekih starih bakroresa ili kao seriju starinskih bidermajerskih krajobraza? Neka mi naši domaćini, naši dragi hrvatski Zagorci, oproste ovakvo sentimentalno, nesavremeno doživljavanje njihovog kraja, jer svatko ide na put pomalo sentimentalno raspoložen i svako je putovanje više ili manje »sentimentalno putovanje«. Njihovo prijateljstvo, njihovu gostoljubivost, njihovu brigu doživjeli smo, naprotiv, kao svakidašnju, živu stvarnost.

Drugačije nije bilo moguće prolaziti kroz staro rudarsko naselje Rude, pored napuštenih srednjovjekovnih rudarskih rovova ili ispod ruševina Samoborskoga grada. Ili: statjati na gradskom trgu u Samoboru, pa da vam Ivan Sudnik odatle upre prstom u ona dva prozora kuće u kojoj je stanovala Vrazova Ljubica. Na jednome od njih ugledao ju je pjesnik Stanko Vraz onoga dana kad je stigao u Samobor. Jer, tamo preko puta — govoril nam Ivica Sudnik — bila je gostonica pred kojom je pristajala diližansa iz koje je izšao pjesnik na svome putu iz Slovenije u Hrvatsku...

Naš mentor je od sada bio dr Veronek. Vozili smo se pored rijeke Krapine, zalazeći sve dublje u Hrvatsko zagorje. I da nisam prošlosti, o prolaznosti, o melanholičnim ogotcima, morao sam meditirati o vremenu, o

ljeljim vrbama pored rijeke, uzduž jaruga i potoka, o jesenjoj gojoi, mrkoj šumi po bregovima i goricama. Dr Veronek nas je upozorio na Jelačićeve Nove Dvore, uskoro na Gredice Ksavera Šandora Đalskog. Zar se nismo i mi tada na neki način spremali u pohode »Illustrissimus Battorych? Nismo li uskoro imali da upoznamo »Perillustris ac generosus« Cintek? Zar onaj jelik tamо, nije onaj isti u kome je »illustrissimus« Battorych bio zatekao onu seljačku djevojku kako za badnjak sijeće jelku iz njegovog zabrana? A selo Velika Horvatska — nekadašnji posjed grofova Erdödy — ne krije li negdje imanje »Horvatzka« onog tajanstvenog Jankovića iz »Annua« Baltazara Krčelića ili iz Šenoinog »Diogenesa?«

U selu Desiniću dočekaše nas Krapinci, prof. Flegar, predsjednik PD »Strahinjčica«, donedavni predsjednik Horvat, članovi uprave, a pridružio im se i predsjednik PD »Kunagora« iz Pregrade, Jurica Kantoci.

Nastavili smo svoj izlet razgledanjem Velikog Tabora i tako produžili svoje putovanje u feudalnu prošlost ovoga kraja, u odnose: zagoni kmet i vlastelin — većinom tudinac, razmišljali o Celjskim grofovima, o Rattkayima, o Veronici Desinićkoj, premda njen prezime ima samo slučajnu sličnost s Desinićem ispod Velikog Tabora. Ova sumorna i pomalo beskorisna raspoloženja, razbijio je svojom veselom i šaljivom notom ručak u selu Desiniću, što su nam ga priredili naši domaćini. Bažulj sa suhim mesom, od koga svako zrno — kako nam rekoše domaćini — »pali pet puta«. I cviček, slavni, neumrli cviček, koji je krivac za ono raspoloženje koje je rodilo divne kajkavske vinske pjesme. Vinovnik, rodonačelnik njihov! Kao da smo htjeli da odamo poštu cvičeku, zaustavili smo se u kasno poslijepodne ispod Vinagore. Bilo je već kasno da se popnemo do velike barokne zavjetne crkve na vrhu, ali je bilo još dovoljno vremena da razgledamo kraj. Vino-rodne gorice, kleti, i u daljini, još jednom, veličanstvena gromada Velikog Tabora, tamno-plava, skoro crna pod kasnim popodnevnim zracima! Kao da je neki golemi brod dolutao odnekuda i nasukao se na vrhu brijege. To isto sunce obasjavalo je, naprotiv, jarkom svjetlošću bedeme i kule, koji su opasivali crkvu na Vinagori, tačno nad nama, i spominjalo nam je nekadašnje turske najezde, pljačke i paljevine. I kao da je htio da odagna od nas sumorne misli, Jurica Kantoci nam je ispričao jednu tragikomicu priču, vezanu za »cintor« spomenute crkve. Jednom, prilikom proštenja, neka žena iz Štajera, već dobrano u vlasti cvička, izazvala je paniku među hodočasnincima povikom da »pada turen« (zvonik). Bilo je mrtvih, dačkle, tragicno se svršilo, ali ipak anegdota ima veseli okus cvička. U Pregradi su neki planinari razgledali tamošnju crkvu, orgulje i slike iz stare zagrebačke katedrale. Većina se popela na strmu Kunagoru, gdje nas je drug Kantoci pozdravio lijepe i duhovitim govorom na kajkavskom narječju. Naš je odgovor (predsjednika Duška Jovanovića) bio na »običnom« jeziku,

ali ne manje topao. Ovaj nam je dan (a bio je to baš Dan republike, 29. studenoga) svojim posljednjim svjetlom omogućio da, u vožnji, ugledamo, bolje: naslutimo, kuću Janka Leskovara pored same ceste. Tu je živio pisac »Propalih dvora«, a, sa tugom u srcu, moramo dodati da se ta kuća danas stvarno doima kao neki propali dvori i da ju je naša nebriga očigledno prepustila zubu vremena.

U Krapinu smo stigli prekasno, pa smo moralj odmah produžiti na Strahinjčicu, gdje nas je čekalo noćenje. Zar samo noćenje!? Ah, ne! Zagorsko se gostoljublje ne ograničava samo na to, ne zaustavlja na tome. Čekali su nas »puretina z mlinci«, »štrukle«, i još mnogo toga. Pa cviček. Zar da ga opet optužimo i okrivimo što je ponekoga raspalio pa je planula pjesma, ne samo kajkavskva već i svih naših naroda od Triglava do Đevđelije?

Slijedećega dana naši su nas domaćini vodili po okolini Krapine, srcem Hrvatskoga zagorja. Dvorac Trakošćan, njegove neo-gotičke dvorane, oružnica, šumoviti park, jezero, ostavili su u nama dubok trag. Popeli smo i na strmu Ravnu goru. Tu smo odali poštu grobu Anke Ivić. Uživali smo u pogledu koji se pruža sa strmog i izloženog vidikovca na cio kraj kojim smo prolazili ili čemo još proći: Ivančica, Strahinjčica, Maceljske gore i prostrane maceljske šume, slovenski kraj oko Rogaške Slatine i opet, iz daljine, Trakošćan koji — kako reče jedna naša planinarka — izgleda kao fantastičan dvorac »iz Diznjlenda«.

Pokušali smo da odemo u posjete starom pavilinu Rangeru, tačnije, da vidimo njegove freske u lepoglavskoj crkvi. Bila je nažalost zatvorena.

Prenočili smo opet na Strahinjčici, u domu istoimenoga planinarskoga društva iz Krapine čiji smo bili gosti. Ovoga puta s više planinarskoga »štimunga«, jer smo se od njega (613 m) bili popeli pješke, usred noći, uživajući ili strahujući (kako je tko bio raspoložen) u sablasnom noćnom izgledu golemyih bukava. Neki su, naime, putem, neznam zbog čega i zbog kakvih utisaka što su ih doživjeli preko dana, pričali neke stare bajke o »copernicama« i vukodlacima. Sve je moguće u planini s planinarima!

Prvoga prosinca 1970. godine bilo nam je ostalo još samo malo vremena da po danjem svjetlu posjetimo i razgledamo Krapinu. Otišli smo do Hušnjakovog brijega da vidimo nalazište krapinskog pračovjeka, zatim u rodnim dom Ljudevita Gaja, gdje se začeo ilirski pokret i započeo hrvatski preporod. Domaćini su nam pokazali glavice na kojima su nekada stajali legendarni gradovi Psar i Šabac i gdje se začela legenda o Čehu, Lehu i Mehu, koja umalo da od Krapine nije načinila ishodište i centar slavenstva.

Prije no što smo se od njih najsrdaćnije oprostili, od naših smo domaćina čuli još mnoge ozbiljne i šaljive anegdote o Krapini i Krapincima. Ponijeli smo u svome srcu mnoge utiske i dojmova, a u svojim torbicama ili rancima i — poneki bilikum.

Prvi susret s Ozren-planinom

KARMELO LOVRIĆ

SPLIT

Ozren planino!

Ponosna si zbog svoje ljepote, veličanstvena pod snježnim pokrivačem, nedostiživa u zimskim olujama, gostoljubiva u ljetnim danima. Kada sunce pripeće ti svojim šumama i izvorima pružaš svježinu i odmor, bogatstvo vidika i prodiranju u nedostižnost i veličanstvenost prirode.

Tvoji ljudi svojom srdačnošću, tako suprotnom teškoj borbi za svoj opstanak, stiskom svoje žuljave ruke otvaraju svoje srce, svoj dom i otkrivaju svoju ljudskost!

Zapisao sam to u knjizi dojmova u domu Planinarskog društva »Ozren« (1310 m) na istoimenoj planini. U njemu smo proveli deset dana, nezaboravnih radi susreta sa ljudima koji tamo živu, koji su nam navečer, nakon teškog rada otvarali svoja vrata, sretni u svojoj osamljenosti što su im došli ljudi iz grada. Tada bi se uz svjetlo petrolejka, uz pucketanje vatre, zaredali naši prvi dojmovi sa susreta s ovom planinom, upoznavanje s njenim čudima i čarima, pak je iz toga i proistekao dojam o ovoj planini u svim godišnjim dobima, spomenut u uvodu.

* * *

Uz žubor rječice Žrnovnice, na dohvati moru i sunčanim obalama, u kući gostoljubivog i brižnog domaćina, inače jednog od graditelja doma »Ozren«, stvorila se odluka da i nas nekoliko, koji smo za tu planinu samo čuli, krenemo u pohod njenim ljestvama.

Po temperaturi od + 35 stupnjeva na ulicama našeg grada krenuli smo autobusom po gradskoj vrevi u punoj turističkoj sezoni preko plaža — mravinjaka omiške i makarske rivijere, da bi u Pločama presjeli na vlak koji nas je »više pod zemljom i nad zemljom« nego na zemlji vodio u susret Sarajevu i njegovim uvijek simpatičnim kontrastima.

Ponovna viđenja i susreti sa drugovima i prepričavanja. Vrijeme odmice, a sutra treba poraniti — i zato iskreno: »Doviđenja na moru ili u planinama!«

Natmureno jutro i prve kapi kiše nisu nam obećavali užitak vidika i radost prvog susreta sa Ozrenom, ali volja, želja i potreba da se smjestimo u domu nadjačala je maglu i kišu. Na samom prilazu domu ipak nas je nadarila bogatim, ali od seljaka toličko željenim pljuškom, a ostavila nam samo mogućnost »gundanja u bradu«.

Uobičajene pripreme za boravak u domu, rasplamsane vatre i prvi topli obrok vraćaju raspoloženje i tiha se pjesma sve više stapa sa sumrakom. On nam kao za dobrodošlicu donosi temperaturu od svega + 4° Celzija.

Ponešto umor, ponešto i želja da zaboravimo ovaj kišni dan, te ugodna temperatura u blagovaonici, spušta nam vjeđe pomalo sve niže, dok kiša bubnja po limenom dijelu krova.

Drugog i trećeg dana boravka (17. i 18. srpnja) kiša ne prestaje. Kratke suhe razmake koristimo da posjetimo i da se upoznamo sa najblizim susjedima. Temperatura još uvihek niska. Trećeg dana meteorolozi s Bjelašnice u eter šalju vijest da je pao snijeg. Vijest primamo s radošću, jer to je predznak ljepšeg vremena. I zaista, u toku poslijepodneva dolazi do postepenog razbijanja naoblake, preveče do razvedravanja. Prva prilika da okolinu promotrimo obasjanu mjesečinom...

Svježa i ugodna noć izazvala nas je na kratku šetnju. Brižne drugarice pripremile su čaj. Osjećamo da temperatura zraka raste, toplomjer se diže. Prognoza vremena ovaj put nije iznevjerila. Stvorilo se radosno raspoloženje i znatiželja za sutrašnji susret s ovom lijepom planinom.

Misao nas vodi daleko, na našu obalu, gdje naši sugrađani muku muče da se rashlade i osježe, da na neki način stvore uvjete za miran san. Dotle naša domarka Mila vodi brigu o nama i za prelaz iz druge u treći dekadu srpnja uz tri dodaje i četvrti pokrivač. »Da vam ne bude ladno i da ne kupite noge kao zmija«, veli ona, okretna i radišna, puna brige za planinare. Nisko položena petrolejka, projicira na zidu njenu vitku sjenu nenaravnih oblika i veličine i dočarava nam uspomenu na majku, koja je svu toplinu i brigu ulagala da nam odmor i san budu mirni i spokojni.

Dom je utonuo u tamu. Čuli smo još škljanje i škripu brave i veselo lavež Ljučka, koji je gospodaricu otpratio ususret djeci, domaćinu Stevanu i brigama za pripremu sutrašnjeg radnog dana.

Sunce je pokucalo na stakla prozora i rano nas razbudišo donijevši sa sobom radosti lijepog dana, nama namjernicima i čavrjavim vrapcima na lipama oko doma.

Mustafa, organizator izleta, našao se pred domom kada je najšao Stevan, životni drug naše domarke.

»Dobro jutro, Stevane! Kuda ćeš?«

»Pa evo, tu pred domom, da pokosim i složim travu«, i širokim pokretom ruke zahvata teren koji će obraditi. Nama je neshvatljivo kako će ovaj oniski čovjek, iako čvrsto građen i vrlo odmijerenih pokreta, savladati tako velik zadatok kakav je sebi odredio.

»Jel' molim te, koliko je hoda do one Karaule i jel' možemo do nje i natrag do ručka?«

»Može, može, drugovi, ako vas ovaj naš Ozren kojim slučajem ne obgrli svojom ljepotom i ne povuče dalje i preko Karaule. A onda ima puta, eh mila majko...«

»Nećemo, Stevane, ima dana i za to, no kaži ti nama, zašto bregove nazivate karaulama, a njima nigdje traga?«

Pripalio Stevan ponuđenu cigaretu i kao opravdavajući se veli:

»Duga je ta priča, još iz vremena Austrije, a mene čeka posao. Još ćemo se vidjeti i popričati, odmahnuo je rukom i hitrim korakom skrenuo niz stazu. U mirnom i tihom jutru sa njim su ostajali otpus dima cigarete, a njegov Ljučko zagrabilo sa sve četiri da svom gospodaru osigurava put.

Laganim hodom stižemo na Karaulu. Odavde se vidi naš dom. Iz njegovog se dimnjaka visoko vije dimna perjanica. Još desetak minuta hoda i pred nama je prekrasna čistina, sva okružena visokim jelama. One kao da svojom visinom štite savršenu tišinu prekida nu samo cvrkutom raspjevanih ptica.

»Dodi, vidi i proživi! — to je naša poruka, jer tko da u ovoj slobodi i tišini nađe sposobnosti u sebi da opiše svu tu ljepotu osjećaja u časovima kada smo toliko sićušni pred veličanstvom prirode?

Predveće posjetio nas Stevan da nastavimo pričanjem o karaulama, o životu ovdašnjih ljudi, njihovim brigama i radostima, o danima kada su planinari gradili ovaj dom i stvarali vezu grada i sela.

»Kuda ćete sutra?«, pita Stevan.

»Na Ozren, do samog vrha!«, odgovaramo i pomalo se povlačimo na odmor.

Sušradan sunčano, tiko, toplo — smjer puta: vrh Ozrena. Polazak ranije u jutro.

Nailazimo na grupu kosaca. Raspoređeni u određenim i tačnim razmacima napreduju određenim pokretima i koracima. Za njima ostaju otkosi puni opojnih mirisa.

Gusta šuma pruža nam hladovinu. Hodamo kao po sagu i, eto prilike za još jednu usporedbu sa našim dalmatinskim kamenjarom.

»U kolonu po jedan!«, uzvikuje vođa grupe u želji da za nama ostane što manje izgažene trave i da se netaknuta ljepota što duže održi. Bližimo se vrhu i nailazimo na nekoliko stečaka, obraslih mahovinama i okruženih najvišim jelama.

Tko li je izabrao ovaj put i što ga je ovuda vodilo u onom dalekom vremenu između XIII i XVI vijeka, nameće nam se pitanje. I dok

nas razmišljanja odvode daleko u prošlost, trgne nas glas prvog u koloni: »Evo vrha!«

»Da nazdravimo!«, veli Suljo. Ispod vjetrovke sporo ali brižljivo, izvlači čuturicu i nudi nas, a u njoj voda, čista i zdrava voda s Ozrena. Njenu vrijednost poznaju samo oni koji je na izvoru piju.

»Niti se flašira, niti ima etiketa sa analizama — kaže Ramiza — ali za stomak je dobra i olakšava mu rad, a uz to dobro djeluje kao aperitiv. Istina, o tome smo se svi uvjernili, jer se dom napaja direktno vodom sa izvora, a u blizini je česma i pojilo za blago.

Vraćamo se domu i na samom ulasku u blagovaonu ugodno nas zaplijuskuju miomirisi iz kuhinje, složeni i stvoreni pod »dirigentskom kutijačom naše šjore Lidije«.

Odmor i poslijepodnevna šetnja oko doma, dogovor za dan koji slijedi i polako se spušta sutor. Večer nam donosi temepraturu od + 27 stupnjeva izmjerenu u 20 sati — na visini od 1310 metara. Nad Olovom »kalada« (prijorski izraz) i prognoza: »Bit će kiše!«

Nakon večere zaredale partie »remija« i »briškule«, a mi čekamo da se nad planinskim lancem pojavi mjesec.

Izlazimo pred dom. Tu i tamo u susjedstvu žmrka poneko svjetlo. To vrijedne domaćice pripremaju poputbinu za one koji će sutrašnji dan provesti na radu daleko od kuće. Tišinu pomijeće lavež susjedova ljutog psa, ljutog i zato što mora biti budniji radi sumnjivih pridošlica koje se u kasnim satima šetkaju u njihovu susjedstvu.

Zarumenio se horizont, kao da tamо iza brijege izgaraju plastovi sijena, a zatim se mjesec pojavio probijajući se kroz slojeve tankih oblaka i sumaglice, da bi se nakon malo vremena pokazao u boji rasjećene crvene naranče.

U svom usponu prema zenitu posipao nam je staze čistim srebrom i nije nam žao što smo, kasnije nego inače, tihom pjesmom otpratili današnji dan.

Prolaze dani i približava se dan odlaska iz ove oaze mira, tišine i ljepote.

Hvala ljudima koje smo sretali, ljudima gostoljubivim i čestitim koji su nam omogućili da u njihovim domovima uz topla ognjišta, uz zaredalu čašicu »šljive«, iz njihovih pričanja u mašti, doživimo Ozren onakovim kakav je i u ostalim godišnjim dobima, kad lišće opada, kada zapusi nanose snježni pokrivač i kada proljeće donese buđenje i radojni novog života.

Odlazimo. Još jednom pogled na ovaj divan kraj, pozdravi uz »dovidenja« i šumskom stazom spuštamo se u nizinu.

Makedonsko planinarstvo

DR ŽELJKO POLJAK

ZAGREB

Početno razdoblje

Zahvaljujući redovnom izlaženju Naših planina i slovenskog Planinskog vestnika naši planinari dobro su informirani o stanju planinarstva u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Sloveniji. Budući da Srbija, Makedonija i Crna Gora nemaju svojih planinarskih glasila, planinarsko je djelovanje u tim republikama širokoj javnosti gotovo nepoznato. Zbog toga je redakcija NP odlučila da u nekoliko brojeva prikaže stanje planinarstva u jugoistočnoj polovini naše zemlje. U ovom broju obrađena je Makedonija. Kako do sada još nigdje nije objavljen cijeloviti prikaz planinarstva u toj republici, a i fragmentarni opisi su vrlo rijetki, ovaj prilog ima pionirski karakter i zbog toga je nesumnjivo da će u njemu biti nedostataka koje u budućnosti treba dopuniti. Stanje današnjeg planinarstva u Makedoniji prikazano je na osnovu podataka objavljenih u izvještajima za skupštine Planinarskog saveza Makedonije, a početke planinarskog djelovanja opisao je na našu molbu u posebnom članku Trajko Ribarov, jedan od pionira makedonskog planinarstva. Dugujemo mu osobitu zahvalnost jer njegovi

podaci imaju vrijednost svjedočanstva živog svjedoka radnja jednog planinarstva, ali treba spomenuti da se njegov prikaz znatno razlikuje od podataka koje je iznio dobar poznavalač prošlosti našeg planinarstva i poznati srpski planinarski radnik Rade Kušić iz Beograda u svom referatu »Planinarstvo i njegov razvoj u našoj zemlji« na Prvom kongresu planinara Jugoslavije u Zagrebu 23—24. travnja 1955. godine. Da bismo budućim istraživačima prošlosti makedonskog planinarstva olakšali rad, prenosimo ovdje onaj dio Kušićevog referata koji se odnosi na Makedoniju, a prema štampanim kongresnim materijalima (izdanje Planinarskog saveza Jugoslavije, Beograd 1955, str. 11—13). Taj dio glasi:

»Začeci planinarstva u Makedoniji javljaju se u posljednjoj deceniji XIX veka. U selu Magarevu, pod Peristerom, postojala je u to vreme grčka gimnazija, čiji su učenici, među kojima je bilo i Makedonaca, često odlazili u okolne planine. Svršeni učenici gimnazije u Magarevu bili su kasnije, u raznim mestima Makedonije, a naročito u Bitolju i u Skoplju, organizatori mnogih izleta. Međutim, planinarske organizacije još nije bilo i planinarska

Pelister: Planinarski dom na Golemom jezeru (2218 m)

aktivnost se odvijala ili inicijativom pojedinača ili u okviru sportskih ili drugih društava. Tako je 1921. godine u Skoplju osnovano »Sportsko društvo«, koje je imalo svoju planinarsku sekцију.

Posle Prvog svetskog rata Srpsko planinsko društvo formiralo je svoje podružnice u Bitolju i u Prilepu, ali one nisu uspele da ostvare neki značajniji rad. 1927. godine u Skoplju je, u okviru bivše Vardarske banovine, osnovano Turističko društvo »Jug«, koje je imalo i planinarsku sekцију. Ono je kasnije formiralo svoje podružnice u Bitolju, Tetovu, Prilepu, Kumanovu itd. Orijentisano na unapređenje turizma, ovo društvo nije poklanjalo mnogo pažnje svojoj planinarskoj sekciјi, ali je razvoju makedonskog planinarstva znatno doprinelo podizanjem nekolikih planinarskih objekata: na Ljubotenu, Popovoj Šapki, Peristeru.

Prvo samostalno planinarsko društvo u Makedoniji bilo je bitoljsko društvo »Pelenagonija«, osnovano krajem 1931. godine naprima starih i iskusnih planinara Atanasa Steriegorskog, Bore Altiparmakovskog i drugih. Pojavu ovog društva vlasti nisu blagonačlono dočekale, smatrajući da je osnovano sa prikrivenim političkim ciljevima, i ono nije bilo primljeno u Savez planinarskih društava Jugoslavije. Međutim, društvo je sve više širilo svoje redove, organizovalo mnoge izlete, oformilo smučarsku sekцијu, izdavalo bilten, pa čak, jako lišeno svake pomoći, prikupljenim novčanim prilozima i dobrovoljnim radom svojih članova započelo zidanje planinarske kuće na Kopanki.

U Skopju je 1935. godine osnovano »Društvo planinara Južne Srbije«, u koje su se ubrzo uklopile mnoge podružnice »Juga« i koje je preuzeo njegove domove na Šari. Novo društvo, u kome se svojim plodnim radom naročito isticao potpredsednik dr Sekulić, okupilo je najveći deo skopskih planinara i formiralo niz sekciјa. Delatnost njegove smučarske sekciјe, koja je pre 20 godina udarila osnove tradicionalnim smučarskim takmičenjima na Šari, najviše je doprinela razvoju makedonskog smučarstva.

Razvoj planinarstva u Makedoniji nije u periodu do Drugog svetskog rata dobio većeg zamaha, zahvaljujući onim teškim političkim i ekonomskim prilikama pod kojima je makedonski narod živeo. Ali je već u to vremene planinarstvo uhvatilo korena i u ovoj našoj Republici, pokrenulo veći broj ljudi u skoro svim njenim krajevima i dobilo prve svoje organizacije.«

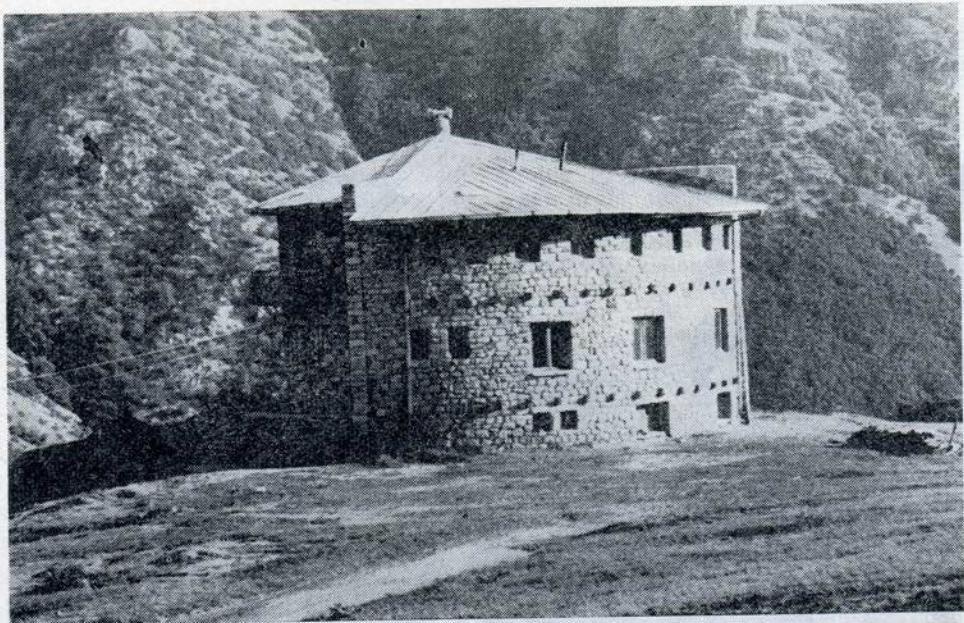
Uredništvo je smatralo potrebnim da Trajkka Ribarova upozori na Kušićeve podatke, međutim, Ribarov u pismu upućenom uredniku NP kaže: Ne mogu prihvatiiti

— da je u selu Magarevu postojala Grčka gimnazija. U to vrijeme gimnazije su bile rijetke u gradovima, a kamo li u selima. Vjerovatno da je gimnazija postajala u Bitolju. Ovaj slučaj me interesuje, zato će se potruditi da saznam istinu;

— da je u Skopju u 1921. godini bilo osnovano »Sportsko društvo« u kom je bila i planinarska sekciјa. Ovo apsolutno ne odgovara istini. Meni i mojim drugovima taj je period jako dobro poznat. Istina je da su se

Jakupica: Na rubu Nežilovskih karpa pod Solunskom glavom

Planinarski dom Derven (1100 m) na Babuni kod Prilepa

Foto: Dr Z. Poljak

osnivale sportske nogometne organizacije. Jedna od prvih je SK »Makedonija«. U 1923-24. godini, na moju inicijativu, u ovoj organizaciji bila je osnovana sekција biciklista. Nakon kratkog vremena ova organizacija je likvidirana uslijed njenog naziva;

— da je Srpsko planinsko društvo osnovalo svoje planinarske sekciјe u Prilepu i Bitolju, o ovome nema konkretnih podataka;

— nema konkretnih podataka i za osnivanje planinarskog društva u Bitolju 1931. godine.

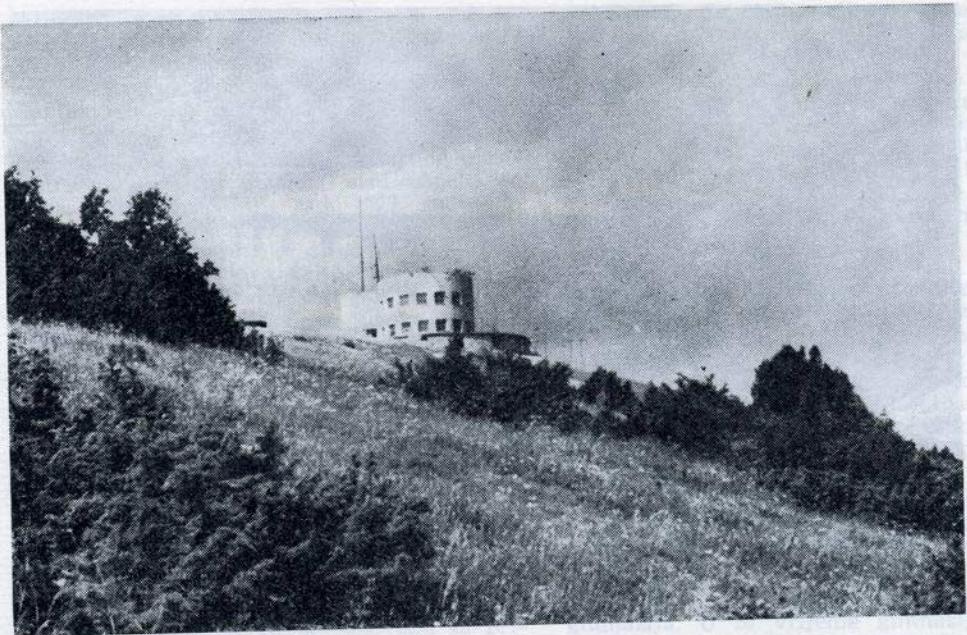
Kako vidimo, Ribarov uzima neke Kušćeve podatke s priličnom rezervom. Bilo bi vrlo korisno kad bismo o tim pitanjima mogli dobiti mišljenje druga Dare Džambasa iz Skopja, bivšeg ministra makedonske vlade i višegodišnjeg predsjednika Planinarskog saveza Makedonije, jednog od dobrih poznavača prošlosti makedonskog planinarstva. Nažalost, on se ni nakon višekratnih pismenih molba urednika (prvi put prije 4 godine) nije odazvao. Možda će ovdje iznesena mišljenja nekome poslužiti kao poticaj da se studiozniye pozabavi problemom početka makedonskog planinarstva.

Iz svega možemo zaključiti da makedonsko planinarstvo, u usporedbi s drugim južnoslavenskim narodima, u razdoblju do Drugog svjetskog rata nije dobio većeg zamaha. Budući da je planinarstvo sastavni dio kulture svakog pojedinog naroda, a kultura se može razvijati samo u srednjem političkim i ekonomskim prilikama, makedonsko planinarstvo steklo je uvjete za procvat tek nakon Drugog svjetskog rata kada je Makedoncima po prvi

put priznat nacionalni status. Za vrijeme stare Jugoslavije Makedonija je bila smatrana Južnom Srbijom i društveno-politički život nije se mogao odvijati samostalno, pa se postavlja pitanje: u kojoj mjeri se može tadašnje planinarstvo na tlu Makedonije smatrati uistinu makedonskim i sastavnim dijelom makedonske kulture.

Makedonsko planinarstvo danas

Nakon oslobođenja makedonsko planinarstvo našlo se u uvjetima koji su omogućili nagli procvat i brzo širenje planinarske organizacije. Na području Makedonije registrirano je 1970. 57 planinarskih društava i to u sljedećim mjestima: Skopje (26 društava), Tetovo (3), Jegunovce, Tearce, Gostivar, Mavrovo, Titov Veles, Berovo, Pehčevac, Kavadarci, Gevgelija (2), Kruševo, Kočani, Strumica, Štip (2), Resen, Ohrid (2), Kičevo, Kumanovo (2), Negotino, Bitola (2) i Prilep (4 društva). U tim društвima »registrirano je 24.800 aktivnih članova«, ali prema podacima Planinarskog saveza Jugoslavije oni su kupili svega 3.500 članskih markica. Pozitivno je da oko 80 posto članstva pripada podmlatku i omladini. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku planine redovito posjećuje u Makedoniji 150.000 građana. Planinarska društva udružena su u Planinarski savez Makedonije (Planinarski sojuz na Makedonija, Skopje, Cetinska ulica 24) koji djeluje već dva desetljeća baveći se uglavnom obrazovanjem kadrova i organiziranjem akcija republičkog značenja. Dana 13. prosinca 1970.

Planinarski dom na vrhu planine Vodno (1066 m) iznad Skopja
Foto: Dr Z. Poljak

održao je svoju XII redovnu skupštinu. Redovno organizira republičko prvenstvo u orijentaciji (13. prvenstvo u 1970. godini). Planinarstvo je najjače u republičkom centru Skopju. Tu djeluje uz najstarije PD »Skopje — Matica« još 25 društava (od toga 8 na fakultetima Skopskog univerziteta i 8 na srednjim školama). Univerzitetski planinarski odbor od 1966. redovno organizira pomalo već tradicionalno natjecanje »Memorijal Svetislav Velkov—Čeljo«. Gorska služba spasavanja ima u makedonskim planinama 40 obavještajnih točaka, a stanice GSS-a su u slijedećim mjestima: Skopje, Bitola, Tetovo, Prilep, Kočani i Veles. Ukupno je registrirano 48 spasavalaca i pripravnika. Planinarskom speleologijom bave se članovi društva »Zlatovrv« u Prilepu i »Peoni« u Skopju, a pri republičkom Savezu postoji i Komisija za pešterništvo (peštera — spilja). Godine 1970. bila su u makedonskim planinama registrirana 23 planinarska objekta: na Šar-planini 8 (Popova Šapka, Jelak, Ljuboten, Piribeg, Crni vrv, kula na Titovom vrhu, kuća pod Titovim vrhom, Džinibeg), na Pelisteru 4 (Golemo jezero, Kopanki, Begova češma, Jorgov kamen), na Vodnu 3 i po jedna na Karadžici, Jakupici, Babuni, Matki, Kožufu, Kadilici, Buševoj planini i Kitki. Nažalost, danas je veći dio tih objekta zapušten i neopskrbljen, naročito oni na Šar-planini.

Planinarska književnost u Makedoniji još nije prebrodila početno razdoblje. Prvu knjigu planinarskog sadržaja štampanu u Makedoniji napisao je 1933. godine skopski planinar Mihajlo Jovanović pod naslovom »Između

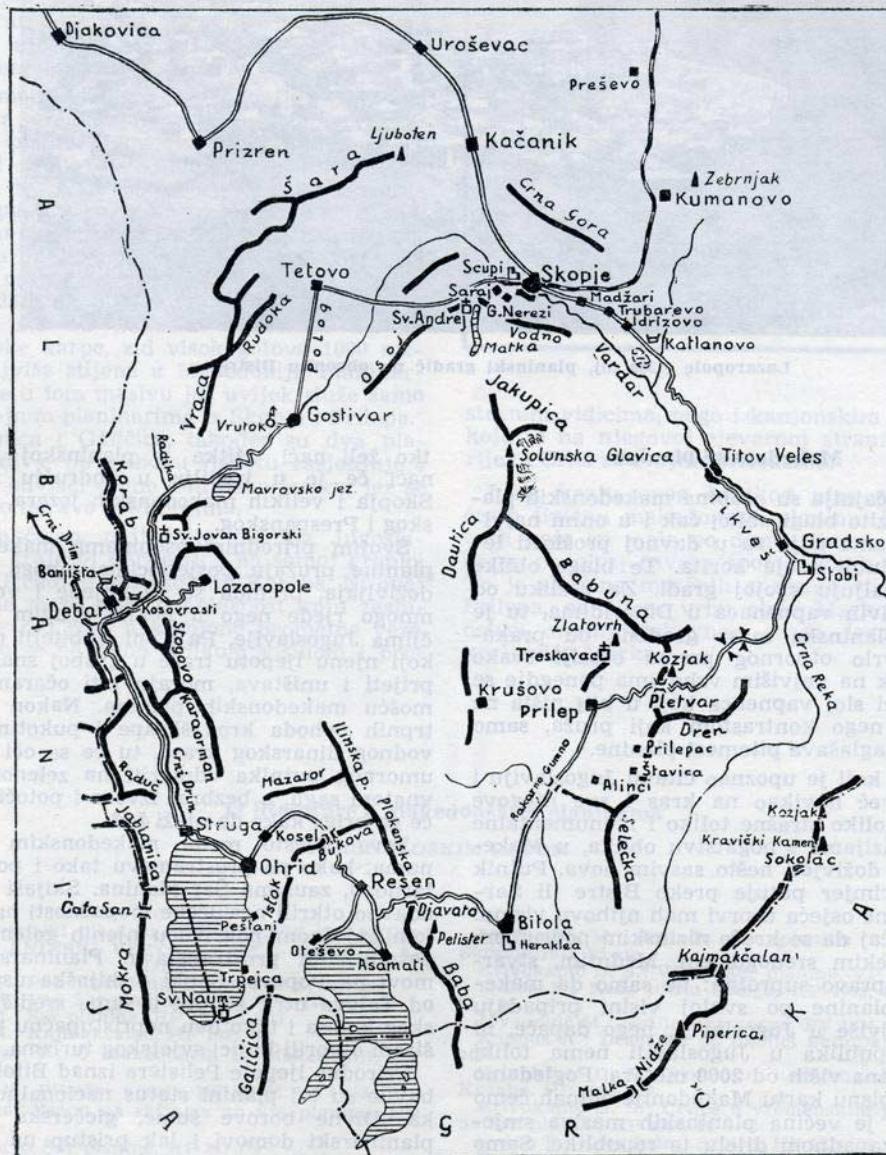
Šar planine i Osogova« (Skopje 1933, 95 str., na srpskom jeziku). Tek 1959. godine, u povodu otvorenja novog planinarskog doma na planini Kitki južno od Skopja, izašla je prva planinarska knjiga na makedonskom jeziku (Jordan Tasevski i Prvoljub Lilčić: »Kitka«, Skopje 1959, 35 stranica, s geografskom kartom). PD »Zlatovrv« u Prilepu štampalo je 1968. svoj »Bilten po povod desetgodišnjinata od formiranjeto« (45 stranica, 20 slika i crteža, među njima 4 speleološka). Koncem 1968. počeo je izlaziti »Planinarski informator« Planinarskog saveza Makedonije u obliku šapirografiranog biltena. Do konca 1970. izašlo je 12 brojeva (glavni urednik Petar Todorov, tehnički urednik Panče Leov). »Informator« se odlikuje raznolikim i kvalitetnim priložima, tako da bi uskoro mogao prerasti u časopis.

Makedonski alpinizam

Alpinizam u Makedonaca mogao se javiti tek nakon Drugog svjetskog rata kada se u oslobođenoj Makedoniji počelo širiti planinarstvo. Na zakašnjeli razvoj alpinizma u usporedbi s ostalim Republikama znatno su utjecali i prirodni uvjeti jer je Makedonija siromašna stijenama pogodnima za penjanje. Najznačajnije penjačko područje i ujedno pozornica razvijta makedonskog alpinizma su Nežilovske karpe podno Solunske glave (2540 m) iznad izvorišta rijeke Babune. Prvi je upozorio na penjačke mogućnosti u toj stijeni skopski planinar M. Jovanović u članku »Nežilovske karpe« (Planinski vestnik 34:293,

1934, br. 10). Iste godine je u toj stijeni registriran i prvi penjački uspon na području Republike (Uroš Župančić 10. IX 1934, vidi njegov članak »Nežilovske karpe« u Planinarskom vestniku 35:214, 1935, br. 7). Svoj naglijus uspon makedonski alpinizam zahvaljuje pojavljenju odluke III skupštine Planinarskog saveza Jugoslavije 1952. godine kojom je hrvatskim alpinistima povjereno održavanje alpinističkog tečaja u Makedoniji. Tečaj su održali zagrebački penjači M. Zgaga, S. Blažuk, E. Rakoš i S. Jecić. Tečaj je pohađalo 11 tečajaca iz 6 gradova: Petrovski, I. Zafirović, B. Zafirović, Petreski, Vezirovski, Cakovski,

Bojadžijev, Kostovski, Nikolovski, Azizi, Bogdanovski i dr. Prvi alpinistički odsjek u Makedoniji osnovan je 1955. u Skopju, a iza tog su osnovane alpinističke sekcije pri planinarskim društvima u Prilepu i Kočanima. Klasično vježbalište skopskih penjača je u stijenama kanjona Treske iznad Matke nedaleko Skopja. Prvi makedonski alpinistički tabor organizirala je Komisija za alpinizam Planinarskog saveza Makedonije 1966. na Čepluzu kod Nežilovskih karpi. U razdoblju od 1968. do 1970. makedonski penjači registrirali su u Savezu 15 prvenstvenih uspona, od čega dva ekstremne težine.

Makedonske planine

J. Senderdi

Lazaropole (1300 m), planinski gradić na obronku Bistre

Makedonske planine

Najznačajnija su osobina makedonskih planina izrazito blagi oblici čak i u onim najvišim regijama gdje su u davnjoj prošlosti ledenjaci dubli svoja korita. Te blage oblike one zahvaljuju svojoj gradi. Za razliku od lako trošivih vapnenaca u Dinaridima, tu je glavna planinska masa građena od prakamenja, vrlo otpornog prema eroziji svake vrste. Tek na najvišim vrhovima ponegdje se može naći sloj vapnenca koji u biti ništa ne mijenja, nego kontrastom koji pruža, samo još više naglašava pitomost planine.

Putnik koji je upoznao čitavu Jugoslaviju i koji je već navikao na kras i sve njegove pojave, koliko strašne toliko i monumentalne po dimenzijama i bogatstvu oblika, u Makedoniji će doživjeti nešto sasvim nova. Putnik koji naprimjer putuje preko Bistre ili Šar-planine ne osjeća u prvi mah njihovu visinu. Ima osjećaj da se kreće nizinskim područjem ili tek nekim sredogorjem. Međutim, stvarnost je upravo suprotna: ne samo da makedonske planine po svojoj visini pripadaju među najviše u Jugoslaviji, nego dapače, ni jedna republika u Jugoslaviji nema toliki broj planina viših od 2000 metara. Pogledamo li zemljopisnu kartu Makedonije odmah ćemo uočiti da je većina planinskih masiva smještena u zapadnom dijelu te republike. Samo Kožuf, Osogovska planina i Belasica nalaze se u njenom istočnom dijelu. Prema tome, onaj

tko želi naći užitka u planinskoj prirodi, naći će je u izobilju u području između Skopja i velikih makedonskih jezera, Ohridskog i Prespanskog.

Svojim prirodnim osobinama makedonske planine pružaju posjetiocima mnogo lijepih doživljaja, premda su tu stijene i vertikale mnogo rjeđe nego u nekim drugim područjima Jugoslavije. Pa i oni ljubitelji prirode, koji njenu ljepotu traže u gruboj snazi koja prijeti i uništava, moraju biti očarani pitomošću makedonskih planina. Nakon mukotrpnih pohoda kroz škrape i pukotine bezvodnog dinarskog krasa, tu će se oči i noge umornog putnika odmoriti na zelenom travnatom sagu, a bezbroj izvora i potočića lišit će ga brige kako da utazi žed.

Prvo mjesto među makedonskim planinama, kako po prostranstvu tako i po popularnosti, zauzima Šar-planina. Skijaši su već odavno otkrili neslućene mogućnosti na debelom snježnom pokrivaču njenih golemlih nepošumljenih prostranstava. Planinarski domovi na Popovoj Šapki i skijaška uspinjača od Tetova utrli su put u samo središte gorskog kolosa i tako ovu nepristupačnu planinu širom otvorili bujici svjetskog turizma.

Prirodne ljepote Pelistera iznad Bitolja privavele su toj planini status nacionalnog parka. Divne borove šume, glečerska jezera, planinarski domovi i lak pristup na njegov visoki vrh (2600 m) privlače svakim danom sve više posjetilaca. Cincarska naselja na

njegovim padinama posebna su atrakcija radi svog neobičnog izgleda i položaja.

Korab, divan, golem, osamljen i nepoznat, čeka još uvijek svoj čas. Ni prekrasna priroda, alpski pejzaži s vječnim snijegom, ni šume gdje je još uvijek netaknuto carstvo zvjeradi, ni titula najvišeg vrha Makedonije i Albanije, nisu pomogli da zadobije pažnju koju zasluguje. Razlog je samo jedan: udaljenost od prometnih linija.

Bistra i Stogovo, dvije susjedne planine, slične kao blizanci, pokrite do najviših vrhova bujnim travnatim sagom, imaju svaku svoju atrakciju: to su Galičnik i Lazaropolje, dva visinska gradića. Urasli su visoko u planini poput orlovih gniazeda, daleko od pogleda Turaka i osvajača svake vrste. Nekad sigurno utočište, a danas turistička mjesta velike budućnosti.

U samom središtu Makedonije južno od glavnoga grada, smjestio se golemi i razgranati planinski masiv koji zauzima površinu od preko 1000 kvadratnih kilometara. Premda je po prostranstvu veći od Kamniških Alpa, a ni visinom ne zaostaje za njima, ni danas još nema vlastitog imena. Nazvat ćemo ga Jakupicom po centralnom grebenu. Njegov osamljeni i markantni vrh Solunska Glava (2540 m) bijeli se čitave godine, što od snijega, što od kamena vapnenca. Tu su Nežilovske karpe, zid visok gotovo 1000 metara, najviša stijena u Makedoniji. Planinarske kuće u tom masivu još uvijek služe samo malobrojnim planinarima iz Skopja i Prilepa.

Jablanica i Galičica, također su dva planinska diva, no njihovu ljepotu zasjenjuje i pogled odvlači divno Ohridsko jezero, jer se smjestilo upravo među njima.

Kajmakčalan, najjužnija planina Jugoslavije, na krajnjoj periferiji i na samoj granici prema Grčkoj, dijeli sudbinu Koraba. Ni ovaj orijaš ne može steći popularnost koju zaslужuje, jer mu nisu naklonjene prometne veze. Odlikuje se ne samo velikom visinom i pro-

NAJVIŠI VRHOVI MAKEDONIJE

Prema »Planinarskom informatoru« PS
Makedonije

KORAB	Gorno Begovo 2120 m
Golemi Korab 2764 m	Dautica 2179 m
Dlaboka Reka 2500 m	Karadžica 2479 m
Mala Korapska vrata 2475 m	Ubava 2353 m
Kabaš 2395 m	
SAR-PLANINA	KAJMAKČALAN
Titoš vrh 2747 m	Kajmakčalan 2521 m
Borislavac 2662 m	Nidže 2362 m
Bistrica 2640 m	Belo Grotto 2154
Kupa 2610 m	
Jezerska čuka 2604 m	BISTRA
Vrpca 2582 m	Medenica 2163 m
Crni vrh 2587 m	Trebiška Dupka 2151 m
Kobilica 2526 m	
Ceripašino 2525 m	KOŽUF
Piribeg 2510 m	Dubica 2138 m
Ljuboten 2499 m	Zelen Beg 2173 m
Livadića 2491 m	Dve Uši 1758
PELISTER	OSTALI VRHOVI
Pelister 2600 m	Galičica 2255 m
Krkovo 2014 m	Stogovo 2273 m
Škrkovo 2146 m	Ogražden 1744 m
Visoka čuka 2182 m	Derveni 1445 m
Marušica 2090 m	Kozjak 1747 m
Griva 2193 m	Belasica 1880 m
JAKUPICA	Osogovska pl. 2252 m
Solunska glava 2540 m	Skopska Crna Gora 1651 m

stranim vidicima, nego i kanjonskim oblicima koje je na njegovoj sjevernoj strani stvorila rijeka Crna sa svojim pritokama.

I na kraju ovog kratkog niza spomenut ćemo tipičnu makedonsku planinu, jednu od onih koje su male po dimenzijama, ali značajne po ulozi čuvara spomenika iz davnine. To je skupina mračnih gnajsnih stijena kod Prilepa, na čijem vrhu strše Markove kule, ostaci srednjovjekovnog grada legendarnog kraljevića Marka.

Iz literature o makedonskim planinama

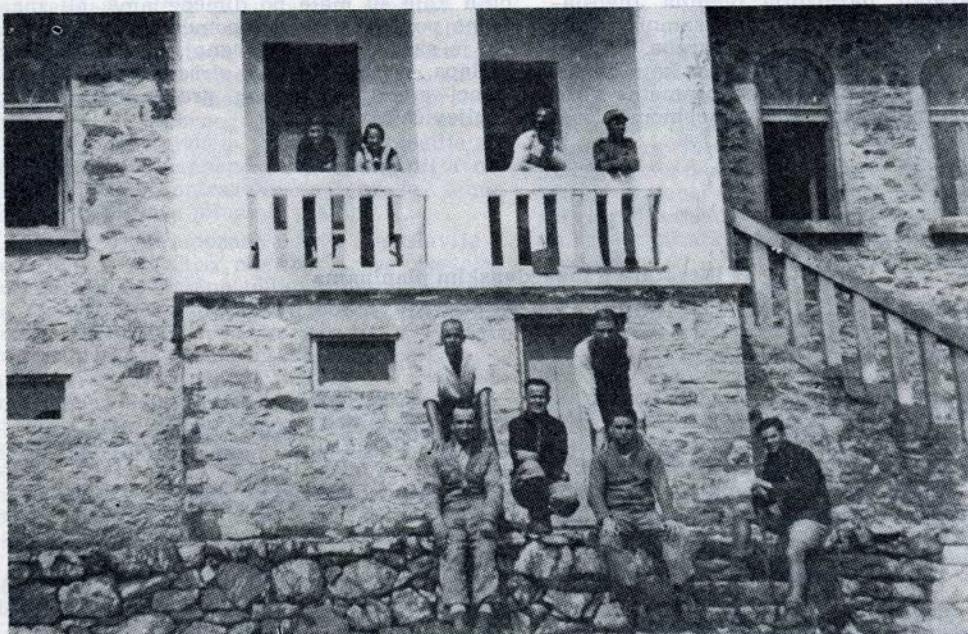
KRONOLOŠKIM REDOM

(HP — Hrvatski planinar, NP — NAŠE PLANINE, PV — PLANINSKI VESTNIK, KP — KROZ PLANINE)

Tučan F.: Pod Makedoniji, Zagreb s. a., str. 215
 Šenoa M.: Pod Sar planinom, HP 1922, 129
 Krajač I.: Sar planina, HP 1927, 1 i 17
 Krajač I.: Kajmakčalan, HP 1927, 43
 Podvarečar T.: O Makedoncima in Makedoniji, PV 1927, 62 i 88
 Pavićić V.: Bilješke s puta, HP 29, 56, 103 i 158
 Sin Cuca: Uspon na skijama na Sar planinu, HP 1930, 54
 O vidišu sa Sar planine, HP 32, 379
 Najviši vrhovi na Sar planini, HP 1932, 155
 Novikov P.: Ljuboten i Livadića jezero na Sar planini, VP 1932, 8

Jovanović M.: Između Sar planine i Osogova, Skoplje 1933, 95 str.
 Krivokapić D. S.: Višina Šar planine, VP 1933, 15
 Kušan F.: Kroz južnu Srbiju, HP 1933, 335 i 1934, 31 i 76
 Jovanović M.: Nežilovske karpe, PV 1934, 293
 Kappus A.: Deset let po okolici Skoplja, PV 1934, 242
 Krivokapić D. S.: O nekojim nazivima oko Sare i Koraba, HP 1934, 316
 Krivokapić D. S.: Crtice o vremenskim prilikama na Sar planini, HP 1934, 80
 Kušan F.: Kroz južnu Srbiju, HP 1934, 78
 Pretnar J.: Po planinama južne Srbije, PV 1934, 4, 33, 65 i 97
 Jovanović M.: Čaf Kadis, PV 1935, 218
 Jovanović M.: Korab, HP 1935, 47

- Tuma A.: Perister, PV 1935, 22
 Urban S.: Kajmakčalan, HP 1935, 5
 Vasić A.: Sa Sar planine i Koraba na Ohridsko jezero, PV 1935, 246
 Zupančić U.: Nežilovske karpe, PV 1935, 214
 Krivokapić D. S.: Skozi Kačaniške kraje ispod Sare, PV 1937, 47
 Krivokapić D. S.: Iz toponomastike Ljubotena, HP 1937, 90
 Vatovec S.: Od Bitolja do Ohrida, HP 1937, 390
 Deutschmann: S kajakom iz Ohrida u Debar, PV 1938, 302
 Jordan B.: Geografski pregled Šar planine in Koraba, PV 1939, 180
 Pretnar J.: Planinarsko-smučarska odprava v Južno Srbijo, PV 1939, 177
 Avčin F.: Od Ljubotena do Koraba, PV 1939, 194
 Poljak Z.: Planine Makedonije: I. Šar-planina, II. Pelister, III. Jakupica, IV. Popis planinarskih kuća Makedonije, NP 1950, 288, 344 i 383
 Izlet skopskih planinara na vrh Solunske glave, NP 1950, 299
 Stefanović R.: Korab, NP 1950, 171
 Vidanović D.: Turčin 2760 m?, Godišnjak PS Srbije, Beograd 1950, str. 79.
 Mančevski L.: Popova Sapka, NP 1951, 135
 Stefanović R.: Na Korabu, Zapisi iz naših planina, Beograd 1951, str. 105
 Stefanović R.: U aprilu na smučkama po Šar planini, Zapisi iz naših planina, Beograd 1951, str. 116
 Blažuk A.: Od Bitolja do Ohrida, NP 1952, 244
 Erak O.: Perister, NP 1952, 25
 Senderdi J.: Gde leži najviši vrh Šar planine?, KP broj 3, 1952, 82
 Zgaga M.: Novi usponi u stijenama Solunske glave, NP 1952, 236
 Blažuk A.: Na Solunskoj glavi, NP 1953, 241
 Plotnikov A.: Utisci s puta po planinama Makedonije, NP 1953, 334
 Popović A.: Jezera na Kara-Nikoli, KP broj 8, 1953, 56
 Solter J.: Na Pelisteru, PV 1953, 24
 Zupanc D. i Golubić S.: Po jugoistoku i jugu naše domovine, NP 1954, 197
 Marković M.: Od Kačanika na vrh Ljubotena, NP 1955, 189
 Marković M.: Korab planina sa Dešatom i Krčinom, NP 1956, 19
 Senderdi J. i Blažković V.: Makedonski kaleidoskop, NP 1957, 201
 Senderdi J.: Planinska oblast Koraba, NP 1957, 29
 Božinović M.: Ljuboten, KP broj 12, 1958, 7
 Marković M.: Od Tetova do Prizrena, PV 1958, 231
 Goran T.: Moja pot po Makedoniji, PV 1959, 273, 312 i 345
 Tasevski J. i Lilčić P.: Kitka, Skopje 1959, izd. PD »Skopje, 35 stranica
 Petnaest-godišnjica PD »Skopje«, NP 1960, 139
 Kod Tetova najviša žičara u Jugoslaviji (bilješka), NP 1960, 189
 Penjin M.: Sa severnih padina Sare, KP broj 19, 1960, 5
 Marković M.: Šar planina, NP 1961, 17
 Krivokapić D. S.: Na koju se planinu peo makedonski kralj Filip V?, NP 1962, 79
 Krivokapić D. S.: Planinske opasnosti na Šar planini, NP 1962, 273
 Planinarstvo u Makedoniji (bilješka), NP 1963, 191
 Planinarski centri u Makedoniji (bilješka), NP 1964, 284
 Lipovčak I.: Kajmakčalanska krajina, NP 1964, 203
 Krivokapić D. S.: Čaušica na Šar planini, NP 1967, 13
 Stojanović I.: Na vrhovih okoli Koraba, PV 1967, 218
 Sparica M.: Uspon na Galičicu, NP 1967, 43
 Bihać K.: Što je s planinarskom transverzalom u Makedoniji, NP 1968, 192
 Bilten po povod desetogodišnjata od formiranjeto PD »Zlatovrv« 1958—1968, Prilep 1968, 45 stranica
 Rad makedonskih alpinista (bilješka), NP 1968, 85
 Krivokapić D. S.: Šar planina, turističko-geografski prikaz predala i naroda, Turistička štampa, Beograd 1969, 334 stranica
 Ribarov T.: Bistra planina — neiskorišteno bogatstvo, NP 1969, 243
 Planinarski kursevi na Kožufu (bilješka), NP 1969, 286
 Ribarov T.: Vodno i Kitka, NP 1970, 251
 Ribarov T.: Solunska glava, NP 1970, 295
 »Planinarski informator« Planinarskog saveza Makedonije (prikaz), NP 1970, 216

Planinarska kuća na Ljubotenu 1937. godine

Foto: T. Ribarov

Planinarstvo u Makedoniji prije oslobodenja

TRAJKO RIBAROV

SKOPJE

Prvi koraci

Za vrijeme posljednje decenije XIX vijeka i sve do kraja 1912. godine, za turske vladavine, a i kasnije, u Skopju i u drugim gradovima Makedonije bio je običaj i tradicija da u proljetnim mjesecima, u nedjeljnim i pojedinim prazničnim danima, građani i učenici gradskih škola posjećuju izletnička mjesta. U Bitolju bila su to Grgurčešme, Kisela voda, Kriva vodenica, Dovležik, Krkkardaš; u Prilepu Šatorov kamen, Sveti Arangel ispod Kralji Markovih kula, manastiri Treskavec, Prilepec, Sveti Dimitrija-Selce; u Štigu Novakova češma, Kavaklijia, Suitlak; u Skopju Tahtalidže, Tasino češmiće, Kapeštec, Kozlija, Kisela voda, Nov stacion. U proljetnim mjesecima ova mjesta su se isticala zelenilom i livadama, a na pojedinima bilo je i hladne izvorske vode. Spomenuta mjesta u Skopju danas su obuhvaćena u samom gradu, ali u tadašnje vrijeme smatralo se da su jako udaljena od grada.

Građani su poslije zimskog perioda osjećali potrebu za prirodom, zelenilom i poljskim cvjetovima. Išli su masovno, u krugu svoje obitelji, ili u društvu. Svatko od izletnika je ranio, kako bi zauzeo što bolje mjesto po livadama ili u hladu. Išlo se pješice i fijakerima. U to doba fijakeri bili su jedino prevozno sredstvo. Na ovim izletima u prirodu, od rana pa sve do kasnih sati, igralo se i pjevalo. Iz daljine su se čule »tapanite i surline«, gajde, čalgije i razni drugi instrumenti. U prirodi, usred bujnog zelenila i na svježem proljetnom zraku, izletnici su se po cito dan zabavljali i veselili.

U Skopju su, još za vrijeme Otomanske carevine, izlete u prirodu organizirale skopske škole, uključujući muški i ženski pansionat. Učenici i učenice nosili su propisane uniforme. Na organiziranim izletima ili šetnjama po gradu redovno su ih predvodili »gavazi« i učitelji. »Gavazi« su ulijevali respekt svojim držanjem i svojim izgledom. Imali su specijalno skrojenu nošnju od čoje ukrašenu gajtanima i srmom, a za pojasm bili su upadljivo vidljivi pištolj i kama, na što im je dala pravo ondašnja vlast. Škole su imale svoje horove i orkestre. U pojedinim prazničnim danima bilo je zajedničkih izleta građana i učenika u prirodi. Na ovakvim izletima učenici su svojom pjesmom i svirkom stvarali posebno raspoloženje. Narod se veselio zajedno s učenicima. Pored ovakvih izleta zabilježen je 1902. godine u Skopju i jedan organizirani izlet u planinu. Sudjelovali su učenici skopske muške i ženske gimnazije, uključujući i pansionate. Na ovom izletu predvodili su ih »gavazi« Ante i Cvetko i školski učitelji. Pridružio im se i priličan broj

građana. Cilj je bio u kestenovoj šumi ispod vrha Vodno, iznad sela Gorno Vodno, u neposrednoj blizini Skopja. Put je vodio preko planinskih sela Dolno i Gorno Vodno. Ovo potvrđuje da je u Makedoniji, još prije sedamdeset godina, bilo interesa za izlete u planinu i za planinarenje.

U ljetnim mjesecima, kada u Makedoniji nastaju veće vrućine, Skopjancima bliska izletnička mjesta nisu mogla pružiti potrebnu svježinu. Oni su preko ljeta išli do manastira u Skopskoj Crnoj Gori, u Matki, u Markov manastir, do vrela Rašče, Bel bunara i drugih mesta. Matku, na rijeci Tresci, preko ljeta su masovno posjećivali. Privlačila ih je klisura ove rijeke. Pored ljepote ove klisure bila je privlačna i mala plaža na Tresci. U kristalnim vodama ove rijeke Skopljani su se osvježavali. Prelazili su rijeku preko prirodnih vrata u visokoj stijeni, plivanjem, čamcem ili kozjom stazom po stijeni, i išli u posjet malom isposničkom manastiru Sveti Andreaš. Ovdje se danas nalazi hidrocentrala sa umjetnim jezerom uzduž klisure. Tu je i planinarski dom do same crkve, koja je pod zaštitom kao kulturni spomenik. Danas se lako i sigurnije dolazi na ovo mjesto novom stazom, koja je uklesana u stijenu. Ovaj kutak prirodne ljepote mamio je ljubitelje prirodnih ljepota još za vrijeme turske vladavine i oni su bili ujedno gredi što su mogli savladati prirodne prepreke visokih stijena. Oni su posjećivali i manastir Svetog Nikole, što se nalazi u šumi, usred zelene livade, iznad visokih stijena na desnoj strani Treske. Sa ovih visokih stijena, u kojima su gniazda orlova, ljubitelji prirode oduševljavali su se prekrasnom panoratom rijeke Treske. Da su ova mjesta posjećivali i mnogo prije 1912. godine dokazuju imena mnogih starih Skopjanaca koja su zapisana ili urezana po zidovima spomenutih crkava.

Opisi takvih izleta iz Skopja i sličnih iz Bitolja, Prilepa, Štipe i ostalih gradova Makedonije, dali su podstrek gradskom čovjeku za ljubav ka prirodi i prirodnim ljepotama. Ti izleti prešli su mu u naviku i oni se mogu smatrati prvim koracima u razvoju planinarstva u Makedoniji.

Planinarenje

Nakon 1920. godine mlada generacija nije se više zadovoljavala bliskim izletničkim mjestima. Ona su joj poslužila samo kao poticaj za šire upoznavanje prirodnih ljepota. Pogledi i stremljenja mlađih u Makedoniji bili su usmjereni nepoznatim planinama i ljepotama prirode. Mlade Skopjance mamile su bliske planine Vodno i Skopska Crna Gora. One kao da su ih dozivale. Upirali su svoje poglede ka

njihovim visovima sa željom da dostignu ove vrhove.

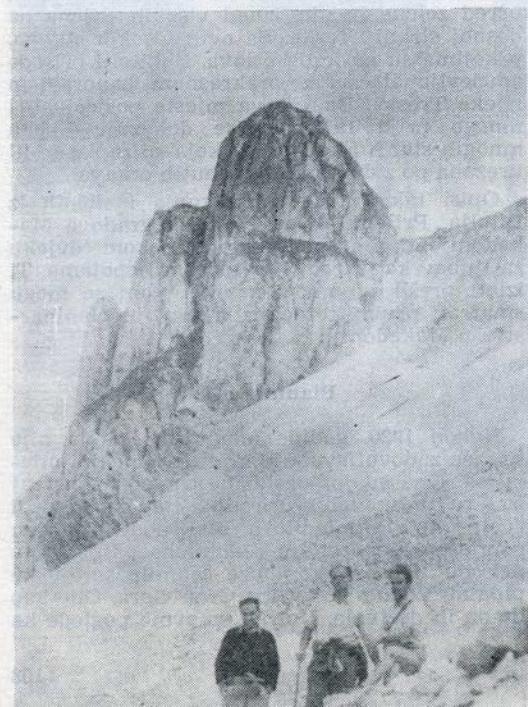
Vodno (1050 m) prvi put su osvojila u planinarskom smislu 1922. godine tri mlada ljubitelja prirode i planina: Panče Dimitrov, Vančo Pecev i Trajko Ribarov. Planinu Vodno, kao najbližu Skopju, stalno su posjećivali mlađi ljubitelji prirode. Posjećivali su vrh, Markovo krušće, kestenovu šumu, izvor Sultansui i išli grebenom sve do Matke. Planina Vodno bila je planinarsko žarište ne samo za Skopje već i za cijelu Makedoniju. Ovdje se počela širiti ideja planinarstva. Na Vodnu su odgojeni veterani-pioniri planinarstva Skopja i Makedonije. Ova planina je sazdana i prve smučare, ljubitelje zimskog sporta. Na njoj su priređena i prva lokalna smučarska natjecanja. Jedan od prvih veteranova ovog sporta bio je Gogo Popov Stari. Vodno je bilo, nakon 1922. godine, stjecište mlađih planinara i odigralo posebnu ulogu u razvoju planinarstva. I danas Vodno ima istu ulogu, i danas ono stvara početne korake mlađih u planinu, i danas ga masovno posjećuju mnogi Skopljani u svaku godišnju dobu.

Nakon osvajanja vrha Vodno i cijele ove planine, mlađi pioniri planinarstva počeli su posjećivati i Skopsku Crnu Goru. Išli su u šumsku oazu Blagoveštenje (1400 m) iznad sela Banjani i Čučer, kao i na Ramno (1650 m) i Crn kamen iznad sela Poboži i Ljubanci. Jedna poduža tura na ovoj planini bila je sa željezničke stanice Janković smjerom Biljak—Studeno—Blagoveštenje—Skopje.

Ni ove dvije planine nisu mogle zadovoljiti mlađe planinare pune elana. Njihove poglede

Kozja stijena na Ljubotenu

Foto: T. Ribarov

privukla je daleka primamljivija silueta. Ako u Skopju prolazite starim kamenim mostom i ako svoje poglede usmjerite uz bučni Vardar, u daljinu ćete opaziti tu primamljivu siluetu Šar-planine. Ona je mamilia i dozivala mlađe poletne planinare. Grupa od petnaest mlađih pionira planinarstva prvi put se uspela na njezin impozantni vrh Ljuboten (2499 m) 1924. godine. Krenuli su sa željezničke stanice Janković, preko sela Goranci i Glabotića, na bačila (gdje je danas planinarski dom) i od bačila na vrh. Noćili su na bačilima (pastirskim stanovima). Od tog dana Ljuboten je bio stalno posjećivan od skopskih i tetovskih planinara. Išli su i novim smjerom Tetovo — Vratnica — Staro Selo. Posjeta Ljubotenu postala je tradicija. Mlađi planinari su se natjecali ko će se više puta popeti na ovaj vrh. Pojedini veterani planinarstva bili su na njemu više od dvadeset puta. Ideal je svakog planinara bio uspon na Kozju stijenu ispod samog vrha i posjet Livadičkom jezeru. Za povratak je otvoren novi smjer direktnim spustom sa vrha preko Tupana na Belu vodu, koja se nalazi sa sjevero-zapadne strane ispod vrha, i od tamo preko široke Kačaničke šume.

Ljubitelji planina nisu mirovali, tražili su udaljenije prostore i veće visove. Sa vrha Vodno promatrali su daleki masiv Jakupice

— Karadžice i na kraju masivu visoku piramidu Solunske Glave. Ona ih je dozivala i oni su bili spremni da joj budu gosti. I tako je grupa od dvanaest poletnih planinara krenula ka ovom vrhu i 1928. godine bila prvi put na vrhu Solunske Glave (2540 m). U ovoj grupi su bili: Tome Popcvetanov, Blagoja Popankov, Todor Hadžimitkov, Vančo Solakov, Dimitar Davidov, Kovo Iliev Červarov, Aleksandar Ikonomov Teoharov, Janko Dimirovski, Strahil-Cace Georgiev, Stojan Stojanov, Gančo Drmkov i jedan slovenski planinar iz armije. Bila je to jedna od prvih dužih tura. Išli su od Skopja preko Markovog manastira, sela Cvetovo i Elovu na Prazni Torba, Salakovskim bačila i Ubave, tzv. Solunskim putem. Grupa je prenoćila na Salakovskim bačilima.

Posjećivanje vrhova nastavilo se i izvan Makedonije. U 1928. godine pisac ovih redaka popeo se kao prvi Makedonac na vrh Triglavu (2863 m).

Kad su skopski planinari stekli izvjesno planinarsko iskustvo i rutinu, počeli su tražiti sve veće vrhove. Grupa od devet planinara, sve pioniri planinarstva, popela se na Korab (2764 m), najviši vrh Makedonije, prvi put 1934. godine. Uspon na ovaj visoki vrh može se smatrati prvim ozbiljnim organiziranim pohodom. Treba uzeti u obzir da je u to doba bilo potrebno odobrenje od graničnih vlasti za uspon na ovaj vrh. Put je vodio iz Mavrove Hanove preko Žirovnice i Nistrova na karaulu Ujedinjenje i od ove karaule na vrh. Povratak je bio preko slikovitog planinskog sela Žužnje u klisuru rijeke Radike i uz njenu romantičnu klisuru u Mavrove Hanove. Grupu su sačinjavali: Aleksandar Ikonomov Teoharov, Strahil Petrovski, Dimitar Davi-

dov, Kiro Atanaskov, Moric Saltiel, Boris Ribarov, Mihajlo Bocev, Petar Ikonomov Teoharov i pisac ovih redaka.

U ovom periodu planinarstvo se razvijalo i u Bitolju, Prilepu i Tetovu. I u ovim gradovima bilo je pojedinačnih i grupnih pojava planinarenja. Posebno u Bitolju bilo je velikog interesa za planinarenje i mlađi planinari pokazali su veliku aktivnost. Bitolski planinari revnosno su pohadali svoj prekrasni Pelister (2600 m) i njegova jezera, Prilepski svoju blisku Babunu i Solunsku Glavu, a Tetovski veliki masiv Šar-planine.

U opisanom periodu 1920—34. godine planini se pristupalo sa puno žara i ljubavi, samoinicijativno, u manjim i većim grupama. U to vrijeme misu još postojale planinarske organizacije. Izlete su spontano organizirali intimni drugovi, prijatelji i poznanici. Odziv je bio tako velik da nije trebalo mnogo nagovaranja za formiranje poveće grupe za izlet u planinu ili u izletna mjesta okoline. U prvim godinama izleti su organizirani samo u toplim mjesecima, a kasnije i preko zime i u sva godišnja doba. Snježni planinski pokrivač posebno je privlačio planinare i mlađe smučare.

Do pristupačnih mjeseta skopske okoline za prijevoz su se koristila zaprežna špeditorska vozila i to po više takvih, ovisno o broju izletnika. Na ovim masovnim drugarskim izletima u skopsku okolinu, vrelo Rašče, Bel bunar i manastire, bilo je bučno i veselo. Po cio dan se igralo i pjevalo. Izletnici su pjevali i na kolima vozeći se kroz grad. Na izletima u planine ili u bliža mjesta skopske okoline bili su zastupljeni svi staleži: intelektualci-studenti, obrtnici, trgovci i radnici. Među njima vladalo je iskreno drugarstvo, planina ih je zbljžila. U to vrijeme planina im je pružala i punu slobodu. U planini i na izletima mogli su slobodno iznositi svoja shvaćanja, svoje ideje, svoje ideo-ologije i svoja nacionalna osjećanja, što su ondašnje vlasti i šovinisti gledali bez simpatija i nastojali onemogućiti. U toj slobodi, u širokom prostoru prirode i nekontrolirano, mogli su pjevati patriotske i narodne pjesme. Planina im je služila za zborni mjesto, kao što je služila za vrijeme turske vladavine i njihovim djedovima i očevima za oslobođenje Makedonije. U ovom periodu postavljeni su temelji ideo-ologije planinarstva u Makedoniji. Planinarstvo je odigralo posebnu ulogu kod mlađih za produbljenje i širenje patriotismra.

Planinarske organizacije

Sve do 1935. godine u Makedoniji nije bilo registrirano planinarskih organizacija. Nije bilo ni planinarskih kuća, markacija i putokaza. Noćilo se po manastirima, visokim planinskim selima i bačilima. Planini se pristupalo samoinicijativno. Interes kod mlađih bio je velik.

U razdoblju do osnivanja planinarskih organizacija u Makedoniji mnogi mlađi planinari, još od 1928. godine, bili su učlanjeni u

Makedonski planinari 1922. godine na vrhu planine Vodno (1066 m)

Foto: T. Ribarov

Slovensko planinsko društvo u Ljubljani. Planinarske iskaznice ovih planinara imale su i propagandni karakter za širenje planinarstva.

Na jednom izletu, na rijeci Tresci kod Matke, u 1934. godini pokrenuta je ideja za osnivanje planinarske organizacije. Iako su skopski planinari postigli više planinarskih uspjeha, osvojili više planinskih visova i stekli prilično iskustvo u planini, iako se među omladinu bila usadila planinarska ljubav, ipak su osjećali izvjesnu prazninu i potrebu da budu povezani svojom organizacijom. Ova zamisao je bila ostvarena u 1935. godini. U toj godini skopski pioniri planinarstva sazvali su osnivački skup na kojem je donijeta odluka o osnivanju planinarskog društva. Organizacija je dobila ime »Društvo Planinara Južne Srbije—Skopje«. Prvi predsjednik društva bio je dr Božidar Sekulić, a sekretar Dragan Blažev, koji je na ovoj dužnosti ostao sve do početka rata 1941. godine. Prema sjećanju autora ovih redaka i njegovih drugova, na ovom skupu bili su prisutni: Dragan Spasić, Vesko Čemerikić, Branko Vidić, dr Božidar Sekulić, dr Pantazis, Mihajlo Jovanović-Brada, Zvonko Macurek, Đorđe Martinović, Panče Dimitrov, Gogo Popov, Leko Martinov, Dragan Blažev, Koce Ikonomov, Dragan Stojanovski, Cvetko Stojanov, Aleksandar Ikonomov Teoharov, Cvetko Ivanov, Stevce Panov, Strahil Petrovski, Kosta Kalamaras, Strahil-Cace Georgiev, Vangel Jankulov, Mihajlo Soslev, Đorđe Sendov, Dika Sima, Blagoja Mihajlov, Petar Desovski, Andreja Mihajlov, Koce Červarov, Trajko Đička, Stefica Spasić, Mila Rajković, Doka Toševa, Trajko Ribarov i drugi. Na skupu je izabrana i prva uprava društva.

Skopski planinari nisu bili zadovoljni s označom »Južna Srbija« u nazivu društva i nisu se mogli s tim pomiriti. Naziv su nametnuli ondašnji šovinistički uticajni krugovi.

Društvo je funkcioniralo sve do početka rata 1941. godine. Za sve vrijeme postojanja društvo je provodilo organizacionu aktivnost. U njemu je bilo učlanjeno dosta ljubitelja planina. Društvu su bile ustupljene izvjesne prostorije u žandarmerijskoj postaji ispod Ljubotena (današnji planinarski dom). Ova kuća bila je, u svoje vrijeme, izgrađena za smještaj žandara, radi osiguranja tog područja od kačaka (razbojnika). Nakon likvidacije ove postaje cijela kuća je bila ustupljena planinarskom društvu. Sve tri prostorije u zgradiji društvo je snabdijelo sa kompletним krevetima, a kuhinju sa potrebnim priborom. U kući je bio stalni čuvan. Prvi, čičko Naste, bio je više godina u ovoj kući i njega se i danas stari planinari sjećaju. Dom se nalazi na prekrasnom mjestu, odmah iznad šume i u podnožju Ljubotena. Iz doma je najkraći pristup Ljubotenu, Kozjoj stijeni, Livadičkom jezeru, a on je i polazna tačka za upoznavanje cijelog masiva Šar-planine. Bio je posjećivan u sva godišnja doba. Tu su veterani smučarstva našli preko zime svoju bazu i po prvi put oprobali svoje smučke na visokom planinskom prostoru oko doma i Ljubotena.

Društvo je priredivalo organizirane izlete na Šar-planinu, Pelister, Jakupicu (Solunsku Glavu), Skopsku Crnu Goru i druga mjesta. Javila se ideja o usponu na Olimp u Grčku, ali rat je onemogućio da se ta zamisao ostvari. U nekoliko izleta članovi su prokrstarili cijeli masiv Šar-planine od Ljubotena smjerom Livadice — Piribeg — Ezerski čuki — Bistrica — Karanikolica — Karanikolička jezera — Babaasanica — Lešnice — Džinibeg — Titov vrh (Turčin 2747 m) i sa vrha na Popovo Šapku. Članovi društva markirali su staze na Ljubotenu, Popovoj Šapki, Solunskoj Glavi, Skopskoj Crnoj Gori i Vodnu.

Društvo je imalo foto i smučarsku sekociju. Foto sekocija je priredila u Skopju uspješnu foto-izložbu. Posebno je smučarska sekocija bila jako aktivna. O aktivnosti ove sekocije svjedoči sačuvani letak-glas iz 1939. godine, u kome je doslovno napisano:

15-to DNEVNI SMUČARSKI TEČAJ

Smučarska sekocija Društva planinara Južne Srbije u Skoplju, otvara smučarski tečaj za dame, gospodu i decu, a pod stručnim vodstvom saveznog smučarskog učitelja i vode smučarske sekocije Društva planinara Južne Srbije g. Đorda Popovića-Gogo, za izučavanje tehnike u smučanju.

Pozivaju se svi ljubitelji zimskog sporta da uzmu učešće u ovom tečaju.

Tečaj će se održati kod Donjeg Vodna svakog dana od 14—16 časova grupno i pojedinačno.

Za sva ostala obaveštenja obratiti se u društvenu kancelariju Karadordjeva 22 svakog dana od 18-20 časova i kod g. Leke Martinovića, trg Kr. Petra 16 preko celog dana.

SMUČARSKA SEKCIJA

Planinarsko-smučarski dom na Popovoj Šapki izgradila je u 1933—34. godine Vardarska banovina. Ovaj dom je ustupljen Planinarskom društvu »Južna Srbija«. Objekti planinarske kuće, na Ljubotenu i Popovoj Šapki, bili su pod njegovim rukovodstvom sve do početka rata 1941. godine.

Nakon osnivanja planinarske organizacije u Skopju osnovane su i u drugim mjestima Makedonije i registrirane u Savezu planinarskih društava biv. Jugoslavije. U Bitolu je osnovano planinarsko društvo »Pelagonija«. Bitolska organizacija bila je tako aktivna i orijentirana na svoj bliski Pelister. Sagradila je planinarsku kuću i obilježila staze za pristup vrhu i jezerima. U organizaciju bili su učlanjeni mnogi mlađi ljubitelji planina i Pelistera. Od Bitolskih veterana najaktivniji su bili Vasko Stavrev i Boris Altiparmak. U Prilepu osnovano je planinarsko društvo »Zlatovrh«. I ova organizacija bila je vrlo aktivna. Članovi društva bili su orijentirani na blisku Babunu i Solunsku Glavu. Prilepski veterani planinarstva su Rampo Topčija, Krume Gulevski i Dimče Zazovski. U Tetovu je osnovano planinarsko društvo »Ljuboten«. Ova organizacija pokazala je organizacionu aktivnost, a njeni članovi obilazili su masiv Šar-planine. Pioniri planinarstva ovog grada u podnožju Šare su Dime Flejta, Mošo Konduradžija, Nikola Nikolovski, Cane Avramovski, Kočo Bogojević i Mikle Najdenov.

Pored nabrojenih planinarskih organizacija, koje su u Makedoniji osnovane za vrijeme biv. Jugoslavije, u Skopju je u 1933—34. godini osnovano Društvo za unapređenje turizma »JUG«. Pokretači i osnivači društva bili su uglavnom hoteljeri. Društvo je imalo komercijalni karakter, sa formalno postavljenim ciljem širenja turizma. Imalo je svoje podružnice u Bitolu, Prilepu i Kruševu. U svom sklopu osnovalo je i planinarsku sekociju. Sekocija je osnovana u 1934. godini, što se vidi iz jedne sačuvane članske legitimacije. Društvo nije imalo planinarsko-sportski karakter i zato se planinari nisu odazivali. U sekociji planinara bio je učlanjen samo neznan broj i taj ju je naskoro napustio. Ova sekocija nije pokazala nikakvu organizacionu aktivnost, a sa osnivanjem planinarskih organizacija posve je ugašena. Ovom društву ne može se pripisati neka uloga za razvoj planinarstva u Makedoniji.

U ovoj kratkoj povijesti prikazan je razvoj planinarstva u Makedoniji do završetka Drugog svjetskog rata. Nakon rata 1944—45. godine počinje nova era u razvoju planinarstva, u novim organizacionim i materijalnim uvjetima.

»Počeci planinarskog skijanja u Hrvatskoj«

NASTAVAK (I ZAVRSETAK) JEDNE NEUGODNE POLEMIKE

Nakon stanovitog kolebanja, ali s najboljim namjerama odlučio sam da (bez prethodnog konzultiranja s članovima uredništva) objavim u broju 5—6 1970. članak dra Ive Lipovščaka »Počeci planinarskog skijanja u Hrvatskoj«. Poznato je reagiranje čitalaca na taj članak s obzirom na tangiranu osobu dra Franje Bučara. Prvi se javio prof. mr Živko Radan u broju 1—2/1971. Na njegov kritički osrt posao je dr Ivo Lipovščak odgovor, koga sam, ovoga puta u skladu s uredničkom praksom, pokazao i dao na mišljenje prof. dru Vladimиру Blaškoviću, članu redakcijskog savjeta.

Profesor Blašković je najprije izrazio mišljenje, da odgovor dra Lipovščaka uopće ne bi trebalo objavljivati, ali — ja ni ovoga puta nisam želio uskratiti prostor poštovanom i starom suradniku »Naših planina« dru Lipovščaku. Tek tada je prof. dr Blašković napisao kritički članak »Historiografsko poštenje i publicistička nekorektnost«. Da mi tkogod ne ospori objektivnost smatrao sam umjesnim, da dra Lipovščaka upoznam sa sadržajem članka i mišljenjem prof. dra Blaškovića, pa je tako došlo do neke vrste literarnog ping-ponga, jer je dr Lipovščak i na taj kritički članak dao svoj odgovor.

Premda bi se moglo pomisliti, da je sve to pisanje i takvo polemičko objašnjavanje bilo suvišno, ipak — nije tako. Time se samo doprinosi rasvjetljavanju istine i utvrđivanju povijesnih činjenica. Zahvaljujući odluci dra Lipovščaka da o tome više ne polemizira, a cijeneći i mišljenje prof. dra Blaškovića, da je najumjesnije na tu planinarsko-skijašku raspru staviti točku, smatram ovu interesantnu polemiku doista i završenom. (Primjedba: Eventualno manje poznate riječi i logičke termine u članku prof. dra Blaškovića čitalac će naći u priručniku »Filozofski rječnik«, izdanje Matrice hrvatske, Zagreb 1965.)

Urednik

ODGOVOR PROF. MR ŽIVKU RADANU

Na članak mr Živka Radana u broju 1-2 »Naših planina« (1971) odgovaram ukratko koliko je to moguće.

Moj članak nije imao biti neka disertacija iz struke kojom se bavi moj kritičar mr Ž. Radan, niti je imao namjeru da nabrajanjem što većeg broja publikacija utvrdi ono što sam iznio u mojojem članku. Kritičar je u prvom redu zaboravio da odgovori na podnaslov mojeg članka: »Zašto dr Bučar nije uspio s prvim skijaškim tečajem?«, jer je to osnovna teza mojeg napisa. Trebao je da dokaže da je skijaški tečaj dra Bučara uspio. Ti su dokazi, međutim, u cijelosti izostali!

I ja ću poći primjerom mr Radana, pa ću u potvrdu mojih navoda navesti samo dvije publikacije jer držim, da će to biti dovoljno da se utvrdi opravданost mojih kritikovanih navoda.

U potvrdu mojih navoda citiram riječ po riječ slijedeći pasus Hrvoja Macanovića u »Vjesniku« od 2. veljače 1954. godine pod naslovom: »40-godišnjica skijaškog prvenstva Hrvatske«:

»Bučarova nastojanja nisu urodila željenim plodom. Učitelji gimnastike su učili skijanje, ali Franjo Bučar ipak nije uspio sa svojim »sniježnim sklizanjem«. Njegov primjer nisu slijedili ni njegovi vršnjaci, ni mlađi, a domala su ga napustili i zaboravili i njegovi učenici. Zašto?«

Još jaču potvrdu mojih navoda, držim, da nije potrebno pružiti! Da ne navodim razloge koje citira Hrvoje Macanović, i da uzalud ne trošim prostor »Naših planina«, upućujem mojeg kritičara na taj članak u cit. »Vjesniku«.

Da ne ostanem dužan mojem kritičaru ističem, da je odnosno »saopćenje« dr Milan Dečak dao lično piscu ovog članka, a tom mu je prigodom ispričao i još neke momente, koje je kao »jedanaestogodišnjak« zapazio kao zainteresirani gledalač na terenu tečaja. Dr Dečak, kao kasniji prisni sokolski suradnik dra Bučara, nije imao razloga da meni kao svojem planinarskom drugu ispriča nešto, što se za vrijeme tečaja nije desilo.

Osim podnaslova mojeg kritikovanog članka, svrha tog članka bila je i ostaje da skrene

pažnju čitaoca na jednu pojavu u razvitu skijaškog sporta, koja današnjim skijašima svakako mora biti čudnovata i nerazumljiva, jer nikad nisu vidjeli skijaša s jednim štapom, već samo s dva »današnja« štapa. Naime, poslije Prvog svjetskog rata nitko nigdje kod nas nije vidio skijaša s jednim dugačkim štapom. Dakle, tehnika skijanja s dva štapa već je 1909. godine u potpunosti izbacila iz prakse skijanje s »alpenštakom«.

»Moje anegdotsko pričanje« ispričao sam već pred 18 godina u broju 552. »Narodnog Sporta« pod naslovom: »30 godina skijaške organizacije«. To je, kako se vidi, stara anegdota. Ponovio sam ovom prigodom tu anegdotu jer pristaje u onaj osebujni prikaz karaktera dra Bučara, kako ga je prikazao moj kritičar u svojoj knjizi: »Franjo Bučar«.

Mr Radan u svojoj knjizi (str. 36) navodi: »Sam (tj. dr Bučar) je prilično ovladao njima (zimskim sportovima) te je mogao tečajcima da pruži zaista mnogo«. Prilično poznavanje i »zaista mnogo!«

Nadalje u istoj knjizi (str. 271) mr Radan navada slijedeće: »U sprovodenju raznih sportskih djelatnosti Bučar nije postigao neke neposredne spektakularne uspjehe ni kao aktivni takmičar ni kao prednjak, trener ni kao organizator«.

»Bio je ambiciozan i slavoljubiv, što ga je u tadašnjim prilikama i uslovima pod kojima je djelovao, često dovodilo u stadij samohvale, bahatosti i potcenjivanja ljudi iz svoje neposredne okoline. Ponekad je bio sklon da tuđe uspjehe pripše sebi, naročito u posljednje vrijeme svoga života kad su na životnu scenu stupili drugi ljudi s još novijim i suvremenijim shvaćanjima o fizičkoj kulturi. To se ogleda u zadnjim njegovim člancima i publikacijama kad često nekritički i donekle falsificirano objavljuje i osvjetljava svoj prošli rad«. (Str. 271).

»Njegova slavoljubivost i težnja da se svuda istakne, da bude svagdje među prvima... (str. 271).

»On je znalački znao izabrati vrijeme i ljude kada će okrenuti neku stvar«. (str. 271). Međutim, nije znalački izabrao vrijeme kad je kao »posljednji starešina Hrv. Sokola predvodio sokolsku povorku na Markov trg da se poklone i odaju počast »svome poglavniku« (str. 122).

»Njegova slavohlepnost, ambicioznost i težnja za isticanjem koja se zadržala do kraja njegova života, u novim su prilikama i uslovima često djelovali vrlo groteskno, da ne kažem smiješno«. (str. 273).

...iz težnje da ga ne zaborave već da se o njemu priča, prihvatio je i prozirnu teoriju o »gotskom« porijeklu Hrvata«. (str. 273).

»Njegova prevelika raširenost interesa i kvantitativno izbacivanje i fabriciranje članaka i dopisa često su mu smanjivali stvarnu vrijednost i postignute zasluge«. (str. 273).

Navedene karakterne osobitosti dra Bučara, kojima ga okitio mr Radan u svojoj knjizi, opravdavaju po svemu sudeći i objavljuvanje

moje »anegdote«, koja tek sada dobiva svoje pravo mjesto u spoznaji kvaliteta dra Bučara kao skijaša. Uslijed svoje slavohlepnosti on nije mogao podnijeti »nezgodu«, kad mu je pred mlađim skijašima sa dva štapa pala skija s noge na blagoj padini jednog brežuljka u Mrkoplju i zato je nakon tog postupio kako je to u »mojoj anegdoti« navedeno.

Prema opisanim karakteristikama dra Bučara, koje nam je dao mr Radan, tko bi mogao pokloniti punu istinost svemu onome što je dr Bučar napisao?

»O problemu dva ili jedan štap« s kojim se mr Radan opširno bavi, odgovaram kratko: problem je kod nas u Hrvatskoj riješen 1909. godine, kad su članovi HAŠK-a bez okljevanja prihvatali skijanje sa dva štapa. Posljednji mohikanac skijanja s jednim štapom bio je zaista dr Bučar u Mrkoplju 1913. U razvitu sportskog skijanja sve do danas, a naročito planinarskog skijanja, poslije dra Bučara nije se kod nas uopće pojavio ni jedan skijaš s jednim dugačkim štapom. I u planinarstvu su dva štapa sigurnije i bolje sredstvo za svladavanje planina nego li tehnika s jednim štapom, a to je protivno onome što mr Radan navada u svojoj kritici o upotrebi jednog štapa u planini.

Fridtjof Nansen, Norvežanin, je 1888 — 1889. prošao Grönland na skijama s dva štapa. Bit će da su i u Švedskoj bila u primjeni i dva štapa, a ne samo jedan, pa to potvrđuje i mr Radan u odnosnoj svojoj knjizi: »vozilo se većinom pomoću jednog, rjede, dva štapa. (str. 135).

Organizatori skijaškog tečaja u Mrkoplju 1913. pozvali su dra Bučara na taj tečaj jer su ga lično poznavali kao propagatora fizičke kulture, a poznavali su ga i kao tvrdoglavog pristalicu skijanja s jednim dugačkim štapom, pa je bilo od potrebe da mu se pruži prilika da se upozna na terenu sa tehnikom skijanja sa dva štapa. Kako se je dr Bučar snašao među nama mlađima, skijašima s dva štapa, bilo je već svojevremeno opisano u »Narodnom sportu« br. 549, 550, 552. i 553. pod naslovom: »30 godina skijaške organizacije« kao i u već citiranom broju »Vjesnika« od 2. veljače 1954.

Da li je dr Bučar bio planinar ili izletnik — propagirao je školske izlete — a pješačio je i vozio se biciklom na izletima — prepustam čitoacima knjige »Franjo Bučar« od prof mr Živka Radana.

Konačno napominjem: Nikad nisam poricao da je prvi skijaški tečaj u Hrvatskoj organizirao dr F. Bučar; da je osnovao prvu skijašku sekciju u Zagrebu; da je napisao brojne članke u časopisima i dnevnicima, da je »preveo« prvu knjigu o skijanju s mađarskog za upotrebu »Hrvatsko-ugarskog domobranstva« u Hrvatskoj, da je dao izraditi prve skije iz mekog umjesto tvrdog drveta.

Pričem, međutim, da su rezultati dra Bučara kao pionira skijaškog sporta u nas »izvanredno veliki«, a najmanje je to slučaj o upotrebi skija u planinarstvu.

Na kraju napominjem da se ne osvrćem na poneke stilističke obrate i pojedine izraze kritičara, koji prekoračuju granice učitivosti, jer ih knjižim u »stručnu emociju«.

Uvod u članak mr Ž. Radana, iako nije potpisani, očigledno je iz pera uredništva. Tim

više začduje činjenica, da se je tu uredništvo stavilo potpuno na stranu pisca članka u namjeri da utiče na sud čitaoca. Ovaj se postupak, u toku polemike, ne može smatrati kao pravilan.

Dr IVO LIPOVŠČAK

HISTORIOGRAFSKO POŠTENJE I PUBLICIŠTIČKA NEKOREKTNOST

Casopis »Naše planine« već je dvadeset i treću godinu stručno glasilo društveno organiziranih planinara Hrvatske, a od godine 1967. i glasilo planinara Bosne i Hercegovine. Bez pretenzija da bude znanstveni časopis, sadašnji dvomjesečnik »Naše planine« dobrohotno je rastvarao najšire suradničke mogućnosti pogolemom broju svojih suradnika da u granicama korektnе suvremene publicističke govore i pišu o planinama, planinarskom životu, doživljajima u planinskoj prirodi i organizacionim problemima suvremenog planinarstva kako i koliko to najbolje mogu, znajući i umiju. To ne znači, da u »Našim planinama« nisu mogli (ili ne mogu) biti ili nisu bili objavljivani i prilozi višeg sadržajnog, informativnog, instruktivnog, istraživačkog, pa i visokog znanstvenog dometa. Stvarno, u tom je časopisu dosad bilo članaka i suradničkih priloga veoma različite sadržajne valjanosti i vrijednosti. Od uistinu visokovrijednih priloga do svaštarskih pisanja nadobudnih i ambicioznih autora. Uostalom, takva svojevrsna sadržajna disparatnost objavljivanih članaka i priloga manje-više je neminovna, ona je razumljiva i unekoliko normalna pojava s obzirom na stručnu namjenu i društvenu svrhu ovog planinarskog časopisa.

Usprkos šarolikosti i različitoj vrijednosti sadržaja, objavljivanog ponekad i s preblagim uredničkim mjerilima, slobodno je ustvrditi, da su dosadašnja dvadeset i dva godišta »Naših planina« s mnogo tisuća tiskanih stranica najraznovrsnijeg štiva u svojoj cjelini ipak dragocjen doprinos skorašnjem jubileju stogodišnjice hrvatskog planinarstva. Ta dvadeset i dva godišta sadržavaju također bogatu skalu društveno korisnih nastojanja, različitih napora i u mnogočemu samoprijegornih pregađa predsjednika dosadašnjih glavnih urednika, najprije Pere Lučića-Roki i zatim dra Željka Poljaka. Njihovo je djelo i njihova zasluga, da su već dosadašnja dvadeset i dva godišta »Naših planina« pored planinarske domene i historiografske dokumentarnosti u području fizičke kulture solidno upotpunila riznicu i baštinu općenarodne kulture Hrvatske i Jugoslavije s prividno možda vrlo skromnim, no uistinu, u biti, sadržajno ipak trajno vrijednim prilogom.

U okviru takvog razmatranja, razmišljanja i vredovanja književno-publicističkog značaja i značenja »Naših planina«, posljednji prilog dra Ive Lipovščaka, što ga uredništvo obja-

vljuje u ovome broju iz posebnih razloga i osobitih obzira prema autoru kao istaknutom planinarskom senioru i svom starom suradniku, uistinu zvući disonantno i djeluje disperzno. Polemički ton frustracijskog prepričavanja (frustra — krivo, uzalud, bez svrhe; frustratio — zavaravanje), uz neopravданi i jetku prigovornu naljepnicu uredništva »Naših planina«, djeluje naprosto mučno i otužno.

Budući da se s apokrifnim pisanjem dra Ive Lipovščaka o prof. dru Franji Bučaru nisam već ranije mogao suglasiti, a ne mogu se suglasiti ni s njegovim polemičkim konstrukcijama u ovome broju, smatram svojom dužnosti da kao član uredništva »Naših planina« od 1949. do 1970., a danas član redakcijskog savjeta našeg časopisa, ukažem na publicističke promašaje dra Ive Lipovščaka kad je riječ o njegovom pisanju, ocjenjivanju i vrednovanju djelovanja, rada, uspjeha, neuspjeha i postignutih rezultata prof. dr. Franje Bučara u području fizičke kulture.

Sadašnja polemika dra I. Lipovščaka prije svega je školski primjer logičke pogreške **mutatio elenchi**. Da li se radi o sofističkoj smicalici ili o nehotičnoj pogreški u dokazivanju, o tzv. **ignoratio elenchi**, u ovom trenutku nije bitno. Neosporno je posrijedi **heterozetesis**, tj. pogrešno dokazivanje skretanjem misli i pažnje čitalaca od osnovnog pitanja zaobilazeći pri tome bitno u spornome. To je potrebno istaći zbog toga, što dr Ivo Lipovščak stvarno ne pobija ni ne obezvreduje ni jedan jedini **relevantni** (bitno važni, odlučujući) prigovor, navod i argument u inkriminiranome članku prof mr Živka Radana objavljenom u ovogodišnjem broju 1-2 »Naših planina«.

Poodavno je već i vrlo dobro poznata opsesija dra Lipovščaka: skijaške zasluge dra Bučara i navodni problem — jedan ili dva štapa! Psihološki motivi toj opsesiji prilično su jasni i najbolje je ovdje ih ne analizirati. Uostalom, taj »problem« nije nikakvo središnje pitanje i ono ne mora biti i nije ponajvažnije i bitno ni u ovome trenutku, kao što je i neozbiljan pokušaj »argumentiranja« kvazimeritornim svjedočenjem ostarijela čovjeka na temelju njegovih zapažanja i sjećanja kao jedanaestogodišnjeg dječaka. Takva prepričavanja nisu ni ozbiljna ni važna ni značajna. Objavljivanje takvih napisa može poslužiti samo kao primjer osobite predusretljivosti i dobrohotnosti glavnog urednika prema seniorskim oznakama samog autora.

Ono što je bitno, rekao bih esencijalno, Radanovo instruktivno ukazivanje na signifikantne i veoma kompromitantne Lipovšćake greške i omaške u citiranju (starije) njemačke skijaške literature, dr Ivo Lipovšćak u svom polemičkom prigovoru i osvrtu naprosto prešuće.

Metodološke slabosti i nedostatke u opravdavanju i obrani svojih stavova Lipovšćak pokušava kompenzirati neobičnom atakom na osobne značajke i neprijeponre ljudske slabosti Franje Bučara. Pri tome se služi citatima iz Radanova magistarskoga rada »Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj« (Zagreb 1966.). Međutim, njegovo **citiranje publicistički nije korektno, a znanstveno je krajnje pogrešno i nedopustivo**. Lipovšćak naime iz tog rada (kao nekom pincetom) izvlači pojedine rečenice, konstatacije i misli, koje istrgnute iz cjeline, iz konteksta Radanova rada, mogu prikazati Bučara samo u negativnom smislu. Lipovšćak bez posebne oznake ističe i podvlači pojedine riječi i negativne osobine Bučara, kako mu se to prohtjelo i kako je to konveniralo svrsi njegova pisanja, a kakvog isticanja u originalu nema. Takvo citiranje i takvo korištenje tuđeg teksta ne samo što **nije korektno** ni dopustivo već ono u veoma čudnom svjetlu pokazuje publicističke sklonosti (i slabosti) Ive Lipovšćaka. Takvim citiranjem i tako napabirčenim citatima moguće je iskonstruirati svašta. U ozbiljnoj publicistici i u znanstvenim radovima takvim metodama nema mesta.

Poštujući pravilnost u ovome članku primjenjene metode rada, potrebno je konstatirati, da je Živko Radan u svome radu o Franji Bučaru, i to u kontekstu iz koga je Lipovšćak izvadio pojedine rečenice, napisao i ovo: »Važnost Bučarovog rada na polju fizičke kulture, na propagiranju novoga shvaćanja kako nastave u školama tako i potreba društvenih organizacija — ipak je neosporna. Njegove zasluge znatno premašuju slabosti koje su bile neminovne za tako dugi period... Svi oni koji budu ispitivali i proučavali razvoj fizičke kulture u našoj zemlji i na drugim područjima društvenih djelatnosti, neminovno će se morati susresti s posljedicama i rezultatima njegova rada. Ako se uzmu u obzir poteškoće koje je on morao savladati u jednoj prilično zaostaloj sredini da bi joj nametnuo tako moderno shvaćanje odgoja, morat će mu ukazati i odati puno priznanje i zahvalnost. Dobro je da je bio baš takav kakav je bio, jer inače rezultata ne bi bilo.

U najvećoj mjeri zahvaljujemo baš Bučaru za sve što znamo o fizičkoj kulturi onoga doba kao i za materijalne dokumente iz onog vremena koji su važni za našu povijest. Njegovom zaslugom sakupljen je i prilično sačuvan bogat arhivski materijal koji nam govori o prošlosti našega sporta, o njegovim počecima i porodajnim mukama. Zahvaljujući najviše njegovim nastojanjima Zagreb je odigrao neosporno jednu od najvažnijih uloga u afirmaciji fizičke kulture naših naroda.

Moramo reći da bismo bili vrlo zadovoljni da je bilo više ovakovih Bučara, a sigurno bi bilo korisno da ih i ubuduće bude jer bi fizička kultura naših naroda, masovnost, kvalitet i organizacija sigurno bili na još višem nivou.« (Živko Radan: Franjo Bučar i gimnastički i sportski pokret u Hrvatskoj, str. 274 — 275, Zagreb 1966).

Takva je, dakle, stvarna Radanova ocjena i takav je njegov pozitivni zaključak o društvenoj važnosti, značenju i realnom vrednovanju Bučara i njegova rada. Bilo to kome pravo ili ne, ali u toj se ocjeni podrazumijeva i Bučar kao pokretač, osnivač i propagator skijaškoga sporta u Hrvatskoj (naravno, sporedno da li s jednim ili dva štapa). Radanov pozitivni zaključak temelji se na kritičkoj znanstvenoj analizi izvršenoj prema načelima i zahtjevima dijalektičkog načina mišljenja, tj. pored pozitivnih značajaka nisu prešućene ljudske slabosti i nedostaci opisivane osobe. Znači, ta je analiza i ocjena u skladu i sa suvremenim metodološkim postupkom marksističke nauke. Drugim riječima: u ova slučaju, tj. i u izradi magistarskog rada i u kritici Lipovšćakova članka o Bučaru, Radan je postupio ispravno, pravilno i historiografski pošteno. Kao suprotnost tome strši, eto, sada Lipovšćakova nekorektna publicistica s nevjestom i neumjesnom citatološkom konstrukcijom. Tu istinu potrebno je reći otvoreno i nedvosmisleno jasno.

U ovoj sadašnjoj Lipovšćakovo polemičkoj lamentaciji »sjaji« još jedno publicističko zrnce. Zamjerka je to Bučaru što je vodio sokolaše pogлавniku na Markov trg. U redu. To nije trebalo činiti i tu otegotnu okolnost nije mimošao ni Radan u svojoj objektivnoj analizi Bučarova života i rada. Ali, kako uskladiti tu Lipovšćakovu zamjerku i zakašnjelu abrakadabru s kićenom slavopojkom tog istog dra Ive Lipovšćaka na otvorenju Bučarove izložbe u Zagrebu ljeta Gospodnjega 1966! Neka Lipovšćak ne bude zabrinut; taj njegov govor nije snimljen na magnetofonu vrpcu. Tu istinu nije moguće nijekati ni obezvrijediti nikakvim dijaboličkim domišlicama ni dijalektičkim izvrtanjima.

Na kraju još ovo. Planinare, osobito nas starije planinare i poznavaoce hrvatske planinarske prošlosti neugodno je iznenadila i smeta nas Lipovšćakova tvrdnjina, da »Bučar nije bio planinar« (Naše planine, XXII, 5 — 6, str. 136, Zagreb 1970). Nije dostoјno ni njegovo ironično pitanje u njegovom prednjem polemičnom članku »da li je dr Bučar bio planinar ili izletnik«. Evo zašto je to i neumjesno i, bogami, žalosno: Ivo Lipovšćak još se nije ni rodio kad je već Franjo Bučar kao student zagrebačkog Sveučilišta planinario hrvatskim kršem i sa svojim se kolegama (među njima i s prirodoslovcem i znamenitim popularizatorom prirodnih nauka Stjepanom Gju-rašinom) uspeo godine 1888. na Klek, Bjelolasicu, Bitoraj i Risnjak.

Nije li Bučar bio član uprave slavnog Hrvatskog planinarskog društva; nije li bio autor ovećeg broja članaka u »Hrvatskom pla-

ninaru»; nije li pisao propagandne planinarske priloge i u drugim publikacijama; nije li svoje dake vodio na planinarske izlete širom Hrvatske; nije li organizirao međunarodnu razmjenu daka između Hrvatske i alpinske Švicarske itd. I nakon svega, Lipovšćak tvrdi, da Bučar — nije bio planinar! Kad se već pretjeruje moglo bi ispasti još i to, da Bučar nije poznavao ni — skije...

Eto, kakvi smo. I baš — takvi smo!

Napisao sam ovo ne samo da kao član redakcijskog savjeta »Naših planina« izvršim svoju suradničku dužnost i svojevrsnu mo-

ralnu obvezu prema nužnom poštovanju uspomene na osobitog pregaoca u povijesti sporta i planinarstva u Hrvatskoj, već da se makar i u ovakvom skromnom i neobičnom obliku odužim i zahvalim mome dobrome učitelju i profesoru dru Franji Bučaru u onoj staroj klasičnoj gimnaziji na Katarinskem trgu u Zagrebu, što je mene i moje školske drugove prije 56 — 57 godina onako rado, vedro, veselo i značajki vodio na planinarske izlete i šetnje po Medvednici i Samoborskom gorju.

VLADIMIR BLAŠKOVIĆ

ODGOVOR DRU VLADIMIRU BLAŠKOVIĆU

Na članak dra V. Blaškovića: »Historiografsko poštenje i publicistička nekorektnost« i ovom prilikom ponajprije otklanjam prejudičirane stilske promašaje pisca u izrazima »poštenje« i »nekorektnost« i sl. pa mu odgovaram slijedeće:

Što je »Hrvatski planinar« i što »Naše planine« znače u razvitku i pokretu planinarstva u Hrvatskoj to planinari stariji od dra Blaškovića vrlo dobro znaju, pa tu njegovu poduku o tom pitanju smatram s moje strane mlaćenjem prazne slame!

Da li sam se ogrijeošio o historiografsko poštenje i da li sam počinio »publicističku nekorektnost« prepustam sudu onih čitalaca »Naših planina« koji su pažljivo pročitali moj osnovni članak, kritiku tog mojeg članka po mr Radanu, moj odgovor na tu kritiku, te konačno kritiku dra Blaškovića na taj moj odgovor.

Ponovo podvlačim da ni mr Radan ni dr Blašković nisu ni pokušali oboriti moju tvrdnju, kao ni tvrdnju Hrvoja Macanovića, da dr Bučar nije uspio sa svojim prvim skijaškim tečajem u Hrvatskoj! Moji kritičari, naime, skreću misli i pažnju čitalaca od osnovnog pitanja zaobilazeći pri tome ono što je bitno i sporno, a sve to prema onoj: Reci mu da ti ne reče. To je upravo školski primjer »Ignoratio elenchi« prof. Blaškovića.

Već sam prije istaknuo da je glavna tema kritike morala biti — oboriti podnaslov mojeg članka: »Zašto dr Bučar nije uspio s prvim skijaškim tečajem?« Kritičari su naime trebali dokazati da je dr Bučar po svršenom tečaju stalno postavio na skije barem desetak sportaša ili planinara. Međutim, to pitanje kritičari nisu ni dirnuli, već se pozabavile sporednim pitanjima. Dr Blašković se tom prigodom služi s premnogo stranih riječi i izraza, pa će mnogom čitaocu biti potrebno da posegne za »Rječnikom stranih riječi« da bi te strane riječi pravilno shvatio, a sve je to mogao napisati jasnim hrvatskim jezikom prema onoj: Piši da te svi razumiju! Međutim, da li su i te strane riječi, kao i neke naše, pravilno primijenjene i dostojne dra Blaškovića, i to je posebno pitanje o kojem treba da donesu svoj sud čitaoci. Evo, na primjer,

riječ »heterosetesis«, ni ja je nisam našao ni u jednom, pa ni u svjetski poznatim rječnicima: »The concise Oxford dictionary«, kao ni u francuskom »Petit Larousse-u«. Međutim, prema tumačenju prof. Blaškovića ta riječ znači »pogrešno dokazivanje skretanjem misli i pažnje čitalaca od osnovnog pitanja zaobilazeći pri tome bitno i sporno«. Ako odnosna riječ znači kako je navedeno, onda je s punim pravom moram i ja upotrijebiti za moje kritičare, koji dokazuju sporedne momente mojeg članka da bi izbjegli odgovor na temeljno prijeporno pitanje, da li je dr Bučar uspio sa svojim skijaškim tečajem. Ja sam ustvrdio da nije uspio, a moji kritičari nisu do sada ni pokušali da obore moju tvrdnju!

Mnogi će čitalac, čudeći se, i zapitati: kako to, odjednom, da meni sada mjesto mr Radana odgovara prof. Blašković? Mene lično ova zamjena ne čudi. Javna je tajna, naime, u izvjesnim planinarskim krugovima u Zagrebu, da sa prof. Blaškovićem »stojim na ratnoj nozi« već više od godinu dana, pa je on ovom prilikom našao za shodno i pokušao da se blagoglagoljivo zadigne u mene, umjesto da kao čovjek, objektivnosti radi, ostane u ovoj polemici po strani, tim više, jer koliko se sjećam, nikada nije imao skije na nogama.

Ne kanim da duljim i da zauzimam dragocjeni prostor »Naših planina«, namijenjem u prvom redu planinarstvu, pa ovime izjavljujem, da polemiku po ovom pitanju s moje strane prekidam i da ću je nastaviti jedino u slučaju, ako prof. Blašković ili mr Radan dokažu, da je dr Bučar sa svojim tečajem uspio i postavio stalno na skije barem deset, ako ne više svojih vršnjaka ili omladinaca.

Ovdje dodajem reda radi, da sam sa drom Bučarom prijateljevao, da sam mu po njegovoj zamolbi, nakon I svjetskog rata, donosio podatke, naročito o skijaškom pokretu i skijaškim natjecanjima. Bio sam njegov suradnik kao član Zagrebačkog klizačkog društva kojem je on bio predsjednik. Dolazio sam kao gost u njegov dom gdje sam uvijek bio srdačno dočekan, pa smo u ovakvim prigodama najvećma razgovarali o sportu uopće, pa kako sam ga poznavao kao revnog sportskog kroničara, pribavljao sam mu podatke

do kojih nije mogao doći putem novina.

Ovo sam bio dužan navesti kako bi se moj stav prema dru Bučaru o pitanju njegova prvog skijaškog tečaja mogao što pravilnije shvatiti.

Ne bojeći se mišljenja najvećeg broja čitalaca mojega članka i odnosnih mojih odgovora na kritike istih, da li je dr Bučar uspio sa svojim skijaškim tečajem, žalim, da se pri današnjem realnom i bujnom razvoju skijaškog sporta kod nas, skupo vrijeme, stručne sposobnosti kao i prostor »Naših planina« troši na najdetaljnije razglašanje nekih ne najvažnijih pojava u prošlosti, a da se pri tom mimoilazi odgovor na postavljeno pitanje: »Da li je dr Bučar uspio sa svojim skijaškim tečajem«, pa sam s tog razloga mišljenja, da je do sada objavljena polemika o počecima skijanja kod nas i više no dovoljna za stvaranje mišljenja i ocjene čitalaca da li je dr Bučar uspio ili nije.

Konačno, držim da moram ponovo podvući da u mojojem članku, i uslijedjelim odgovorima na kritike mr Radana i prof. Blaškovića, da s moje strane nije bilo osporeno priznanje, vrijednost i značaj rada dra Bučara na polju fizičke kulture. To pitanje s moje trane nije

bilo ni napadnuto ni osporeno. Namjera mi je bila da se svaka manja i veća zasluga ili neuspjeh u nastojanjima dra Bučara povijesno stavi na pravo mjesto. Međutim, porekao sam, pa to i ovom zgodom činim, da je dr Bučar bilo što pridonio razvitku skijanja, a naročito planinarskog kod nas, akoprem je prvi donio skije u Hrvatsku i održao prvi skijaški, nažalost, neuspjeli tečaj.. To je bila glavna teza mojeg članka sa podnaslovom: »Zašto dr Bučar nije uspio sa svojim prvim skijaškim tečajem«. Moj kritičar prof. Blašković treba dakle da dokaže, odnosno da obori pomoću »kritičke znanstvene analize, izvršene prema načelima i zahtjevima dijalektičkog načina mišljenja« ne samo moje tvrdnje, već i onu poznatog i priznatog historičara sporta Hrvoja Macanovića, koji je, kako sam to već naveo, u »Vjesniku« od 2. veljače 1954. godine napisao slijedeće: »Bučarova nastojanja nisu urodila željenim plodom. Učitelji gimnastičke su učili skijanje, ali Franjo Bučar ipak nije uspio sa svojim »snijejnim klizanjem«. Njegov primjer nisu slijedili ni njegovi vršnjaci ni mladi, a domala su ga napustili i zaboravili i njegovi učenici. Zašto?«

Ovoj izjavi se u cijelosti pridružujem!

Dr IVO LIPOVŠČAK

POST SCRIPTUM PROF. DRA BLAŠKOVIĆA

Imajući u vidu činjenicu, da dru Ivi Lipovščaku teče već osamdeset i druga godina života, kad rasuduna moć mišljenja i pamćenje normalno već slabe, bit će uistinu ponajbolje ne zloupotrebljavati ionako ograničeni prostor »Naših planina« i na sve otužne pisanije i neželjene raspre staviti točku. Umjesto bilo kakvog drugog objašnjenja i dokazivanja da je bijelo — bijelo, a crno — crno, kao ilustraciju Lipovščakovoj zaboravnosti u vezi s njegovim »sjećanjem« da nikada nisam imao skije na nogama neka posluži samo jedna fotografija otprije malone puna četiri decenije sa skijaškim natjecanjima u Delnicama (31. I 1932).

Drugu uredniku hvala na uvrštenju.

VLADIMIR BLAŠKOVIĆ

SLIKA DESNO:

Dr I. Lipovščak (sprijeda) i prof. V. Blašković (na skijama) u Delnicama 31. siječnja 1932. godine.

Sarajevsko turističko društvo »Prijatelj prirode«

(Svršetak)

EŠREF KORJENIĆ

SARAJEVO

»Prijatelj prirode« i razvoj planinarstva u Bosni i Hercegovini

Samo deset godina nakon što je u Beču osnovano međunarodno društvo »Prijatelj prirode«, u Sarajevu je formirana njegova prva podružnica na tlu naše zemlje. Ove godine, prema tome, navršava se 66. godina od toga, za planinarski pokret u Bosni i Hercegovini, značajnog historijskog dogadaja. U vrijeme osnivanja PP, u Bosni i Hercegovini, bolje rečeno u Sarajevu, djelovala je samo jedna turistička organizacija — Bosansko-hercegovački turistički klub, koga su formirali i sačinjavali — kako kaže drug Nisim Albahari — »visoki funkcioneri austro-ugarske okupacione administracije. Njegov djelokrug služio je uglavnom za izvljavanje ove visoke gospode...«

Sa stanovišta historije razvoja planinarstva, sarajevski PP nema samo lokalni značaj, jer je društvo bilo rasadnik i inicijator osnivanja podružnica i u drugim krajevima Bosne i Hercegovine, pa i čitave zemalje, a posebno u mjestima u kojima je živilo radništvo u većem broju.

U prvim začecima planinarstva u Bosni i Hercegovini, za njegovu propagandu u širim masama, posebno radnika, PP zauzima vrlo značajno mjesto. Radnički listovi »Glas slobode« i »Snaga« (koja je od 1. januara 1931. bila službeno glasilo ovog društva), najbolja su potvrda izvanredne propagandne uloge da ukaže na sve korisnosti koje pruža boravak u planini. Propaganda je bila svestrana, raznovrsna i organizovana. Propagatori su isticali ogromnu važnost »turistike«, i to ne samo za zdravstveno podizanje radnika, nego i za njihovo »duhovno razvijanje i usavršavanje«, koje je tako u radnicima »učvršćivalo naučne spoznaje o prirodnim pojavama.«

»Na nas turiste — kažu aktivisti PP — gledaju kao u čudake, koji se bez potrebe i silja lome po planinama i vrletima. Oni koji tako misle, nemaju pravo. Razlozi koji govore u prilog turistike, to najbolje pokazuju: turistika je korisna po zdravlje, djeluje estetski i poučno.«

Zdravstvene koristi turistike isticanе su vrlo često »jer su to imućniji već odavno uvidjeli i prema tome udešavali svoje življene. Oni svakog ljeta provode po nekoliko sedmica u raznim ljetovalištima, tj. na svježem vazduhu i sunčevu svjetlu, a i liječnici u većini slučajeva preporučuju, osim zdrave

hrane, gorski vazduh, sunčanje i mir. A ima li igdje čistijeg vazduha nego u planini? Sija li sunce igdje intenzivnije nego u gorskem vazduhu prostom od magle, prašine i dima? Može li se zamisliti idealniji mir nego što ga nalazimo u gorama i šumama?«

Zanosnim, skoro romantičnim riječima propagatori su oduševljavali i privlačili one koji još nisu »zagrizli«: »Hoće li iko protusloviti ako kažem da se gledanjem ljestep, pobudu smisao za ljepotu? A ima li savršenijih ljepota, nego što ih vidimo u prirodi? Vi koji prirodu ne poznajete, vi se popnite na vrh koje planine, pa otud posmatrajte okolicu i divite se širini horizonta i raznolikosti okolnih gora i vršaka, dolina i uvala, divite se zeleniju šuma i livada utonulih u ljubičastoj maglici i divnom skladu svjetla i sjene. Posmatrajte sa te visine veličajni prizor izlaza i zalaza sunca. Takovi prizori čine da zanijemite od zanosa. Uvijek su raznoliki, uvijek novi i uvijek puni ljepote. Pogledajte planinsku livadu proljetnog sunčanog dana, obasutu nebrojenim mnoštvom gorskog cvijeća najživljih boja i najšarolikijih leptirova. Ako želite saznati kako su nastale bajke o vilama i svima fantastičnim bićima, a vi zadite za vedre mjesecne noći u tajanstvenost i tišinu duboke šume. Ili posmatrajte nekoliko sati u miru jasne mjesecne noći na vrhuncu planine, puštajući svoj pogled da luta po okolnim gorama...«

Ne treba ni sumnjati da su ove i ovakve riječi značile pravi melem za dušu radnika-proletera, prigušenog i pritišnjenog, poniženog do stepena životinje, izrabljivanog i maltretiranog od njegovih eksplotatora, i da su vrlo efektno djelovale na njihovo opredjeljenje za planinu.

Propaganda PP nije ispustila ni poučne i naučne koristi turistike, jer »zalazeći u prirodu, mi se interesujemo njezinim zakonima, zalazimo u njezine tajne iz kojih su se razvile razne prirodne nauke sa svojim znamenitim rezultatima novijeg vremena, kao što je Kopernikov sunčani sistem, Keplerovi zakoni o stazama nebeskih tijela, Njutnov zakon gravitacije, te najnovija sveobuhvatajuća Darvinova nauka o razvitu. Ova su posljednja otkrića od neprocjenjive vrijednosti i po radni narod, jer su njima konačno oborenne religijske zablude koje uče da je svijet stvoren ovakav kakav je danas i da njime upravlja jedan glavni gospodar na nebnu.«

Izleti su, naravno, bili glavna preokupacija PP. Organizovani su redovno, skoro

svake nedjelje i na praznike. Karakteristika izleta koje je vodio PP je da su bili masovni, organizovani i da su imali program. Iz pregleda obavijesti o izletima (koji su redovno oglašavani u štampi) zapaža se da su tadašnji planinari praktikovali nekoliko vrsta izleta, koje bi — posmatrane iz današnjeg ugla — uslovno mogli da nazovemo: planinarski, obiteljski, planinarske ture i ekskurzije. Pod planinarskim izletima podrazumijevamo one koje su članovi PP preduzimali na visočije planine, kao što su: Trebević, Romanija, Igman, Klek, Jahorina, Bjelašnica, Treskavica, Prenj itd. Izleti na Banj-stijenu, Vrelo Mljacke, Vrelo Mošćanice, Kasindol, Kozju čupriju i sl. imali su karakter obiteljskih izleta jer nisu zahtijevali duže i napornije hodanje, a društvo ih je tako i deklarisalo. Planinarske ture, kao što su npr. one preko Vranice, Bitovnje i Ivan planine, ili one preko Treskavice i Bjelašnice, odnosno Zelengore, Maglića, Volujaka i Durmitora, izvedene su onda kada su članovi imali po nekoliko slobodnih dana. Ovakve ture, u neku ruku, predstavljaju preteče današnjih planinarskih transverzala. Osim ovih, PP je organizovao i izlete slične današnjim ekskurzijama ili izletima koje organizuju putničke agencije. Poznato je da je takve izlete PP organizovao u Dubrovnik, Kotor, Makarsku, na Bled, itd., a bila su »zavedena i društvena putovanja u tuđe zemlje radi upoznavanja njihovih prirodnih ljepota, socijalnih prilika i radničkog pokreta.«

Svi izleti bili su dobro organizovani. Za svaki izlet bilo je određeno mjesto sastajanja, vrijeme polaska i povratka, a bio je određen i voda puta. Kod svakog izleta članovima su prethodno date upute u pogledu ishrane, odjeće i planinarske opreme.

Izleti su bili brojni, što se vidi i po podacima objavljenim u izvještajima sa godišnjih skupština. Tako je npr. sarajevska podružnica PP u 1936. godini organizovala »70 izleta sa oko 1000 učesnika; prevljeeno je oko 2.500 kilometara; postignuta je visina od preko 100.000 metara.« Iste godine zagrebačka podružnica organizovala je 124 izleta na kojima je učestvovalo »3643 izletnika, a postignuta visina iznosila je 72.872 metra.«

Slično pojavi i praksi današnjih planinarskih društava, i PP u Sarajevu imao je »sviju planinu, za koju su njegovi članovi bili najviše vezani kako u pogledu obilazaka, tako i u pogledu izgradnje objekata, planinarskih staza i putova i njihovog obilježavanja. Za PP bila je to prekrasna hercegovačka planina Prenj.«

Podružnica PP iz Sarajeva imala je šest objekata. Prvi i najveći bio je onaj na Boračkom jezeru. Kuća je građena tri godine, a otvorena je 28. juna 1927. godine. Imala je sedam prostorija sa ukupno 60 ležaja. Izgradnja je stajala oko 130.000 dinara. Uz ovu, kasnije je sagrađena još jedna kuća na Boračkom jezeru 1935. godine. Potkraj 1932. godine otvoren je i planinarski dom na Crepoljskom, u koji je uloženo oko 40.000 di-

nara. Dom je mogao primiti 15—20 posjetilaca. 10. septembra 1933. godine otvorena je i kuća na Jezercu (Prenj). Imala je 16 postelja, a izgradnja je stajala oko 25.000 dinara. 1936. godine otvorena je i planinarska kuća na Crnom polju (Prenj). U kuću se moglo smjestiti 15 posjetilaca. Izgradnja je stajala oko 20.000 dinara. Kuću na Papratinama (na putu od Boračkog jezera prema Prenju) PP je iznajmio, a služila je uglavnom kao sklonište pohodarima Prenja. Sarajevska podružnica, oko 1935. godine, imala je u najmu i jednu kuću na Krstacu.

Osim kuća sarajevske podružnice, iz dokumentacije se vidi da su i neke druge podružnice imale svoje kuće: Zenica (na Babinom smetu), Novi Sad (na Fruškoj gori), Zagreb (na Medvednici), Ljubljana (na Trupoljevom poldu) i Trbovlje (na Mrzlici).

Iz materijala sa skupština podružnica i kongresa PP vidi se da su podružnice planirale izgradnju i drugih objekata (podružnica Sarajevo namjeravala je graditi planinarske kuće na Crepoljskom, Trebeviću, te još dvije kuće na Prenju — na Roptama i pod Lupoglavom; Leskovac na Vučanskoj planini itd.).

Zbog tadašnjih nezdravih političkih odnosa, koji su mogli »lako da dovedu do slučaja iz 1931. godine« (kada je raspušten PP i kada je konfiskovana njegova imovina), neke podružnice — Zagreb, Ljubljana, Trbovlje — osnivale su posebne samostalne zadruge, koje su gradile i bile vlasnici planinarskih objekata. Na taj način izbjegnuta je opasnost da u slučaju raspuštanja društva, dođe do konfiskacije objekata.

Za izgradnju planinarskih objekata nisu postojala stalna finansijska sredstva. Zato su radne akcije članova bile veoma česte, a sredstva su se prikupljala na razne načine — od dobrovoljnih priloga članova, prihoda sa društvenih zabava, prodaje društvenih bonova i markica do zajmova i pomoći radničkih komora i drugih institucija.

Odmah u početku formiranja društva u Sarajevu, marljivo i predano vršeno je m ar kiranje putova, najprije u okolici Sarajeva (Hodža, Jahorina, Romanija), a kasnije na Crepoljskom i planini Prenj. Za markiranje su potrošeni »tovari boja, izgubljeno masa nadnica i potrošeno dosta novca za konje, table i direke, dok se obilježilo 200 km. puteva.« Na ovom pionirskom poslu aktivno su sudjelovale i ostale podružnice u zemlji pa su putevi bili markirani »čak i do najviših i najnepristupačnijih vrhova po našoj zemlji.« Uporedo sa markiranjem, članovi PP gradili su i staze na teško pristupačnim ili neprohodnim terenima, kao što je npr. bila ona na Skoku prema Prenju iz pravca Konjica.

»Priatelju prirode« dugujemo i zahvalnost za pionirsko djelo u oblasti alpinizma, jer se upravo u ovom društvu 1935. godine rodila prva alpinistička sekcija na tlu Bosne i Hercegovine, što će reći prvi orga-

nizovani alpinistički rad. Iste godine spominju se i alpinistički usponi na Prenju, Plasi i Romaniji i zimski uspon na Prenju. Vrijedna historijskog spomena je i činjenica da su se prvi ozbiljniji stručni napisi o alpinizmu pojavili upravo u glasilu PP — »Snazi« — 1936. godine iz pera poznatog predratnog planinara i alpiniste Drage Šefera, člana PP.

Iako nemamo dokumentovanih i pouzdanih podataka o postojanju organizovane pećinarske djelatnosti u PP — mada i to neki tvrde⁶ — ipak nalazimo da nije neskomerno reći da su i prvi počeci pećinarstva u Bosni i Hercegovini vezani, također, za PP.

Do takvog zaključka dolazimo na osnovu pregleda izleta koje je PP ne tako rijetko organizovao upravo pećinarskim objektima (Novakova pećina na Romaniji, Krivajevičke špilje kod Srednjeg, Kuvija pećina na Ivan planini, pećina kod Banj stijene i dr.). Da su se članovi PP i ozbiljnije bavili pećinarstvom, može kao dokaz da posluži i jedan oglas kojim se članovi društva pozivaju na izlet 12. rujna 1921. godine »na istraživanje špilje kod Suhog mлина (Gornji Bakići). Ne znamo zasigurno šta se tada podrazumjevalo pod pojmom »istraživanje špilje«, ali je vjerovatno da se radio o istraživanju u današnjem smislu te riječi, pa makar i na najprimitivniji način. Iz jedne objave izleta 1920. godine čitamo da se preporučuje članovima da »po mogućnosti ponesu lance«, jer je programom izleta predviđen »pregled vrlo lijepih špilja...«. Pretpostavljamo da je lanac služio za sruštanje u jame.

Iako bosansko-hercegovačko sruštvo nije rođeno u PP, ipak za njegovo popularisanje i razvoj zasluge pripadaju i ovom društvu. U štampi i skupštinskim materijalima često je isticano kako su kuće na Prenju izgradene u prvom redu za zimske sportove. Pozivajući članove na Prenj, u jednom napisu u kome se govori o pogodnostima ove planine za smučanje, kaže se, da se sa Prenja »u jednom smuku, sa visine od 1800 metara može spustiti stazom dugom sedam sati pješačkog hoda dole u Konjic na nadmorsku visinu od 200 metara.« Da je PP razvijao i ovu disciplinu, pokazuje uostalom i podatak da je ovo društvo bilo i član Zimsko-sportskog saveza čije je sjedište bilo u Ljubljani.

Sadržaj rada PP obilovao je i vrlo raznovrsnim i intenzivnim kulturno-zabavnim životom. Redovno su održavane društvene priređbe i zabave sa programom

koji su pripremale dramska, glazbena, tamburaška i pjevačka sekcija koje su aktivno djelovale u samom društvu. Čak su izvođeni i igrokazi pisaca — članova PP pisani na teme iz planinarstva (»Proljetni putnik«, »Turist«). Interesantno je da je dramska sekcija nastupala i na samim izletima — na otvorenoj pozornici. Bila su zapažena i dosta česta planinarska i tzv. obiteljska sijela, koja su priređivana u društvenim prostorijama ili u planinarskim kućama.

U podružnicama PP bio je veoma zapažen i rad fotoamaterskih sekacija. Od značajnijih akcija spominjemo izložbu planinarske fotografije koju je PP organizovao 1928. godine u čast Radničkog sleta u Sarajevu i tematsku izložbu fotografija sa planine Prenj 1936. godine.

U dokumentaciji ne nailazimo na današnje oblike stručnog obrazovanja planinara u društvu PP ali se ne bi moglo tvrditi da nije bilo takvog rada. Pouzdano se zna da su podružnice vrlo često održavale društvena predavanja, na kojima su najverovatnije pružane i stručne upute. U listu »Snaga« nalazimo, međutim, dva čisto stručna napisa — o tehniči hodanja i alpinističkoj tehniči, pisana s namjerom da posluže članovima praktičnoj svrsi.

Broj i mreže podružnica nisu bili stalni. Podružnice su se prvenstveno osnivale u mjestima gdje je bilo više radnika. Do 1927. godine, izuzev Sarajeva, nemamo podatak da li su i u kojim drugim mjestima postojale ove podružnice, odnosno društva, ali od 1927. godine — odkada PP djeluje na području cijele zemlje — podružnice se spominju, osim Sarajeva, u Zenici, Osijeku, Požegi, Zagrebu, Makarskoj, Ljubljani, Koprivnici, Sušaku, Leskovcu, Mariboru, Hrastniku, Trbovlju, Tuzli, Subotici, Novom Sadu, Drvaru, Banjoj Luci, Karlovcu, Beogradu i Kranju — ukupno 21 podružnica.

S obzirom na uslove u kojima je djelovala radnička klasa i s obzirom da se radilo o počecima planinarstva, to je bez sumnje impozantan broj.

Iz dosadašnjeg izlaganja moglo se zapaziti da je društvo u svoje članstvo okupljalo najvećim dijelom radnike bez obzira na njihovu vjersku i nacionalnu pripadnost. Broj članova kretao se do 3.000 što je svakako velik broj ako se zna da su radnici imali malo slo bogdog vremena, da su često bili nezaposleni, da je to bio najsirošačniji elemenat koji se borio za goli život, a nadasve da je bio stalno proganjан.

Društvo je okupljalo kako omladinu, tako i odrasle, a osim muškaraca u društvu je bilo i žena. Neke žene-planinarke bile su aktive i u društvenom radu. Njih susrećemo u upravnim odborima podružnica u Zagrebu, Sarajevu, Novom Sadu, Mariboru i nekim drugim mjestima.

Po izvještajima koji su nam bili dostupni, dade se zaključiti da je aktivnost

⁶ Ing. Viktor Ržehak (Zaštita prirode u Bosni i Hercegovini — NP 5—6 1967. str. 113), kaže: »Zaštitom prirodnih rijetkosti bavila su se i naša planinarska društva. Ova zaštita bila je propagandnog karaktera i ispoljavala se u održavanju predavanja i pisanju članaka o prirodnim rijetkostima. Najviše zasluga na tom radu imalo je predratno planinarsko društvo PP, koje je izvjesno vrijeme imalo i speleološku sekciju sa zadatkom da istražuje i sprovodi zaštitu kraških špilja.«

forum a kako podružnica tako i društva kao cjeline, bila primjerna. Iz materijala se vidi da su se upravni odbori, npr. sarajevske podružnice, sastajali svake sedmice; da su svake nedjelje organizovani izleti, a najčešće po nekoliko u isti dan; aktivnost sekcija bila je primjerna.

Najčešća imena aktivista PP u Sarajevu, koja surećemo između dva rata jesu: Anton Veronese, Anton Južnić, Josip Peška, Franjo Adelberger, Ivan Šeško, Ambroz Gliha, Branko Tadić, Drago Pregernik, Mehmed Krivošić, Franjo Gnidica, Anto Dilberović, Mehmed Cigić, Jakob Curl, Pero Rajković, Ivan Pinjušić, Josip Šubić, N. Milovanović, Ozmo i drugi mnogobrojni aktivisti.

»Šta je to grad?«

Dr IVO LIPOVŠČAK

ZAGREB

Pošli smo iz Nikšića na konjima da preko prijevoja Javorak (1331 m), na zapadu Vojnik planine (1999 m), stignemo na noćenje u selo Donja Brezna što se smjestilo na visoravni Pivske župe nedaleko kanjona rijeke Komarnice. Na strminama kamenjara, kuda je od ikonu put vodio na prijevoj Javorak, čudili smo se sigurnosti konjića koje smo jašili, ili bolje, koji su nas bez našeg upravljanja nosili kao svaki drugi teret preko gromača.

Put nije bio građen dinamitom već je tuda od pamтивjeka prolazio.

Noćili smo u selu Donja Brezna pod šatorima koje podigsmo pokraj tadašnje žandarmijske stanice, ne poradi sigurnosti, već što je ta zgrada bila na osami pri ulazu s te strane u selo, a travnjak s istočne strane kuće bio je veoma pogodan za podizanje šatora.

Sutradan nastavismo put do nedalekog naselja Bajev Polje, gdje je naš dolazak već iz Nikšića bio najavljen starješini sela, koji nam je trebao osigurati vodiča za planinu Goliju. Starješina nas je dočekao pred svojom kućom, najljepšom u naselju, dao je iznijeti četiri stolice nešto podalje od ulaza u kuću, za sebe i za nas trojicu pridošlica. Njegova je stolica bila bogat izrezbarena — tvrdi fotografija s naslonima za ruke — dok su naše bile jedanko udobne, ali sa siromašnjim ukrasima izrezbarenim u drvu. Srdačno pozdravljeni sjedosmo, a na znak starješine žene iznesoše crnu kavu, a to je bila najveća počast za svakog gosta. Sva ženska čeljad sakupila se nasuprot naših stolica, dok su stariji muškarci stajali pozadi nas.

Kad se primaklo vrijeme za polazak prema Goliji planini, zahvalismo starješini na srdačnom dočeku, digosmo se i stojeći nastavismo

Umjesto zaključka u ovom napisu, predlažem svima onima koji namjeravaju da se late posla na izradi historijata planinarstva u Bosni i Hercegovini, da ne zanemare činjenicu da je do Drugog svjetskog rata PP bio najsjetlijia stranica bosansko-hercegovačkog planinarstva i da je imao izvanredan značaj za razvoj planinarskog pokreta, zbog čega su poratne i buduće planinarske generacije sa opravdanjem dužne da mu odaju najveće priznanje.

Tradicija imena »Prijatelja prirode« sačuvana je danas u istoimenom planinarskom društvu, koje sačinjavaju radnici kolektiva PTT iz Sarajeva.

razgovor čekajući na vodiča koji još nije stigao. Tom prigodom pristupi nam jedna mlada stasita Crnogorka i zapita jednog od nas:

- Odakle ste vi?
- Iz Zagreba.
- A što je to Zagreb?
- Pa to ti je veliki grad.
- A što je to grad?

Bili smo u čudu i pogledasmo se. Kad se, međutim, upitani snašao i, uvjeren da nas ta ljeta djevojka ne zadirkuje, pa da joj lakše i jednostavno protumači što je to grad, upita je:

- Jesi li kad bila u Nikšiću?
- Nišam. To je daleko.

Trebalo se snaći u toj teškoj situaciji, pa naš drug ovako nastavi svoje tumačenje pokazujući rukom prema Vojnik-planini:

— Kad bi odavde ovu vašu zaravan sve tamo do Vojnik-planine izgradili kućama ovako lijepim kao što je vašeg starještine, a pet do deset puta višim od nje, sa prolazima između kuća za konje i kola, za automobile, za električnu željeznicu (za ove potonje nikad nije ni čula, kamo li vidjela!), eto vidiš, to bi bio veliki grad.

Uporno je gledala u oči našeg govornika, pa kao povrijedena kratko odbrusi.

- Ma, nemoj da lažeš!

Pogledasmo se u čudu i kao jedan prasnuso u smijeh.

Bilo je to 1928. godine! Danas tim krajem koji sa sjevera zatvara Durmitor, krajem kojim prolaze tri kanjonske rijeke — tri kanjona gotovo okomitih stijena i do tisuću metara dubine — Komarnica, Piva i Tara, tu danas prolazi široka makadamska cesta kojom svakodnevno voze autobusi.

Spilja Siča - nekad i sad

IVO OTT

KARLOVAC

O spilji Siči kraj Karlovca mnogo se pisalo pred nekih devedesetak i stotinu godina. Pisali su i posjećivali je ljudi koji su smatrali da je ona vrijedna turistička atrakcija, a turizam se upravo u to vrijeme radao i snažnim koracima kretao na svoj sjajni životni put.

Već krajiški oficiri stacionirani u Bariloviću za »vrijeme sablje«, tj. za vrijeme Vojne Krajine, odlazili bi povremeno na izlete u tu spilju, da se razonode i napiju dobre i ljekovite vode, a prema Krčeliću ispalio bi da su i rimski legionari iz dobe cara Trajana pili nepresušvu vodu iz »mramorne spilje« kako ju je narod u starini zvao. Danas je naziv »mramorna« gotovo i nepoznat u ovome kraju.

Cerovački učitelj Vjekoslav Pajer piše 1885. g. u karlovačkom »Svjetlu« s ushićenjem o spilji, o njezinoj veličini i bogatstvu spiljskog ukrasa: »...ima u njoj sige kao stalaktiti i stalagmiti naslagane«, a velika je, kaže Pajer, »da bi se u nju moglo smjestiti do 400 duša.« U uzdignutom dijelu spilje nalazi se omanje jezero, no bolje, neka nam to zasluzni učitelj sam opiše: »U tom dielu jest jezerce nastalo vodom kapavicom kroz sigu, koje je u svojoj sredini — bi reć — bezkrajne dubine. Ovu vodu ovdešnji žitelji rabe kao napitak osobito bolesnikom i iz daljnih mesta.« Da bi se došlo do vode mora se popeti nekoliko stepenica, a budući da je mračno »jače nego u rogu — seljaci idući u spilju po vodu rabe za rasvetu škopu.« I tako učitelj Pajer na kraju svog članka poziva Karlovčane neka dođu pogledati tu ljepotu, a osobito oni koji »se bave više duševnim uplivom prirode, odnosno njezinom djelujućom moći na čuvstvovanje«.

Tri godine kasnije (1888) i cerovački župnik Franjo Sokolović piše poduzi članak o spilji kraj Siče. Župnik započinje svoj članak u karlovačkoj »Slozi« s nesrećom na Grossglockneru kad se grof Pallavicini s još trojicom planinara smrtno unesrećio i kaže »da mnogi naši ljudi odlaze u tude zemlje, da si tuđim perjem vience viju, dočim si na svoju majku domovinu niti obazrieti neće.«

Po Sokoloviću je spilja ranije bila mnogo uređnija, vodili su o tom brigu »generali i drugi časnici« krajiški. Ulasak kao da se jedva pozna, na ulazu ima »škope« (slame) da se njome osvijetli kad se ide po vodu. Dvorana spilje je za Pajera u »gotskom«, a za Sokolovića u »bizantskom« stilu. Sokolović je već izmjerio veličinu, ali ne i dubinu jezera: »To jezero ima u duljini četrdeset, a širini do dvadeset metara, zeleno je i bistro kao ribje oko, a hladno kao kamen. Vrijednost spilje i

njezine vode sagledava s praktične strane i gotovo lirske obrazlaže: »U ovom dakle kišnom kraju, kada nagla kiša padne i bujica naše strni pomješa ilovakom, a vrutke brza Korana i duboka a blatna Mrežnica zatvori, tada i meni i mome narodu kao i siromakom bolesnikom, ne preostaje drugo, nego slati na jezero po mramar vodu.« Za liječenje bolesi u cerovačkom kraju između Korane i Mrežnice, po njegovim rječima, u ono vrijeme i nema druga rijeka »osim mramor vode i počista korjena, kojega u tom predjelu u izobilju imade. Ako mu ovo dvoje ne pomogne, tada mi više za živjeti nije.«

Ohrabreni takovim pisanjem krenuli su konačno i Karlovčanđi do Siče, najprije izvidnicom, a kasnije i čitava društva. Kroničar bilježi povremeni odlazak karlovačkog »svjetloslikara« (fotografa) Hinka Kapeka, koji o svom trošku u spilji daje napraviti stepenice iz donje dvorane do gornje galerije s jezerom. Ograđuje jezerce ogradom da budući posjetioc ne padnu u vodu. Njegove baklje, kojima ulazi on i njegovi prijatelji u spilju, izradili su karlovački voštari i poprskali ih prahom magnezija, tako da pružaju od sada više zadovoljstva kod razgledanja spilje.

U mjesecu lipnju 1889. godine Kapek poziva svog uglednog znance i planinarskog prijatelja prof. dra J. Frischaufa iz Graza da posjeti Žumberak i Sv. Geru. Na povratku sa Žumberka, 11. lipnja, profesor Frischauf je u Karlovcu na odmoru, da bi zatim krenuo s Kapekom na šetnju karlovačkom okolicom. Evo ih najprije na Martinščaku da se dive lijepom pogledu na nekadanju Krajinu. Spuštaju se u Barilović da posjeti spilju Vražić i konačno da kolima produže do Siče gdje posjećuju »mramor spilju«. S tog puta napisao je Frischauf putopis »Touren in der Umgebung von Karlstadt« objavljen u »Mittheilungen des D. u. Oe. A. V.« Nr. 24, Wien 1889.

U svom opisu spilje profesor Frischauf je vrlo objektivan i uz detaljni opis pristupa k spilji on govori o manjoj i većoj dvorani, o malom jezeru sa svježom bistrom vodom, ali govori i o izvjesnom strahu tamošnjih ljudi pred spiljom, jer u narodu postoji vjerovanje da kad bi neka ženska osoba posjetila spilju u popodnevним satima, ona se iz nje ne bi više nikada vratila. Profesor Frischauf spominje Kapeka kao zasluznog što su spilja Vražić kod Barilovića i Siče postale poznate i lakše pristupačne. Hinko Kapek, fotograf i svršeni učitelj, veliki je prijatelj prirode i svojom kamerom snima ljepote Plitvica, Slunj, karlovačke okolice, Švice, Otočca i Vele-

bita. Slike uvezuje u albume i razašilje ih po čitavoj tadanjoj austrougarskoj monarhiji. Godišnja skupština HPD Zagreb za 1889. godinu podjeljuje mu pismeno priznanje za njegov doprinos na upoznavanju prirodnih ljepota Hrvatske.

31. kolovoza 1892. g. Krapek ponovno organizira izlet za svoje prijatelje u spilju Siču. Ovaj puta je s njima i karlovački učitelj i planinarski povjerenik Stjepan Širola, koji će o tom putu napisati članak, objavljen u karlovačkom »Svjetlu« 1. siječnja 1893. g. »Da sam tu spilju mogao proučiti,« kaže Širola, »dužan sam toplu zahvalnost prijatelju Hinku Krapeku, koji me na nju ne samo upozorio, nego upravo upriličio izlet u spilje Vražić i Siču, te poveo sobom malo društvene, kojemu je bio providicem, tumačem, pa i častiteljem. U prvoj dvorani ilovača je bila dosta vlažna,« piše Širola, »iako kiša nije odavna padala. Pregaziv kojih 15–20 m dugu dvoranu dodosmo do stuba, koje je prije više godina dao načiniti naš vodič g. Krapek, poznati ljubitelj ovakovih prirodnih rijetkosti.«

Medutim iz Široline članka nismo ništa više saznali o Siči, nego iz članka Pajera i Sokolovića, osim da je Krapek napravio stene i ogradu za lakske kretanje.

Došlo je vrijeme da krenu i društva u Siču. I tako je u rujnu 1892. g. na »malu gospoju« pošlo Prvo hrvatsko pjevačko društvo »Zora« iz Karlovca na svoj društveni izlet kolima i fijakerima do Vražića i Siče. Krenuli su u 6 izjutra rakačkom cestom preko Belaja, Leskovca, Cerovca u Siču. Na povratku priredena je u Bariloviću užina. I tako se dogodilo, da su umjesto planinara prvi krenuli pjevači na ovaj »zabavni i poučni« izlet u spilju Siču.

Nakon svega što sam pročitao o toj spilji upitao sam neke današnje karlovačke speleologe, da li znaju za nju. Na sreću, odgovor je bio pozitivan. Moj planinarski prijatelj Zdeno, inače pasionirani speleolog, rado je pristao da me prati u spilju. Već dugo nije bio u jami, pa će time odteretiti svoju spiljarsku savjest. O sebi da i ne govorim. Dovoljno je prisjetiti se kako je župnik Sokolović započeo svoj članak o Siči, pa da se postidim što je do danas još nisam vidio.

I tako, jedne nedjelje, put pod noge, ni kolima, ni fijakerom, već elektro-motornim vlakom do željezničke postaje Zvečaj. Spustivši se časkom iz Zvečaja do Mrežnice prevezli smo se čamacem na desnu obalu i za sat hoda stigli u selo Vjenac. Do sela Siče je

preostalo još svega deset minuta. Od Siče idemo cestom prema Perjasici otprikljike jedan kilometar, do mjesta gdje cestu presijeca dalekovod Gojak-Zagreb, te skrećemo lijevo na seoski put za zaselak Luketići. Kratko vrijeme tim putem, svega desetak metara od njega, ugledali smo jednu vrtaču i u njoj ulaz u »vodenu jamu«, kako danas mještani nazivaju tu spilju.

Na ulazu u spilju slame ima i danas kao i pred stotinu godina, s razlikom što smo sada našli i istrošeni karbid iz speleoloških lampi. Zdeno je nešto sočno opsovao na račun zagrebačkih jamara, a ja sam primijetio da u stvari i nema razlike između slame i karbida — kad je u pitanju zagadivanje spilje. Stepenice do jezerca jedva se još naziru, a od Krapekove tende oko jezera nema ni traga. Istina, našli smo jedan komad izrađene hrastovine u blatu ilovače, koji bi se možda mogao poistovjetiti s dijelom nekadашnje ograde. Zahvatili smo još uvijek bistro i hladnu vodu, napili se — za svaki slučaj — jer nikad ne znaš kad bolest može doći, i hajd' napolje na sunce, na malu uzvisinu iznad Korane. Kraj uvale Lučice Pušićev je mlini, a tamo preko, na drugoj obali, sva u bukovoj šumi, uzdigla se Skradsko gora s ruševinama starog grada Skrada, strmo nad samim kanjonom Korane. Lijep prizor.

Povratak smo dogovorili preko župe sv. Trojstva u Cerovcu. Crkva dominira pogledom nad čitavim krajem između Mrežnice i Korane. Kraj crkve župni dvor i škola. Tu je nekad župnikovao Franjo Sokolović i učiteljevao Vjekoslav Pajer i obojica pisali o spilji Siči. Putem do crkve prolazili smo pored četiri vrela, dosta rijetka pojava za takav kraj: Vodice, Curak, Brezik i Stubalj. Župnik nas primi i ugosti. Željeli smo iz crkvene spomenice saznati eventualno nešto više o spilji u Siči. Na žalost, spomenica je ne spominje, a za utjehu župnik nam pokaze crkvenu biblioteku i knjigu »China illustrata« štampanu u Rimu 1664. godine. Kako li je, i kada samo dospjela u Cerovac!

Preko Mihalić i Galović sela pošli smo do skele na Mrežnici i stigli za nešto manje od sat hoda. Još pola sata trebalo nam je da željezničkom prugom i pored Ribarske kuće stignemo do željezničke i prigradske autobusne stanice Belavići.

Putem, u razgovoru, pitali smo se zbog čega naši stariji planinari nisu nikad išli ovim putem u Siču, jer vlak je vozio tuda već od 1873. g. Možda zbog toga što je s fijakerom bilo ipak ljepe i romantičnije.

Deveta redovna skupština

Planinarskog saveza Hrvatske

U nedjelju 25. travnja održana je u prostorijama Tehničkog školskog centra JNA u Zagrebu IX redovna skupština Planinarskog saveza Hrvatske, na kojoj su izneseni rezultati rada od prošle skupštine održane prije tri i po godine, 10. prosinca 1967. Iz pismenih izvještaja bilo je vidljivo da je Izvršni odbor gotovo u cijelosti izvršio sve zaključke i zadatke koji su pred njega bili postavljeni, a neki su dapače i premašeni. Iz statističkih materijala moglo se vidjeti da se broj članova u Hrvatskoj u posljednje vrijeme nešto povećao (1968. 15119, 1969. 14891 i 1970. 16027 članova). Na području SRH registrirano je 68 društava, od kojih 11 u 1970. nije podiglo članske markice (»Dubrovnik«, »Cesograd«, »Trakošćan«, »Borak«, »Jelengrad«, »Rajinac«, »Strmac«, »Badanj«, »Svilaja«, »Ekonomist« i »Dinara«). U Republici danas djeluje pet regionalnih odbora: Zagreb, Hrvatsko zagorje, Rijeka, Split i Slavonija.

Glavni problem društava, kao što se vidjelo iz diskusije, je finansijske naravi, a glavna kočnica u radu Izvršnog odbora bilo je 11 planinarskih objekata, ponajviše na Velebitu i u Gorskom kotaru, koji su pali na leđa Saveza jer ni jedno planinarsko društvo nije bilo voljno da preuzme brigu o bilo kojem od njih. Dosta diskusije bilo je oko izmjena i dopuna saveznog Statuta, koji se pokazao kao zastario, pa ga je trebalo dovesti u sklad s današnjim društvenim prilikama. Nadalje, bilo je dosta riječi o predstojećoj proslavi 100. obljetnice osnivanja Hrvatskog planinarskog društva i programu te proslave. Skupština je odlučila da se novcem koji je dobiven prodajom Tomislavova doma na Sljemenu osnuje Gospodarski fond PSH sa primarnom svrhom nabavke planinarskog doma u Zagrebu, a zatim da održavanje pasivnih objekata kojima upravlja Izvršni odbor te za kreditiranje izgradnje ili rekonstrukcije drugih planinarskih objekata. Odlukom skupštine ukinut je raniji prinos od 2% brutto prometa planinarskih domova za pasivne objekte.

ZAKLJUČCI

Skupština je među ostalim donijela zaključak da u idućem periodu od tri godine, do slijedeće redovne skupštine, imaju biti primarni zadaci naše planinarske organizacije:

— omasovljjenje osnovnih organizacija s ciljem da se broj članova do iduće skupštine poveća za 50%,

— organizaciono učvršćenje planinarskih društava, osnivanje novih društava i aktiviranje pasivnih,

— stručno osposobljavanje kadrova na svim razinama: u planinarskim društвima, regionalnim organima i Planinarskom savezu Hrvatske,

— unapređivanje izdavačke djelatnosti štampanjem vodiča, priručnika i poblijanjem kvalitetne »Naših planina«,

— moderniziranje planinarskih objekata kako bi odgovarali suvremenim potrebama posjetilaca,

— afirmiranje planinarske organizacije kvalitetnim akcijama i ekspedicijskim pothvatum,

— međudruštveno povezivanje unutar i izvan Republike, te povezivanje s organizacijama koje imaju srodne interese,

— osnivanje Komisije za zaštitu prirode u Planinarskom savezu Hrvatske,

— osnivanje komisije za planinarske transverzale i markacije u Planinarskom savezu Hrvatske,

— veće angažiranje svih planinarskih društava oko zajedničkih planinarskih objekata i angažiranje društava da preuzmu upravljanje nad objektima kojima sada upravlja PSH,

— uspostavljanje jačeg kontakta i jače suradnje planinarske organizacije s republičkim organima i organima općinskih skupština,

— uspostavljanje suradnje s organima za općenarodnu obranu na republičkoj, regionalnoj i općinskoj razini,

— angažiranje na rješavanju akutnih problema GSS-a, naročito u vezi s plaćanjem troškova spasavanja, sa spasavalачkom opremom u planinarskim kućama i s odnosom planinarskih organizacija prema spasavaocima,

— osnivanje Poslovog fonda PSH i donošenje pravilnika za njegovu upotrebu, s time da njegova primarna svrha ima biti nabavka doma u Zagrebu,

— usvaja se predloženi program proslave 100. obljetnice hrvatskog planinarstva,

— usvaja se predloženi Pravilnik Gorske službe spasavanja,

— zadužuje se novi Glavni i Izvršni odbor da za slijedeću skupštinu priredi prijedloge za daljnje poboljšanje Statuta PSH ili donošenje novog statuta,

— zadužuje se novi Glavni i Izvršni odbor da u finansijskim izvještajima za skupštinu redovito prikaže i sredstva dodijeljena od SOFK-e,

— zadužuje se budući Izvršni odbor da riješi žalbu PD »Vihor« protiv Komisije za orientaciju u skladu s njezinim pravilnikom,

— zadužuje se budući Izvršni odbor da u suradnji s Izvršnim odborom PS Bosne i Hercegovine razmotri mogućnost osposobljavanja zajedničkog planinarskog objekta na planini Dinari,

— preporuča se planinarskim društвima da svojim planinarskim kućama pribave status i beneficije objekata za fizičku kulturu tamo gdje to još nije ostvareno,

— ponovno se preporuča planinarskim društvima da porade na širenju preplatničke mreže »Naših planina« i preporuča se da preplate na časopis one svoje članove koje predlažu za odlikovanja i priznanja,

— preporuča se da društva Savezu doštave kalendar svojih akcija kao i izvještaje o izvedenim akcijama radi objavljuvanja u »Našim planinama« i drugoj štampi.

Skupština je izabrala i novi Glavni odbor. Izvršni odbor, Nadzorni odbor i Sud časti.

IZVRŠNI ODBOR

Božo Škerl, PD »Sutjeska«, predsjednik PSH dr Željko Poljak, PDS »Velebit«, potpredsjednik Saveza

Nikola Aleksić, PD »Vihor«, tajnik ing. Milovan Dlouchy, PD »Vihor«, predsjednik Gospodarske komisije

Željko Hlebec, PD »Sljeme«, predsjednik Komisije za propagandu

ing. Vlado Polchert, PD »Željezničar«, predsjednik Komisije za vodiće

ing. Davor Ribarović, PDS »Velebit«, predsjednik Komisije za alpinizam

Dražen Zupanc, PDS »Velebit«, predsjednik Komisije za GSS

ing. Vladimir Božić, PD »Željezničar«, predsjednik Komisije za speleologiju

ing. Zlatko Smerke, PD »Zagreb — Matica«, predsjednik Komisije za orijentaciju

Dragutin Rodman, PD »Grafičar«, predsjednik Komisije za dodjelu priznanja

Ivica Sudnik, PD »Japetić«, predsjednik Komisije za povijest planinarstva

ing. Ivo Durbešić, PD »Vihor«, predsjednik Komisije za međunarodne veze

Edo Pavšić, PD »Zanatlija«, predsjednik Komisije za transverzale i markacije

mr ph. Željko Kašpar, PD »Zagreb — Matica«, predsjednik Komisije za zaštitu prirode

dr Željko Poljak, PDS »Velebit«, glavni urednik »Naših planina«

Vladimir Jagarić, PD »Zagreb — Matica«, član Izvršnog odbora

Ivo Kraljeta, PD »Sutjeska«, član Izvršnog odbora

Ivo Marion, PD »Željezničar«, član Izvršnog odbora

Stanko Hudoletnjak, PD »Grafičar«, član Izvršnog odbora

Franjo Rapotec, PDS »Velebit«, član Izvršnog odbora.

GLAVNI ODBOR

U Glavni odbor ulaze svi članovi Izvršnog odbora (zbog praktičkih i operativnih razloga oni su svi iz Zagreba), a osim njih i predstavnici regija:

Ivo Krobot, PD »Runolist«, regija Zagreb
Josip Ryšlavý, PD »Zagreb — Matica«, regija Zagreb

Rudolf Kres, PD »Risnjak«, regija Zagreb
Milan Đekić, PD »Mosor«, Split, regija Dalmacija

Duro Perić, PD »Paklenica«, Zadar, regija Dalmacija

prof. Antun Petković, PD »Sokolovac«, Slavonska Požega, regija Slavonija

Miro Matošević, PD »Jankovac«, Osijek, regija Slavonija

Dragutin Karažinec, PD »Ivančica«, Ivanec, regija Hrvatsko zagorje

Mirko Ivić, PD »Ravna gora«, Varaždin, regija Hrvatsko zagorje

Stanko Vičić, PD »Kamenjak«, Rijeka, regija Rijeka

Ante Rukavina, PD »Visočica«, Gospić, regija Lika

Ferdo Uršan, PD »Klek«, ogulinsko područje

Marica Tomaško, PD »Opatija«, opatijsko područje

Mirko Bratić, PD »Petehovac«, Delnice, delničko područje

NADZORNİ ODBOR

Stjepan Brlečić, PD »Zagreb — Matica«, Zagreb

Karlo Acman, PD »Grafičar«, Zagreb

Marko Mateček, PD »Sljeme«, Zagreb

Drago Mihaljević, PD »Rade Končar«, Zagreb

Zvonko Huzjak, PD »Zanatlija«, Zagreb

SUD ČASTI

Zvone Richtman, PD »Zagreb — Matica«, Zagreb

Krešo Žiborski, PDS »Velebit«, Zagreb
dr Ivo Veronek, PD »Japetić«, Samobor

Ivo Stok, PD »Zanatlija«, Zagreb (zamjenik)

Mira Kres, PD »Risnjak«, Zagreb (zamjenik)
Lujo Staničić, PD »Željezničar«, Zagreb (zamjenik)

Članovi Nadzornog odbora i Suda časti su zbog operativnosti i praktičnosti izabrani s područja Zagreba.

Dodajmo na kraju, da je na skupštini bilo oko stotinu osoba. Osim članova Glavnog i Izvršnog odbora, te članova Nadzornog odbora i Suda časti, bilo je 50 delegata planinarskih društava iz cijele Hrvatske. Među gostima treba spomenuti predsjednika Planinske zveze Slovenije dra Mihu Potočniku, tajnika Planinarskog saveza Bosne i Hercegovine Franju Zrinušiću, potpredsjednika Planinarskog saveza Srbije Božidara Veljkoviću, tajnika Planinarskog saveza Jugoslavije Aleksandru Posteljniku itd.

Slijedeća planinarska društva nisu poslala svoje delegate: »Bilogora« iz Bjelovara, »Promina« iz Drniša, »Dubrovnik« iz Dubrovnika, »Kozjak« iz Kaštel Sućurca, »Cesograd« iz Klanjca, »Strahinjčica« iz Krapine, »Kalinik« iz Križevaca, »Krndija« iz Našica, »Borak« iz Omiša, »Ris« iz Zagreba, »NIK« iz Zagreba, »Kontakt« iz Zagreba, »Troglav« iz Zagreba, »Jelengrad« iz Kutine, »Rajinac« iz Krasna, »Strmac« iz Nove Gradiške, »Prijatelj prirode« iz Zagreba, »Badanj« iz Metka, »Maks Plotnikov« iz Samobora, »Marjan« iz Splita, »Ekonomist« iz Čakovca, »Petehovac« iz Delnice, »Gromovača« iz Otočca i »Dinara« iz Knina.

HRVATSKA ALPINIŠTICKA EKSPEDICIJA GRÖNLAND 1971

Pripreme za Prvu hrvatsku ekspediciju na Grönland o kojoj smo javili u broju 1—2 (str. 27) odvijaju se vrlo uspješno. Sav potrebnim materijal i financijska sredstva uglavnom su već osigurani, a članovi ekspedicije održali su planirane vježbe i treninge u Velebitu i Alpama. Planinari iz čitave Jugoslavije odazvali su se apelu »Naših planina« i do sada je blizu 1000 planinara uplatilo dobrovoljni doprinos od 10 dinara. Ekspedicija

će prema obećanju svakom od njih poslati razglednicu Grönlanda s potpisima svih sudionika. Ekspedicija kreće na put u mjesecu lipnju pod vodstvom ing. Jerka Kirigina (28 godina). Članovi ekspedicije su ing. Hrvoje Lukatela (27) iz Zagreba, Adolf Rotovnik (33) iz Kopenhagena, Nenad Čulić (21) iz Splita, Dado Mesarić (23) Branko Šeparović (24) i Marijan Cepelak (23), svi iz Zagreba. Zadatak ekspedicije je osvajanje do sada nepobijednog vrha Ingolsfjeld, visokog oko 2500 metara, koji se diže ravno iz mora, a okružen je strmim ledenjacima.

Iz literature

»KANJON NEVIDIO«

»Kanjon Nevidio« — PSD »Javorak« 1950 — 1970, Nikšić 1970. Tekst V. Mićunović i M. Bojanović, snimci V. Mićunović, M. Pešić, B. Vučanović, S. Vujičić i M. Bojanović. Stranica 64, s 20 slika i 2 geografske karte, broširano, omot u koloru. Cijena 10 d. Naručuje se kod izdavača: PSD »Javorak«, 81400 Nikšić.

PSD »Javorak« iz Nikšića ponovno je dalo dokaza da je najaktivnija planinarska organizacija u Crnoj Gori, ovaj put izdavanjem knjižice »Kanjon Nevidio«, a u povodu proslave 20. obljetnice osnivanja društva. U gotovo luksuznom izdanju, na papiru za umjetni tisak, i bogato ilustriranom, opisan je spektakularni pothvat članova »Javoraka« koji su ljeti 1965. uspjeli po prvi puta proći dnem do tada neosvojenog kanjona Nevidio nedaleko Savnika u Crnoj Gori. Našim čitaocima je taj pothvat dobro poznat jer je on njemu u NP izala reportaža jednog sudionika (Vlado Mićunović: »Kako smo osvojili Nevidio«, NP 1966, 19, br. 1—2). Sada imamo priliku da o tom hvaljevrijednom prvenstvenom pothvatu nikšičkih alpinista saznamo mnoge nove detalje i da ih vidimo na uspјelim fotografijama.

Z. P.

PLANINARSKI VODIĆ PO KARAVANKAMA

Ovog ljeta izačiće iz štampe »Planinarski vodnik — Karavanke« Stanka Klinara, u izdanju Planinarske zveze Slovenije. Bit će to knjiga od 300 stranica, formata 12 x 16 cm, vezana u poluplatno i s plastičnim zaštitnim ovitkom, ilustrirana trobojnim geografskim kartama i fotografijama na papiru za umjetni tisak. Bit će to prvo planinarsko djelo o Karavankama i ujedno prvo koje će tu planinu obraditi cijelovito, bez obzira na državne granice.

Z. P.

»POVIJEST SPORTA«

Prvi časopis za pitanja prošlosti fizičke kulture u našoj zemlji počeo je izlaziti 1966. kao Bilten Savezne komisije za historiju fizičke kulture pri Visokoj školi za fizičku kulturu u Zagrebu pod naslovom »Historija fizičke kulture« u dva sveska godišnje (do danas je izašlo 10 svezaka). U listopadu 1967. počeli su Komisija za istoriju, arhiv i muzej fizičke kulture SR Srbije u Beogradu izdati »Zbornik za istoriju fizičke kulture Srbije« (do kraja 1969. izašla su 4 sveska). Zavod za fizičku kulturu u Sarajevu počeo je krajem 1967. izdavati sveske pod naslovom »Prilozi za istoriju fizičke

kulture u BiH« (do kraja 1969. izašla su dva sveska). Koncem 1969. izašao je prvi broj časopisa »Prilozi za istoriju fizičke kulture Kosova« kao zajedničko izdanie Komisije za istoriju i arhiv fizičke kulture AP Kosovo i Više pedagoške škole u Prištini.

Komisija za povijest sporta Saveza za fizičku kulturu u Zagrebu počela je 1970. izdavati svoj časopis »Povijest sportsa« koji će izlaziti u 4 sveska godišnje. U 1970. izašla su sva četiri najavljene broja na ukupno oko 400 stranica. Glavni urednik časopisa je Franjo Frantić, a u redakcijskom odboru nastavimo uz Ivana Frankovića i poznatog sportskog novinara Hrvoja Macanovića, te člana redakcijskog savjeta »Naših planina« dra Vladimira Blaškovića. U obilju materijala naći ćemo i nekoliko mjesta koja će zanimati planinare. U broju 3. nalazimo nekrolog počasnom predsjedniku PSH Većeslavu Holjevcu, bilješku o 80-godišnjici života planinarskog seniora dra Ive Lipovščaka i prikaz Božicevićeve knjižice »Vladimir Horvat i njegovih 500 stuba«. U 4. broju vrlo je zanimljiv članak Z. Muljevića »Tomo Basiljević-Bassegli, prvi dubrovački planinar« u kojem se opisuju planinarski pohodi vrlo znanimenitog Dubrovčanina (živio je od 1756. do 1806. godine). Godišnja pretplata na »Povijest sportsa« je 20 dinara, a šalje se na žiro račun SOFK Hrvatske kod SDK Zagreb broj 301-8-2007.

Z. P.

»HISTORIJA FIZIČKE KULTURE«

Godine 1966. počela je Savezna komisija za historiju fizičke kulture Jugoslavije, pri Višoj školi za fizičku kulturu u Zagrebu, Kačićeva ul. 23, izdavati biltén pod naslovom »Historija fizičke kulture« koji otada izlazi redovno dva put godišnje na stotinjak stranica u obliku šapirografiranih svezaka. Do danas je izašlo ukupno 10 svezaka. Naše čitaoce zanimat će da u nekim brojevima ima i planinarskih tema. Tako npr. u broj 2. je opsežna radnja Stipe Vrdoljaka »Historija PD Mosor u Splitu«, u 5. broju »Planinarstvo u Rijeci do 1941. godine« dra Željka Poljaka. U istom broju je i Macanovićev prikaz Vrdoljakove monografije »PD Mosor Split 1945 — 1967«, a u broju 6. Frantićev prikaz Habdijevne knjige »Prošlost PD Bilogora Bjelovar«. Urednik Bilténa je Živko Radan, profesor Više škole za fizičku kulturu u Zagrebu, a članovi redakcijskog odbora Stjepan Cerjan, Franjo Frantić i Hrvoje Macanović.

Z. P.

Speleologija

»LJEPOTE SPILJA U HRVATSKOJ«

U Galeriji slika »Vjekoslav Karas« u Karlovcu održana je od 25. III do 15. IV. izložba fotografija speleoloških motiva ing. Srećka Božičevića, člana redakcijskog savjeta »Naših planina«.

U okviru izložbe jedan dio bio je prepusten Speleološkom odsjeku PD »Dubovac« u Karlovcu. Tu je upoznata javnost s 14-godišnjim djelovanjem ovog Odsjeka, koji niz godina vrši speleološka istraživanja na području karlovačko-kordunsko-litice regije i koji već ima izvanredne uspjehe. Takoder je izložena i speleološka oprema i literatura, a predusretljivošću Gradskog muzeja izloženi su i mnogi eksponati nadjeni u spiljama i pećinama karlovačke regije, tako da je izložba u cijelosti uspješna i bila zaokružena.

Izložbu je otvorio potpredsjednik Skupštine općine Karlovac Božo Farkaš, a prisustvovao je niz predstavnika javnog i kulturnog života Karlovca kao i predstavnici Armije. Izložba je sadržala ukupno 88 fotografija i to 40 u koloru i 48 u crno bijeloj tehnici. Fotografije su obuhvatile niz speleoloških objekata, od već poznatih (Manita peć, Veterinica, Cerovačke spilje) pa sve do nekih manje poznatih objekata, kao što su Kutina, Jopića pećina i dr. Fotografije su pokazale izvanredni smisao autora za pronađenje objekta fotografiranja i odlično rješavanje složene problematike snimanja pod zemljom. Od prve do zadnje fotografije autor nas vodi, dočarava, pokazuje jedan specifičan svijet, svijet podzemlja, pećinskog nakita, podzemnih jezera, rijeka, ponora, bezdani. Sve je ovde fantastično, lijepo i istovremeno stravično. Kolor fotografije omogućuju posjetiocu da vidi nešto što se ne vidi svaki dan: oblike i boje koje može samo

razigrana mašta da stvari. Neke fotografije su na tako visokom umjetničkoj nivou (slike sa Lastova i Biševa) da bi ih svaka izložba fotografija vrlo rado vidjela među svojim eksponatima. Uspjeh same izložbe bio je nesumnjiv, a posjet, prema riječima predstavnika Gradskog muzeja u Karlovcu, bio je više nego dobar. Kako je to uopće prva izložba speleoloških motiva u Karlovcu, ona je pobudila veliko zanimanje.

R. S.

SKUPŠTINA SO PD »DUBOVAC« U KARLOVCU

Dana 5. ožujka održana je 13. godišnja skupština Speleološkog odsjeka PD »Dubovac« Karlovac, u Gradskom muzeju. Analizirani je rad u prešloj godini, te je prihvaćeno mišljenje da je smanjen broj akcija kako iz subjektivnih tako i objektivnih razloga (odlazak u vojsku). Prošle godine akcije su se najviše svodile na daljnje istraživanje Jopića pećine, a pronađeno je 15 novih objekata na području karlovačke regije. Odsjek je takoder vršio snimanja na području Bosanske krajine. Nastavljen je zajednički rad Gradskog muzeja i Odsjeka.

Dogovorenovo je da će se, kada se skupi dovoljan broj pećinskih eksponata (slika, fauna, osteoloških ostataka i keramike) otvoriti u muzeju speleološki odbor, koji bi predstavljao prvi speleološki muzej u Hrvatskoj pristupačan javnosti. Za pročelnika odsjeka poslije jednogodišnje pauze izabran je Zdenko Kulaš, a za tajnika Rudo Starić, koji je istovremeno i oružar. Blagajnici je Damir Mirković. Plan ovogodišnjih akcija je vrlo obiman i pretpostavke govore da bi zacrtani plan mogao biti uspješno izvršen.

RUDO STARIC

Orijentacijski sport

»ČELIK« POBJEDNIK BEOGRADSKE PLANINARSKЕ ZONE

Na šumovitoj i lijepoj planini Gučevo iznad Loznice i Banje Koviljače, odakle se pruža izvanredan pogled na Zvornik i donji tok zaista krvudave Drine, 18. i 19. aprila održano je prvi put dvodnevno kvalifikaciono takmičenje Planinarsko-smučarskog saveza beogradskog područja za prvenstvo Srbije.

Na stazi dugoj oko 40 km, s osam kontrolnih tačaka, startovalo je po lijepom i sunčanom vremenu 29 ekipa, a 21 je završila takmičenje. Deklarsiravši svoje konkurenate, nadmoćno je pobijedila ekipa PSD »Čelik I« u sastavu: Dragoje Čikić, Milutin Kljajić i Milorad Garović sa 364 boda više od beogradskog »Partizana«.

Redoslijed ekipa po zbrajanju bodova je slijedeći:

1. PSD Čelik I — Smederevo	2199 boda
2. PSD Partizan — Beograd	1935 boda
3. PSD Avala — Beograd	1925 boda
4. PSD Železničar — Beograd	1896 boda
5. PSD Miroč — Smederevo	1870 boda
6. PSD 21 Maj I — Beograd	1866 boda
i.t.d.	

Ovih šest ekipa se kvalifikovalo za dalje takmičenje za prvenstvo Srbije, koje će se kao dvodnevno održati početkom jula na terenu koji još nije određen. U toku su ovakva takmičenja i u ostalim regionima SR Srbije. Opće je mišljenje da je ovo takmičenje gotovo malo prvenstvo Srbije, jer ekipa

drugih regiona su kvalitetno mnogo slabije i, osim izuzetaka, duže vremena ne postižu zapaženje uspjeha. Ekipa PSD »Čelik II« u sastavu: Sveti Zdravković, Tomislav Savković i Blagoje Mirković zauzela je 12. mjesto. Veoma prijatno je iznenadila i obradovala ekipa »Čelik III« u sastavu Miroslav Trifunović, Živorad Paunović i Dušan Ćurčić, koja je zauzela 11. mjesto. Ta trojica omladinaca, među njih dvadeset, upravo završavaju Čelikovu planinarsku školu i ovo im je prvi samostalni nastup u stvarnoj konkurenciji i mada nedovoljno iskusni i najmladi, ulivaju nadu i optimizam da se u Čeliku ne moraju bojati za nove takmičare, kao dostojnu zamjenu starijih asova.

Poslije vrlo bogatog takmičarskog programa, koji su osim planinara upotpunili atletičari, radio amateri i padobranci, takmičari su posjetili selo Tršić i rodnu kuću oca srpske azbuke i velikog reformatora Vuka Karadžića.

Poseban kuriozitet bili su padobranci skokovi ispred planinarskog doma na Gučevu, koje su izveli državni reprezentativci i rekorderi u padobranstvu Branko Protić i Đuričko Nikola, članovi aero-kluba »Beograd«. Računa se da je na Gučevu bilo oko 2000 planinara i izletnika.

Ovo je vjerojatno bila najbolje organizirana planinarska akcija u Srbiji do sada.

M. K.

PD »BORAŠNICA« U KONJICU PONOVNO OZIVJELO

Planinarsko društvo »Borašnica« iz Konjica, u proteklih 22 godine koliko postoji, imalo je blistavih, a i tamnih godina. Naime, kao i većina planinarskih društava, i rad »Borašnice« je oscilirao. Bilo je godina kada se prednjačilo u radu, kao i onih kada je rad zamirao do te mjere da se nije sa sigurnošću znalo da li »Borašnica« postoji ili ne. Srećom, ovih tamnih godina bilo je znatno manje od onih blistavih.

Najveća poteškoća u radu Društva su društvene prostorije. Od postanka do danas »Borašnica« nikada nije imala svoje prostorije, koje su toliko neophodne za rad.

Osnovni razlozi da »Borašnica« nije »umrla«, da je uvijek spašavana i dizana sa »samrte postelje« jesu zasluge nekoliko entuzijastica konjičkih planinara i lokacije Konjica, ovog lijepog gradića na obalama Neretve, podno Prenja.

Zapravo, nekoliko iskusnih i istaknutih konjičkih planinara, koji su svojevremeno bili aktori obnavljanja planinarske kuće na Jezercu, Ljubini, markacija po Prenju i drugih zamašnih akcija, uvijek su, poput Ilijenčika, priticali i pružali pomoći »oboljeloj« »Borašnici«. Níkada, ma gdje da su živjeli i radili, nisu dozvolili da njihova »Borašnica« prestane sa radom.

S druge strane, Konjic, smješten u dolini između Ivan-planine, Bitovnje i Prenja, kao glavno ishodište na ove planine, posebno na Prenj, nije se mogao oglušiti o planinarsku aktivnost. Ovo tim više, što postoji dugogodišnja planinarska tradicija i što svi strani i domaći planinari, turisti i drugi pri odlasku na Prenj traže informacije od Konjičana. Ono što je Mojstrana ili Bohinj za Triglav, to je Konjic za Prenj.

Iako ovo Društvo broji ispod stotinu članova, godišnjoj skupštini, koja je održana 11. 3. 1971. godine, prisustvovalo je više od dvije stotine osoba, mahom mlađića i djevojaka. Više od 50 posto stanovnika bavi se planinarstvom, odnosno aktivno planinari, ali mali broj njih je sa planinarskim knjižicama. Većina njih članstvo u planinarskoj organizaciji smatra formalnošću. To je osnovni razlog za neredovno aktivnan rad i nedopustivo mali broj članstva »Borašnice«.

Međutim, kada je god trebalo učešće većeg broja u nekim akcijama, kao što su obnavljanje kuća, prenska tragedija nastrandala trojice alpinista 1970. godine i sl., Konjičani su veoma aktivno učestvovali u velikom broju.

Godina 1970. bila je prekretnica za konjičke planinare, kako su sami to konstativali. Ponovo su se aktivirali iskusni i pokrenuli rad. Angažovali su veći broj mlađih perspektivnih članova.

Sudeći po onome što trebaju da učine, članovi »Borašnice« će se ponovo uvrstiti u red najaktivnijih planinarskih društava u Bosni i Hercegovini.

Centralno mjesto u obimnim zadacima zauzima dobrovoljni rad i povećanje broja članova, kao i stručno uzdizanje mlađih kadrova.

Dobrovoljni rad, kako je predviđeno, treba da počne 1. maja 1971. godine. Toga dana u Pasnjim dolinama (na visini od 1620 m) bit će položen kamen temeljac nove planinarske kuće. Ovaj objekat, kapaciteta 20 ležaja, treba da bude završen do 29. novembra 1971. godine.

1972. godine konjički će planinari »ukrstiti kopljem« u borbi za izgradnju nove planinarske kuće u Tisovici. Ova kuća će biti ista kao i ona u Pasnjim dolinama, a završit će se u istoj godini, tj. 1972. godine.

Izgradnjom ovih dviju novih kuća koje su povezane sa postojećom na Ljubini, Prenj će tada imati pet planinarskih kuća i isti broj lovačkih.

Osim toga, izgradnjom ovih novih objekata, bit će omogućen izlazak i posjet najvišim prenskim

vrhovima po svakom vremenu i u svaku dobu godine. Sto je najvažnije, to će biti siguran put. Od Konjica do kuće na Ljubini ima 2 sata hoda, od kuće na Ljubini do Pasnjih dolina također dva sata hoda, a do Tisovice i od Tisovice do Jezerca je razdaljina od dva sata pješačenja.

Realan plan i mlađe ambiciozne snage najbolja su garancija da su konjički planinari krenuli ponovo pravim putem. Nadamo se da će u tome uspjeti, da će dobiti prostorije i riješiti pitanje finansiranja. Naime, društvenim dogovorom u konjičkoj komuni pitanje finansiranja kulturno-sportskih organizacija je riješeno u vidu samodoprinos, odnosno posebnog fonda. Na ovaj način i »Borašnica« će biti finansirana. Visina sredstava, svakako, ovisi o aktivnosti članova ovog društva.

Može se očekivati da će ovu novinu konjičke komune prihvati i neke druge teritorijalno-političke zajednice.

UZEIR BEŠIROVIĆ

TRIJUMF SKIJASA »BUKOVICA« NA 14. BJEŽAŠNIČKOM DANU

Na snježnim terenima Bjelašnice početkom travnja održano je tradicionalno natjecanje planinara-skijaša u okviru 14. Bjelašničkog dana.

Iako je cijela planina Bjelašnica još uvijek bila prekrivena visokim snijegom, organizatori i natjecatelji su morali uložiti veliki napor da bi se ova priredba održala. Naime, tokom cijelog dana duvao je jak vjetar, a gornji dio staze prekrivali su gusti oblaci. Snijeg, naročito u donjem dijelu staze, bio je suviše vlažan i težak za vožnju.

Ovi nepovoljni uvjeti zahtijevali su od skijaša veliku snagu i izdržljivost, kao i posebnu vještinsku u terenskom skijanju. Pored toga, svaki skijaš je morao imati naprtnjaču sa minimalnom težinom od 5 kilograma.

Na stazi dugoj 4000 metara, sa visinskom razlikom od 400 metara, nastupilo je 11 ekipa, sedam seniorskih i 4 juniorske. Juniori su, po propozicijama, pored brzinske vožnje i gadanja iz puške, morali improviziranim sredstvima ukazati pomoći i svesti na cilj »unesrećenog«.

Najuspješniji u kategoriji seniora su bili članovi Akademskog planinarsko-smučarskog društva »Bukovica« iz Sarajeva, koji su zauzeli prvo mjesto. Drugo mjesto pripalo je ekipi Planinarsko-smučarskog društva »Pazarica« iz Pazarica (nedavno novosformirano društvo), a treće mjesto osvojila je ekipa »Bjelašnice«, tj. domaćina ovog natjecanja.

U kategoriji juniora prvo mjesto osvojila je ekipa PD »Zvijezda«, Ilijaš. Drugo mjesto osvojili su članovi PD »Treskavica« iz Sarajeva, a treće juniori PD »Bjelašnica«.

Isaković Hrustem, član Bukovika, nadmoćno je osvojio prvo pojedinačno mjesto u klasi seniora, dok se njegov najveći konkurent, Fejzić Edhem-Tabelj iz Pazarica, morao zadovoljiti sa drugim mjestom. Treće mjesto pripalo je Bašić Aliji, također članu Bukovika.

U pojedinačnoj konkurenciji kod juniora najbolji je bio Božija Davorin, član PSD »Igman«, Sarajevo, koji je zauzeo prvo mjesto. Drugo mjesto osvojio je Oruč Sead, PD »Pazarica«, a treće Berbić Amir, PD »Zvijezda«, Ilijaš.

Organizacija ovog natjecanja bila je odlična, pa organizator zasluguje najljepše riječi hvale.

Veliki broj učesnika i onih koji su pratili ovo zanimljivo planinarsko skijanje, najbolji su dokaz da za ovu vrstu natjecanja u redovima planinara vlada veliki interes, posebno među mlađim i talentovanim skijašima.

Sljedeće godine 15. Bjelašnički dan održat će se u znaku jubileja, tj. 25-godišnjice PD »Bjelašnica«.

Organizator, kako smo saznali, ima namjeru da na ovo takmičenje pozove sve one koji su učestvovali na 1. Bjelašničkom danu. Mnogi od njih su davno prestali biti takmičari, a neki su prestali i skijati. Ipak, svi će se oni ponovo naći na snježnim bijelim stazama Bjelašnice. Bit će, svakako, poseban doživljaj skup starih i mlađih planinara-skijaša.

UZEIR BEŠIROVIĆ

PLANINARSKE PRILIKE U TUZLI

Tuzlanski industrijski bazen nema sreću da ga okružuju visoke planine, kao što je to slučaj, na primjer, sa Sarajevom. Priroda u tome kraju je smirena i blaga. Nema visokih gorostasa, kao što su Vlašić ili Prenj, koji se prijeti nadnose nad gradove i doline. Ovdje nema visokih kamenih tornjeva što svojim vrhovima paraju oblake. Ovdje je kamenje pretvoreno u »crno i bijelo zlato«: ugaj i so, a visoki dimnjaci fabrika rigaju mrtki dim visoko u oblike. Ali konfiguracija terena i taj prirodnih nedostatak ne čine smetnju tuzlanskim planinarama, bar ne u toj mjeri, da ne bi mogli razvijati planinarsku aktivnost.

Istina, zbog udaljenosti visokih planinskih masiva tuzlanski planinari su svoju djelatnost prilagodili tamošnjim uvjetima. Zapravo, manje je zastupljeno visokogorstvo, što je sasvim logično. Alpinizam nema uslova za bolji rad i veći razvoj, pa je zbog toga u stalnom »povoju«. Slično stoji i smučarstvo, s tim što se pažnja posvećuje masovnosti. Izvodi se tzv. terenska vožnja, a padine manjih ili većih brežuljaka, u okolini naselja, koriste se za smučarske terene, i to samo kratko vrijeme, zbog nedostatka snijega.

U ovakvim uvjetima planinarama tuzlanskog bazena preostalo je da se bave masovnim planinarenjem ili, kao se to planinarskom terminologijom kaže, izletništvo.

Ovakva orijentacija sasvim odgovara, ne samo prirodnim uslovima, nego i stvarnim potrebama tamošnjih radnih ljudi i radnih zajednica. Naime, opći je interes da što više radnih ljudi, daka i ostalih građana ovog industrijskog bazena, nedjeljne vikende i prazničke dane provedu u prirodi, u bližoj i daljoj okolini Tuzle.

Ovaj oblik »planinarenja« ne odgovara izvjesnom broju planinarskih radnika, tj. afirmiranim planinarama koji su u društvenim aktivnim, jer takav rad smatraju izvjesnom degradacijom. Njihova je želja viši nivo, zapravo, visokogorsko planinarenje, putem onih mjeseta gdje je planinarska tradicija stara decenijama godina.

Treba reći, da su tuzlanska planinarska društva na svojim, nedavno održanim godišnjim skupština, postigli zajednički dogovor: da zajedničkim snagama, uz pomoć društveno-političkih i radnih organizacija, sinhronizovanim radom, izvode što više radnih ljudi, posebno omladine, i građana u prirodi na izlete.

Prema postignutom dogovoru očekivati je da će u ovoj i narednim godinama tuzlanski planinari brojčano ojačati, organizacione se učvrstiti i materijalno srediti.

Treba dodati, da su planinarski i ugostiteljski objekti, koji postoje na raznim stranama u bližoj i daljoj okolini Tuzle, nedovoljno prostrani da bi mogli primiti sve one koji žele da u njima provedu nedjeljne odmore, državne praznike i dio godišnjih odmora. U tu svrnu će se proširiti postojeći i izgraditi novi objekti, posebno i najveći broj će biti smješten na obalama jezera Modrac.

Značajna novina je u tome što su tuzlanski planinari izvršili sve pripreme da ove godine otvore Tuzlansku planinarsku transverzalu. Ova transverzala obuhvata sve planine sjeveroistočne Bosne od rijeke Bosne do Drine. Može se preći za 4–5 dana hoda. Prolazeći transverzalnim putem svaki posjetilac će upoznati najlepše prrodne ljepote, kulturne i historijske objekte, kao i mjesta značajna iz NOB-e. Cijela transverzala ima 30 kontrolnih tačaka, a za dokaz obilaska i posjetu služe pečati ili fotoi dotičnog mjeseta ili objekta.

Novina ove transverzale, u odnosu na druge, je što je uveden bod-sistem. Naime, za svaki sat pješačenja dobije se 10 bodova. Tako, naprimjer:

— za izlazak na Zmajevac (visok 1017 metara) 20 bodova,

— za izlazak na vrh Konjuh-planine 40 bodova,

— Zečiji Vrat 30 bodova itd.

Otvaranjem Tuzlanske transverzale u Bosni i Hercegovini ćemo imati ukupno pet planinarskih transverzala (sada postoje: Sarajevska, Bjelašnička, Igmanški marš i Vranička).

UZEIR BEŠIROVIĆ

GODIŠNJA SKUPŠTINA GPD »SKOPJE MATICA«

U prostorijama Zavoda za stambenu izgradnju Skopja je 26. III 1971. održana XXI redovna godišnja skupština Gradskog planinarskog društva »Skopje Matica«. Na skupštini bili su prisutni uz sto članova društva, delegat Planinarskog saveza Makedonije, delegati planinarskih organizacija iz Bitole, Titovog Velesa, Tetova, Prizrenu i planinarskih organizacija iz Skoplja.

Izvještaj za protekli period 1969-70. godine podnio je predsjednik društva, Istaknuo je da društvo broji 517 registriranih članova, da je u ovom periodu priredilo 50 organiziranih izleta u naše planine, u Rumunjskim Karpatima i u Bugarskim planinama Rili i Vitoši. Pribavljen je novi program za ovu godinu, za izlete u naše planine, Tatrama u Slovačku, Olimpu u Grčku i u Bugarske planine. Usvojen je prijedlog prisutnih za što tješnju saradnju s ostalim planinarskim organizacijama u Makedoniji i planinarskom organizacijom u Prizrenu.

Nakon dnevog reda priredena je zakuska, projicirane su fotografije u boji sa izleta i priredeno je veselje.

T. R.

KORISTAN RAD PD »UČKA« U RIJECI

Riječko planinarsko društvo »UČKA« spada među manja planinarska društva. Broj članova kreće se oko 150. No, po svojoj djelatnosti može se uvrstiti među veoma aktivna na području Rijeke, Istre i Gorskih kotara. U društvu se naročito njeguje klasični način planinarenja, onoga sa gojzercima i naprtinjačom, tj. pješačenjem. Zgodimice se priređuju izleti sa posebnim autobusima, ali glavno ostaje planinarski hod. Nema gotovo nedjelje da se ne priređuju izleti u blizu i dalju okolicu Rijeke, od masića Učke do Risnjaka i Bitoraja. Izleti su dobro posjećeni, a zbog gostoljubivosti članova »Učke« pridružuju se i lijepi broj članova drugih planinarskih društava, kao i oni koji nisu nigdje učlanjeni. Vesselog raspoloženja nikad ne manjka.

U toku 1970. godine društvo je usmjerilo svoj rad na otkrivanje i označavanje do sada neposjećivih vrhunaca. Zbog toga je pojačan rad pododbora za uzdržavanje planinarskih staza. O novim se stazama redovito podnosi izvještaj Općinskom planinarskom savezu, a prigode se o učinjenom objelodanju manji članici u novinama u Rijeci.

Položaj našega grada i blage klimatske prilike omogućavaju planinare i u zimskom periodu. Tako su poduzimani izleti u toku zime 1970/71. na padine Učke, područja Grobinštine, uspon na Medvedak i u okolicu Plasa, Hreljinu itd.

Na poticaj agilijnih članova, u toku minule zime održavana su svakog četvrtka društvena sijela u društvenim prostorijama Poduzeća ptt Rijeka. Zamoljeni su planinari — fotografii, da na sastancima prikažu svoje dijapositive sa izleta. Tako smo imali prilike, da poređ snimaka sa naših planina vidimo i one sa planinarskih pohoda na Ararat, Kilimandžaro, Dolomite i Tunis.

Nekoji planinari prikazivali su veoma lijepo snimke cvjetane (flore) naših planina. Svima se društvo lijepo zahvaljuje na susretljivosti.

Uvedena je još jedna novost. Prilikom izleta, podobor za održavanje planinarskih staza nosi sa sobom boju, kistove i sjekiru, pa se odmah na licu mjeseta uklanjuju manjkavosti na oznakama i ispravljaju pogreške uvažavajući primjedbe izletnika, a krešu se i izrasle grane i uklanju nastale zapreke.

Društvo se stara i o obavljanju građanstva. Susretljivošću domaćeg dnevnika »Novi list« ustup-

ljen je svake srijede zbog propagiranja planinarstva dio prostora u dnevniku, pa je omogućeno planinarima da ovim načinom objelodanjuju svoje vesti. Isto su tako uspostavljene veze sa »PD Kamenjak« i njegovim »Planinarskim listom«.

PETAR PAVEŠIĆ

PROSLAVA 70-GODIŠNICE SRPSKOG PLANINARSTVA U BEOGRADU

U ovoj godini navršava se 30-godišnjica ustanka naroda Jugoslavije i 70-godišnjica planinarstva u Srbiji.

Proslava 70-godišnjice planinarstva u Srbiji treba da bude usmerena na: jačanje i omasovanje planinarskih društava obuhvatanjem novih članova pre svega iz redova dece i omladine, organizaciono sređivanje i uvršćivanje društava, na rešavanje pitanja kao što su finansiranje, stručni kadrovi, objekti, stručni rad i pokretanje novih akcija i proširenje i sadržajno obogaćivanje dosadašnjih aktivnosti.

U ovakvom pristupu, Beograd treba da nadje svoje mesto u obe proslave. U prvoj kao aktivni učesnik u revolucionarnoj prošlosti i ulozi u NOB-u, i u drugoj kao pokretač planinarstva u Srbiji, jer je prvo planinarsko društvo bilo osnovano u Beogradu. Zbog ovoga je 18. januara 1971. godine održan zajednički sastanak Sekretarijata Planinarskog saveza Srbije i Izvršnog odbora PSS za grad Beograd i predsednika planinarsko-smučarskih društava »Sutjeske«, »Zlatibora«, »Pobede«, »Zlatara«, »Avalе« i »Zeleničara« koji su se odazvali pozivu za sastanak.

Na održanom sastanku je dogovoren, da se Izvršni odbor PSS za grad Beograd i beogradska planinarsko-smučarska društva najaktivnije uključe u obe navedene proslave, kao i da proslave treba što je moguće više zasnovati na aktivnostima trajnijeg i dubljeg značaja.

Kao neposredni zadatak dogovoren je da planinarsko-smučarska društva u Beogradu i PSS za grad Beograd:

1. U okviru 100 MARŠEVA PUTEVIMA REVOLUCIJE, do 23. maja 1971. godine, koga se dana održava Pohod mladosti, izvedu što je moguće veći broj marševa, i

2. U okviru SLETA PLANINARA JUGOSLAVIJE na Kopaoniku 2-7. jula 1971. godine organizuju što masovniji dolazak planinara i prijatelja planinarskih društava, naročito članova Saveza izviđača, Ferijalnog saveza, Veća narodne tehnike, Saveza omladine, Gradskog odbora Crvenog krsta, Gorana itd.

U okviru Programa i plana rada za 1971. godinu, dostavljenog svim planinarsko-smučarskim društвима, Izvršni odbor PSS za grad Beograd konkretnizuje svoje zadatke u vezi sa proslavom 30-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije i 70-godišnjice planinarstva u Srbiji. Ti su zadaci, kao što se iz materijala vidi, vrlo brojni. Sigurno je da će Izvršni odbor u međuvremenu morati da rešava i druga trenutno nesagledana, odnosno nekonkretnizvana pitanja. Sada je na planinarsko-smučarskim društвимa u Beogradu da se što aktivnije uključe u izvršavanju programa i planiranih akcija PSS za grad Beograd, kao i da definišu svoje planove rada. U prvom redu radi se na izradi plana marševa i uključivanja u proslavu Sleta planinara Jugoslavije. Ni jedno društvo ne bi smelo da ostane bez organizovanja bar jednog od 100 marševa putevima revolucije i brojnog učešća na Sletu planinara Jugoslavije, PSS za grad Beograd preuzeo je na sebe da za 15. i 16. maja 1971. godine organizuje marš »Tragom kosmajskih partizana«.

Prema dogovoru sva planinarsko-smučarska društva koja organizuju marš, po jedan primerjalni plana marša sa nazivom, ciljem i maršrutom, treba da dostave PSS za grad Beograd i Planinarskom Savezu Srbije.

M. K.

CESTITKE PLANINARIMA ZADRA

Planinari Zadra rješavaju većinu svojih problema entuzijazmom i dobrotoljnim radom koji je na neki način u PD »Paklenica« postao tradicija. Tim »sredstvima« oni su izgradili svoj dom u Velikoj Paklenici na Velebitu čija je izgradnja trajala

punih devet godina, uveli vodu i struju u njega, izgradili sanitarni čvor i drvarnicu, dorište itd. Izgradili su i visinsko planinarsko sklonište na Ivinim Vodicama podno Svetog brda na visini od 1250 metara. Na istoj osnovi oni održavaju svoje objekte, ulažući pri tom znatan trud i napore, radeći i najteže poslove.

Ovih dana organizirali su još jednu dobrovoljnu radnu akciju u kojoj su izvršili razne popravke na domu, bojadisali ga, te popravili opremu u njemu itd. Ova akcija trajala je dva dana. U njoj je učestvovalo 18 planinara. Za to vrijeme izvedeno je poslova u vrijednosti od 10.000 dinara. Radili su 12-14 sati dnevno. Za to vrijeme bojadisane su sve prostorije u domu, oprema u njemu i fasada doma. Dom je dobio veoma lijep izgled. Boravak u njemu sada predstavlja pravo osvještenje i prijatan ugodaj.

Gradani Zadra koji su pod kraj akcije posjetili dom i vidjeli s kakvim zalaganjem i samoprijegom planinari rade, izrazili su im iskrene čestitke.

Nema sumnje, to su primjeri na kojima bi se moglo učiti i mnoge slične društvene i sportske organizacije. To je i dokaz da se mnogo što može uraditi iako se to ne plaća, samo za to treba da postoji dobra volja, koheziona snaga, te svijest o tome da je ponekad korisno pa i potrebno svoje lične interese podrediti društvenim.

D. P.

ZIMSKA AKTIVNOST PD »JANKOVAC«

Pošto je jesenska aktivnost osječkih planinara, članova PD »Jankovac« završila veoma uspјelim ! dobro posjećenim partizanskim maršem kroz slavonske gore, zimska se djelatnost uglavnom prenijela u društvene prostorije. Kao i svake godine, održan je niz zanimljivih projekcija kolor-dijapozitiva uz tumačenja ili čak predavanja. Najviše je zanimanja, dakako, pobudilo predavanje ing. Milovana Dlouhyja »Kroz planine Turske i Irana«, ali su i ostale prirede bile veoma dobro posjećene, što pokazuje da je ta aktivnost osječkih planinara stekla popularnost u planinarskim redovima, a izvan njih. Najaktivniji u tome bio je Miroslav Matošević (održao je dva predavanja: »Bjelašnica« i »Od Bohinjskih Alpa do Idriskog hribovja« i sudjelovao u organizaciji ostalih), zatim su još priredene večeri »Kopaonik zime« (F. Legradić) i »Gornja talijanska jezera« (I. Slaviček).

U domu na Jankovcu održana su dva skijaška tečaji uz sudjelovanje članova PD »Jankovac«, a u organizaciji požeških i našičkih skijaša i planinara. Krajem zime društvo »Jankovac« održalo je tečaj orijentacije i čitanja karata za mlađe članove.

Predavači su bili Miroslav Matošević i Duro Kirh-majer.

I. S.

GODIŠNJE SKUPŠTINE PLANINARSKIH DRUŠTAVA

PD »GREBENGRAĐ« iz Novog Marofa održalo je svoju redovnu godišnju skupštinu 27. veljače u Varaždinu. Izvještaj podnesen skupštini bio je odraz veoma uspješnog jednogodišnjeg rada. Iz njega vrijedi spomenuti uspješnu organizaciju Sleta mlađih planinara Hrvatskog zagorja kao i veliku aktivnost oko održavanja i uređenja planinarskog naselja pod Grebenogradom. Skupština je između ostalog obaviještena i o radovima na elektrifikaciji i izgradnji ceste. Osim toga postignut je sporazum oko podizanja jednog novog montažnog objekta u sklopu naselja, koji će podignuti Općinski odbor sindikata radnika uslužnih djelatnosti iz Varaždina. U redovima ovog odbora nalazi se veliki broj planinara pa je predloženo da se u sindikalnom odboru osnuje planinarska sekacija PD »Grebenograd«. Na kraju skupštine nekolicini vrijednih članova podijeljena su odlikovanja i priznanja PSJ i PSH.

PD »DUBOVAC« održalo je u zgradbi Skupštine u Karlovcu svoju redovnu skupštinu u četvrtak 11. ožujka. Iz tajničkog izvještaja izdvojiti ćemo samo dva detalja podjednako zanimljiva. Prvi se odnosi na uspješno rukovođenje sa dva planinarska objekta što je veliki uspjeh ovoga društva. Sa druge strane velik problem ovoga društva je nedostatak

društvenih prostorija zbog čega je društveni planinarski rad spao na minimum. Zaključeno je da u najkraćem vremenu treba pronaći odgovarajuće prostorije, osvježiti aktivnost i omasoviti društvo. Vjerujemo da će idući izvještaj iz Karlovca biti na opće zadovoljstvo i drugačiji nego sadašnji.

OGRANCI PD »SLJEME« u Bjelovaru i Križevcima održali su takoder svoje skupštine. Dok je ogranka iz Bjelovara održao skupštinu u planinarskom domu na Kamenitovcu 13. ožujka, planinari iz Križevaca održali su svoju skupštinu tijedan dana kasnije u zgradi mjesne Pošte. Oba ova ogranka djeluju prema svojim mogućnostima i uz pomoć matičnog društva iz Zagreba, kao što je istaknuto u izvještajima. Ogranci suraduju i sa planinarskim društvima u svojim mjestima a redovno se pojavljivaju na gotovo svim međudruštvenim manifestacijama i na saveznim planinarskim akcijama. Za ovu godinu planinari iz ova ova ogranka pripremaju se da u većem broju sudjeluju na sletu PTT planinara Jugoslavije čiji organizator je ove godine njihovo matično društvo iz Zagreba.

PD »IVANČICA« iz Ivance pridružilo se ovoj seriji godišnjih skupština, održavši svoju 27. ožujka. Sa svojih tri stotine članova društvo je pokazalo lijepu aktivnost koja je kroz izvještaj prikazana skupštini. Podatak da društvo održava oko 180 km planinarski puteva na Ivančici i njenim prilazima najrečitije govori o jednom dijelu aktivnosti, uz što treba dodati održavanje planinarskog doma, izlete i ostalo. Društvo ima i svoju sekciju koja djeluje vrlo uspješno s druge strane Ivančice — u Zlatar Bistrici.

Na ovoj skupštini donesen je i zaključak da se u spomen preminulog planinara, kompozitora i sina ovog kraja nazove jedan od najlepših puteva, onaj koji preko Konja vodi na Ivančicu, imenom Rudija Rajtera. Tako su na ovaj pomalo neobičan način odali svoje poštovanje čovjeku koji je uglažbio stihove poznate popiljevke »Polek jedne velike gore« posvećene Ivančici i kraju podno nje.

Z. HLEBEC

PDS »VELEBIT« u Zagrebu održalo je skupštinu 16. travnja u svojim društvenim prostorijama. Uz neobično mali broj prisutnih održani su referati koji ne ulijevaju optimizam jer pokazuju stagnaciju društva. Dijelom se to može objasniti i naglim napadom predsjednika, ali bez sumnje i premalim naporima da se društvo afirmira među studentskim masama. Cijela djelatnost društva danas stoji na ledima desetaka aktivnih članova. Ako društvo ne nade načina da prikupi novih snaga i da uspostavi kontakt sa studentima na svim fakultetima, njegov rad će i dalje ostati u anonimnosti. U društву su najviše uspjeha imali špiljari i alpinisti. Kao glavni problem u idućem periodu istaknuta je mogućnost deželalije iz društvenih prostorija koje gradska skupština želi iskoristiti u poslovne svrhe. Za novog predsjednika izabran je Joško Kirigin.

PD »PSUNJ« u Pakracu održalo je skupštinu 28. ožujka pred prepunom dvoranom u kojoj je bilo i mnogo značajnijih građana nečlanova. Iz tajničkog referata najzanimljivija je činjenica da je u Pakracu svaki 15. gradanjan član planinarskog društva i da je u tom pogledu teško naći preanca Pakracu u čitavoj zemlji. Društvo je prošle godine organiziralo u području svog doma na Omanovcu Republičko orientacijsko natjecanje koje je dobro uspjelo. Do planinarskog doma sada se može motornim vozilima jer je probijena cesta do doma. Skupština se oprostila od svog dugogodišnjeg člana i predsjednika ing. Molnara, koji je zbog poslovnih razloga premješten u Bjelovar. Delegat bjelovarskog društva izrazio je nadu da će ing. Molnar i u Bjelovaru staviti svoje snage na raspolaženje planinarstvu. Skupština je završena tradicionalnom zabavom.

PD »SOKOLOVAC« iz Slavonske Požege održalo je skupštinu 18. travnja u svojem domu »Lapijak« iznad Velike. Iz izvještaja je vidljivo da je društvo u prošloj godini vrlo uspješno djelovalo i da je njegova aktivnost bila svestrana. Naročito je bio zapužen izvještaj pročelnika stanice Gorske službe spasavanja i Skijaške sekcije, dra Tomislava Sableka, koji je izvještaj popratio kolor dijapozi-

tivima i filmom sa Skijaškog prvenstva Jugoslavije i Tečaja stanicu u Austriji. Društvo je nedavno izgubilo svog vrijednog člana seniora, druga Tauer, koji je bio pročelnik markacijske sekcije, pa mu je tom prilikom odana počast. Na predsjedničkom mjestu i u slijedećoj godini ostat će prof. Antun Petković.

Z. P.

TRANSVERZALA »BOŠKO BUHA« JEDNA OD NAJPOSJEĆENIJIH U ZEMLJI

Među mnogim planinarskim transverzalamama u Jugoslaviji posebnu vrijednost ima transverzala »Boško Buha« koja počinje u Prijepolju, a završava na Durmitoru. Uspostavljena je u čast pionira Boška Buhe, narodnog heroja, koji je poginuo 28. IX 1943. na Jabuci kod Pljevalja. Ova transverzala je jedna od najposjećenijih u našoj zemlji. Do sada ju je obišlo i dobio spomen-značku nekoliko hiljada planinara. Kao i svake godine i ove će na dan pogibije Boška Buhe biti održan memorijal u znak sjećanja na njegovu ličnost.

MILAN RADOVIĆ

KANARSKI OTOCI I ŽIĆARA

Ovu vijest, vezanu uz planinarski turizam i daleko Kanarsko otoče, prenosimo iz Planinskog vestnika. Kanarsko otoče, kao jedinstven cilj na Atlantiku pojavljuje se sve češće u planovima turističkih agencija, pa je ova vijest utoliko zanimljivija.

Na otoku Tenerifer nalazi se zanimljiv planinarski masiv sa najvišim vrhom Pico de Teide (3707 m). Iako u Atlantiku, ovaj planinski masiv zimi je prekriven debelim slojem snijega. Zeleći iskoristiti mogućnost planinarsko-skijaškog turizma na otoku, prema spomenutom vrhu gradi se velika žičara. Donja stanica žičare koja je već izgrađena leži na sjevernom rubu najvećeg vulkanskog ždrijela na svijetu sa promjerom od 15 km i opsegom od 57 km, na visini od 2359 m, na južnoj strani Teide.

Gornja stanica žičare nalaziće se na 3500 metara, odakle će se na uspon do vrha biti potrebno svega 45 minuta hoda. Gornja stanica žičare locirana je na trasi planinarskog puta što od kuće Alta Vista (3200 m) vodi na vrh. Ova planinarska kuća dostupna je iz mjestanca Puerta de la Cruz odakle vozi autobus na visinu od 2650 m. Ako se, dakle, odlučite za posjet Kanarskim otocima ponesite sa sobom i planinarsku opremu.

Z. HLEBEC

NOVI PLANINARSKI DOM NA POHORJU

U protekloj godini Pohorje je dobito još jedan lijepi novi i konformni planinarski dom. Podiglo ga je planinarsko društvo »Impol« iz Slovenske Bistrike uz pomoć istoimene privredne organizacije. Novi planinarski dom se nalazi na mjestu zvanom »Pri treh kraljih«, kraj istoimene drevne crkve. Dom nosi ime Antona Stuhca, planinara i opskrbnika predratnog doma podignutog 1932. godine na istom mjestu. Za vrijeme rata dom je spaljen, a opskrbnik strijeljan. Već 1947. godine planinari su podigli mali improvizirani planinarski dom, a od 1954–1958. godine dogradivali su ga da bi ga konačno prošle godine potpuno dovršili. Dom ima 24 kreveta u sedam soba i skupnu spavaonicu sa 28 ležaja.

Ovaj planinarski dom nalazi se na lijepom i upravo idealnom mjestu i predviđa se da će uskoro postati veliki rekreativni centar na ovom dijelu Pohorja. Odavde je moguće poći na čitav niz izleta po Pohorju, kao na primjer do Roglje, Ribniške koće, Peska, Sumika, Crnog jezera i dr. u mjestu posljednje borbe legendarnog »Pohorskog bataljona«. Dom je i cestovno dobro povezan sa Mariborskim i Konjiškim Pohorjem te sa Slovenskom Bistricom, odakle u ljetnim mjesecima ima i redovita autobusna veza.

Z. HLEBEC

60 GODINA DOLOMITSKE CESTE

Poznato je da su Dolomiti dobili naziv po francuskom prirodoslovcu Dolomieu koji je 1970. našao dolomitski kamen na južnim vapneničkim Alpama. Planine koje su sastavljene od tog kamenja i nose ime Dolomiti, imaju svojevrstan i osebujan oblik i već preko 100 godina privlače stotine tisuća izletnika, turista, planinara, skijaša i alpinista.

Prvi su, dakako, stigli alpinisti koji su te planine otkrili i istražili te proširili glas o njihovoj ljepoti. Prvi među njima bio je Austrijanac Grohmann, iako niti talijanski planinski vodiči nisu mnogo zaostajali. Veliki udio u otkrivanju ovog kraja imaju Englezi i Nijemci, a spomenuti treba i umjetnike-slikare koje je oduševila čudovita harmonija boja dolomitske pokrajine. Već prije isteka prošlog stoljeća Dolomiti su postali stjecište alpinista sa svih strana, a Bolzano, Trento i ostala dolomitska mjesta i naselja postala su turistička mesta bez premača u Evropi.

Prošlo je skoro pola stoljeća, a Dolomiti su još uvijek bili teško dostupni jer je nedostajalo dobroih cesta. Akciju oko gradnje cesta pokrenule su tada planinarske organizacije koje su sabrale preko 30000 »Goldinarica« i ponudile ih vlastima. No trebalo je punih 14 godina da se izgradi cesta koja je povezala Cortinu d' Ampezzo i Bolzano. Službeno otvorene ceste bilo je 1910. godine.

Danas, šezdeset godina nakon njenog puštanja u promet, ovom, sada moderniziranom cestom, dnevno kreću prave rijeke automobila iz čitavog svijeta. Svi se slažu da je malo cesta koje posjetiocu pružaju toliko divnih ugledaja i da je to sada pravi raj planinarskog turizma. Za to su najzaslužniji planinari koji su ga otkrili i istražili.

Iz »Planinskog Vestnika«
Z. HLEBEC

ZAJEDNIČKI IZLET SINDIKATA I PLANINARA

U organizaciji sindikalne podružnice Zajedničkih službi Željezničkog transportnog poduzeza Zagreb i PD »Željezničar« iz Zagreba održan je 20. veljače jednodnevni zajednički izlet u Škocjanske Jame kod Divače u Sloveniji. Na izletu su bile 92 osobe, od čega 44 radnika s članovima svojih obitelji. Izletnici su putovali posebnim »snobusom u kojem su cijelim putem putnicu zabavljale planinarske pjesme i svirka. Izletnici, pa i oni koji su već ranije upoznali Postojnsku jamu, bili su veoma impresionirani prirodnim ljepotama Škocjanskih jama. U jednoj od dvorana je član Adolf Frančevski poveo pjesmu »Peharček moj« kojoj su se pridružili mnogi izletnici jer im se neobično svijedila akustičnost podzemnih dvorana. Nakon razgledavanja Jame izletnici su se odvezli autobusom na ergelu konja u Lipici, dok su omладinci otišli pješice u Vremensčicu da bi obišli jedan dio Slovenske transverzale. Povratak je također bio ugodan, popraćen pjesmom i srdačnim susretanjem slovenskih željezničara. Ovakav zajednički izlet pokazao se kao vrlo korisna društvena akcija u kojoj su planinari među željezničarima zadobili mnogo simpatija.

JOSIP SAKOMAN

JUBILEJ »JAVORKA«

Planinarsko-smučarsko društvo »Javorak« u Nikšiću proslavilo je jubilej 20 godina aktivnog rada. U velikoj sali Doma JNA okupili su se 21. novembra članovi da zajednički proslave svoj aktivni rad za dvije decenije postojanja Društva. Među njima bili su i njegovi osnivači i nosiloci planinarske i smučarske aktivnosti u prvim danima njegovog formiranja. Ovom jubileju prisutvovao je i veliki broj gostiju iz planinarskih organizacija širom zemlje, saradnika i predstavnika društveno-političkih organizacija, garnizona JNA, Skupštine opštine, privrednih organizacija i dr. Među gostima zapoženi su predstavnici planinarskih društava iz Pristine, Sarajeva, Beograda, Peći, Ivanjica, Žabljaka, Mojkovca, Titograd-a i Hercegovačeg, a od saradnika Republički sekretar za narodnu odbranu Krsto Grozdanić, potpredsednici SO Nikšić, predsjednik Opštinske konferencije SSRN, komandant garnizona JNA, predsjednik Saveza organizacija za fizičku kulturu i drugi.

Na svečanoj sjednici, na kojoj je podnijet referat o 20 godina rada Planinarsko smučarskog društva »Javorak«, dodijeljene su jubilarne diplome za 38 najaktivnijih članova i 36 saradnika-planinarskih društava, pojedinaca, društvenih i privrednih organizacija. Upravni odbor Društva pohvalio je 9 svojih najmladih članova pionira.

Gosti su pored pozdrava, čestitki i lijepih želja za dalji rad uručili Društvu i svoje poklone koji na neki način simbolizuju saradnju na razvoju planinarske aktivnosti.

Preko dobro aranžirane izložbe, članovi i gosti imali su prilike da se upoznaju sa razvojnim putem i rezultatima Društva. Veliki broj fotografija, oko 15 raznih priznanja, 10 peharja i rekviziti kojima se služe planinari, smučari, alpinisti, članovi Gorske službe spasavanja i speleolozi, govorili su o svestranoj aktivnosti, rezultatima i programu rada ove korisne organizacije koja uživa ugled u sredini u kojoj djeluje.

Veliko iznenadjenje na svečanosti je bilo što se pojavila i edicija Društva »Kanjon Nevidio«. Ovo je druga edicija Društva od njegovog formiranja. Knjiga je bogato ilustrovana uspješnim fotografijama uz tekst o tome kako je osvojen Nevidio, zadnji neosvojeni kutak Europe. Autori teksta i fotografija su članovi ekspedicije ovoga Društva koje je pripala čast i slava za ovaj uspjeh.

Poslije svečanog dijela za sve članove i goste prireden je koktel i zabava koja je spontano trajala sve do pola noći.

Svečanoj sjednici pristigli su i mnogobrojni telegrami od planinarskih društava i pojedinaca sa čestitkama za uspjeh Društva i željama za daljnji aktivan rad. Među njima je i telegram predsjednika Planinarskog saveza Jugoslavije dra Marijana Brecljca.

Svečana atmosfera, drugarski susret starih i novih članova, susret sa planinarama iz drugih društava, simbolizirao je drugarstvo na način kako se ono ispoljava pri susretima u planini. Kako planinarske aktivnosti, za razliku od ostalih iz oblasti fizičke kulture, nemaju svoju publiku, ovo je bila lijepa prilika da se sva ta aktivnost popularizira prigodom svečanosti na kojoj su sumirani rezultati 20 godina aktivnog rada.

MILOŠ BOJANOVIĆ

DEŽURSTVA U KUĆI NA BIJELIM STIJENAMA

PD »Rade Končar«, koje upravlja planinarskom kućom na Bijelim stijenama u Gorskem kotaru, javlja da će u toku ljeta objekt biti otvoren i u njemu dežuriti član društva na slijedeće dane: 26.-27. lipnja, 3.-4., 10.-11., 17.-18. i 24.-25. srpnja, od 31. - srpnja do 1. kolovoza, zatim 7.-8., 14.-15., 21.-22., 1.-29. kolovoza, 4.-5., 11.-12., 18.-19. i 25.-26. rujna, 2.-3., 9.-10. i 16.-17. listopada. Kuća raspolaže s 20 skupnih ležaja, a hrana i piće je opskrbljena djelomično (konzerve). U ostale dane kuća je otvorena samo uz prethodni dogovor i naplatu troškova dežurnog-a.

XIII SAVNIČKO PRVENSTVO

Trinaesto po redu i već tradicionalno Šavničko prvenstvo održano je 21. februara na stazi pored doma Šavnički na Bjelašnici. Na startu se pojavilo preko 80 natjecatelja iz PD »Željezničar«, »Igman«, »Pazarić« i »Bjelašnica«. Organizator je bila »Bjelašnica«. Podmladak i omladinke vozili su na stazi dugoj 500 m s 18 vratiljima, a mlađi i stariji omладinci su svoje umijeće pokazivali na nešto dužoj stazi s 25 vratiljima. Oko 200 gledalaca je sa simpatijama pratilo ovo uzbudljivo natjecanje. Diplome pobednika i skromne nagrade osvojili su u kategoriji podmlatka Zanka Nenad, omladinka Mira Tadić, obje iz PD »Bjelašnica«, u kategoriji podmlatka Kenan Slinić, mlađih omladinaca Fuad Sabačić i starijih omladinaca Sahib Sabačić, sva trojica iz PD »Igman«.

DAMIR KULENOVIĆ

PRIZNANJA SRPSKIM PLANINARIMA

Na dan 9. januara 1971. godine u Domu planira u Beogradu svečano je obilježena 25. godišnjica sporata u Srbiji sjednicom i akademijom SOFK Srbije,

na kojoj je o proteklom periodu govorio predsjednik SOFK Srbije Slobodan Bosiljčić.

Poslije toga Dragutin Čosić, član Predsjedništva SOFK Srbije, pročitao je odluku o dodjeljivanju najviših priznanja sportskim organizacijama i institucijama, sportistima i sportskim radnicima za zasluge na razvijanju sportsa u Srbiji od 1945. godine.

Za najveće uspjehe na sportskom polju zlatne značke dobio je 29 sportista. Za posebne uspjehe, ostvarene na ovom polju, nagrađeni su zlatnim plaketama: Fakultet za fizičko vaspitanje u Beogradu, Sportsko društvo »Crvena zvezda«, Sportsko društvo »Partizan«, Jugoslavenski sportski list »Sport« i Izdavačko preduzeće »Sportska knjiga«. Pored ovih zlatnog plaketom nagrađeno je još 113 sportskih radnika i sportista koji su predano radili na razvoju sportsa u Srbiji. Među ovih 113 sportskih radnika nalaze se i četiri planinara, a to su: Jončić Nikola (Koča), Kurepa Natalija, Krunić Miodrag i Varadanić Dušan.

Miodrag Krunić

ALTA VIA DELLE DOLOMITI NO2

Više od 100 planinara iz 7 zemalja prešlo je Dolomitsku transverzalu br. 2 (među ostalim i jedan bračni par, koji je za svoje prvo bračno putovanje odabrao ovu rutu) u razmaku od 2 godine nakon označavanja staza i postavljanja putokaze i osiguranja na ovom transverzalnom putu. On je nastao prema zamisli novinara i planinara Sigi Lechnera i dra Marija Brovelli. Oni su kao vodiči utvrdili sklonost planinara za upoznavanjem nepoznatih ali neobično ljepih predjela izvan granice zone Feltre, p. su organizirali i drugu dolomitsku transverzalu.

Impresionira brojka planinara, ponajviše stranača, koji su je prešli i na taj način joj dali publicitet među planinarima po čitavoj Evropi, a istovremeno i impuls za turistički razvitak u interesantnoj zoni kroz koju vodi trasa transverzale.

Alta via delle Dolomiti No2 je opisana od njenih autora u jednoj brošuri koja služi kao vodič i kao dnevnik, a raspačava se po svim mjestima sjedišta CAI (Klub planinara Italije). Planinari i turisti mogu je dobiti besplatno i neovisno da li se radi o domaćim planinarima iz Italije ili strancima.

Od kolike je važnosti za planinarstvo ova transverzala dovoljno je navesti da povezuje dolomitske grupe Putia, Odle, prevoj Gardena, grupu Sella, prevoj Pordoi, grupu Marmolada, prevoje Pellegrino, Valles, Pale di San Martino, Mular, Farangole, Val di Roda, Lede, Cereda i feltrinske Vette. Ova zadnja, do skora nepoznata, otkrivena je sada na sveopće zadovoljstvo kako planinara i turista tako i planinarskih i turističkih radnika.

Prelazom Vette od bivaka Feltre do planinarske kuće Giorgio dal Piaz uvedena je još jedna atraktivna tačka, a posebno kada bude uspostavljen zaštitni park koji će garantirati zaštitu interesantne flore i faune ovog područja.

Planinari koji su u potpunosti sveladili ovu transverzalu svraćaju u turističku poslovnicu u Feltre da bi primili za uspomenu besplatnu značku priznanja i upisali se u registar upisne knjige. Listajući registar transverzalaca interesantno je spomenuti društvo 12-orice francuskih planinara predvodjenih Alain Chevalierom, koji je uspio proći cijelu transverzalu, iako s jednom bolesnom nogom, belgijske supružnike Rogera i Janinu Ramsdam koji su transverzalu prešli sa svojim 14-godišnjim sinom i Jugoslavene Edu i Zorana Pavlovića iz Tuzle.

Italijana bilo je 28 i to iz Milana, Belluna, Treviza, Bassana, Conegliana i Vicenze, ali su manjkali očekivani planinari iz Feltrea koji su ranije prešli dolomitsku transverzalu broj 1. Ove godine bio je samo jedan građanin iz Feltrea: geometar Corrado Bosco.

Brojčano izraženo, ovu je transverzalu prešlo: 52 Nijemca, 28 Italijana, 21 Francuz, 10 Austrijanaca, 4 Švicarske, 3 Belgijanca, 2 Jugoslavene i 1 Amerikanika.

Na njoj su postignuti i izvjesni rekordi: Sergio i Giovanni Donadel iz Conegliana i Austrijanci Colic i Piets su prešli u rekordnom vremenu od svega 7 dana. Posebno je interesantan slučaj Elfriede Lyster koja je naročito doputovala iz USA da bi prešla ovu transverzalu i osvojila spomen-značku. Najoriginalniji je slučaj Anne Bak iz Brema i Jana Bachera, alpiniste iz Belgije, koji su ovu transverzalu koristili na bračnom putovanju.

Iz »IL GAZZETINO« od 13. septembra 1970. preveo E. Mott, Tuzla

SNJEŽNA OLUJA NA EKVATORU

Pod ovim malo neobičnim naslovom objavljena je u Planinskom vestniku vijest o jubilarnom usponu austrijskih planinara i alpinista na Kilimandžaru u Africi. Austrijski »Prijatelj prirode« sastavio je ekipu od 65 planinara i alpinista raznih generacija za ovaj uspon, želeći time naglasiti demokratičnost alpinizma za široke slojeve planinara. Svi članovi ovog alpinističkog izleta popeli su se na Uhuru-Peak, najviši vrh Kiba na Kilimandžaru. Dok su planinari za uspon koristili lakše probodan smjer, alpinisti su se do vulkanskog ţdrijela popeli preko ledenjaka. Ekipa je imala priliku osjetiti afričke vrućine, tropsku kišu kao i pravu snježnu oluju koja je trajala čitav dan popraćena temperaturom od -15°C . Možda ova podatak i ne bi bio neobičan da se to nije desilo u ekvatorijalnoj Africi. Osim toga na vrh Mt. Kenia (5199 m) popelo se 19 članova ove ekipa među kojima su bile i četiri žene. Alpinisti su ponovili prvenstveni uspon u stijeni Bationa i ispenjali južni greben u Pointe-Pigottu.

Z. HLEBEC

ČLANOVI »GREBEN-GRADA« U MONT BLANCU

Kod jednog društvenog izleta na Grossglockner i Dachstein rodila se među članovima želja, da osvoje i krov Evrope Mont Blanc (4808 m). Ovo se ostvarilo 3. VIII 1969. kada su se članovi Brigitte i Viktor Bodlaj, Jakob Nadilo, Stjepan Lukaček, Stjepan i Ćedo Horvatek, Vera Gogec, Franjo Kušter, Eva Vnučec, Hinko Kocijan, Mira Miličević iz Koprivnice, Zlata Čvek iz PD »Sljemena« ograničenja, Josip Stern iz PD »Ravna gora« Varaždin, pod vodstvom Vladimira Majnarića uputila na kružno putovanje i to: Austrija, Italija, Lichtenstein, Švicarska, Francuska.

Prošli su kroz Klagenfurt, Heiligenblut, Lienz, Sillian i zatim krenuli za Toblach, Cortinu d'Ampezzo uživajući u prekrasnim vidicima Dolomita. Na Passo Pordoi puknuo je diferencijal, te su neki morali natrag u Jugoslaviju po taj dio, dok su drugi čekali u Blumau.

Uza sve te neprilike nastavili su put do Chamomix-a odakle su se popeli tramvajem na Mont Blanc do visine od 2500 m. S ove točke popela se manja grupa do visine od 3700 m do samog ledenjaka. Imali su sreću da je bio vrlo lijep dan.

V. Majnarić

DESETI SLET PLANINARA JUGOSLAVIJE

Deseti slet planinara Jugoslavije održat će se od 3. do 7. VII ove godine na jednoj od najvećih planina u Srbiji — Kopaoniku. Sletište će biti među najvišim vrhovima ove planinske skupine, na tzv. Ravnom Kopaoniku, kod sedla između vrhova Gobelje i Karamana, na nadmorskoj visini od preko 1700 metara. Posjetioci će biti smješteni pod šatorima, a domaćin će za sve osigurati ishranu. Iako se do sletišta može doći automobilima (od sela Rudnice na cesti Kraljevo—Priština), mnogi će planinari htjeti da do sletišta dođu pješice od željezničke stanice Rudnica. U tu svrhu bit će markirani ne samo prilazi do sletišta nego i mnoge planinarske staze preko najljepših i najzanimljivijih dijelova Kopaonika.

Organizator priprema za slet veoma raznovrstan program. Pored raznih natjecanja, održat će se i otvoreno prvenstvo Jugoslavije u orijentaciji za kategoriju seniora i juniora. Osim toga izletnici će moći obići i upoznati razne kulturno-povijesne i turističke objekte u području Kopaonika.

Prema odluci Glavnog odbora Planinarskog saveza Jugoslavije prihvaćen je prijedlog da domaćin sleta i njegov organizator bude Planinarski savez Srbije i da slet bude jedna od glavnih manifestacija u proslavi 70. obljetnice organizirane planinarske djelatnosti u Srbiji. Naime, ove se godine slavi 70 godina od osnivanja Srpskog planinarskog društva (osnovano 1901. u Beogradu), prve planinarske organizacije u Srbiji. Organizatori žele da sletom obilježe i 30-godišnjicu ustanka naših naroda. Ovaj dvostruki jubilej bit će u Srbiji označen i raznim drugim manifestacijama, međutim, slet će među njima zauzeti prvo mjesto.

INFORMACIJE

Sve informacije o sletu, o programu, mogućnostima smještaja, izletima i mogućnostima prilaza do sletišta možete dobiti u obliku sletskog biltena ako ga zatražite pismeno na adresi PLANINARSKI SAVEZ SRBIJE, 11000 BEOGRAD, Dobrinjska 11

Planinari, dođite na Kopaonik!

POSLJEDNJA VIJEST

Planinarski Savez Hrvatske organizira kolektivni pohod sletu na Kopaonik

Izvršni odbor Planinarskog saveza Hrvatske odlučio je na svojoj sjednici 31. svibnja 1971. da organizira kolektivni posjet X. sletu planinara Jugoslavije na Kopaoniku 3, 4. i 5. VII. ove godine.

Putovat će se brzim vlakom do Raške (popust 50%, a u slučaju posebnog vlaka 75%). Od Raške autobusom na sletište. Dnevni pansion svega 13 dinara (3 obroka, ležaj pod šatorom).

Prijave i uplate šalju se na adresu organizatora: Planinarski savez Hrvatske, 41000 Zagreb, Gajeva 2a, telefon 37-316.

Do izlaska ovog broja iz tiska cijena puta nije još definativno utvrđena. Plan puta, cijena i ostali uvjeti bit će poznati najkasnije do 15. VI. i na zahtjev interesenata dostavljeni poštom.

Opširan program sleta, obavijesti o Kopaoniku i mogućnostima koje on pruža, PSH je već u toku mjeseca svibnja dostavio svim društvima u Republici u obliku okružnice.

Izletu Planinarskog saveza Hrvatske mogu se pridružiti ne samo pojedinci nego i planinarska društva, radni kolektivi i druge organizacije.